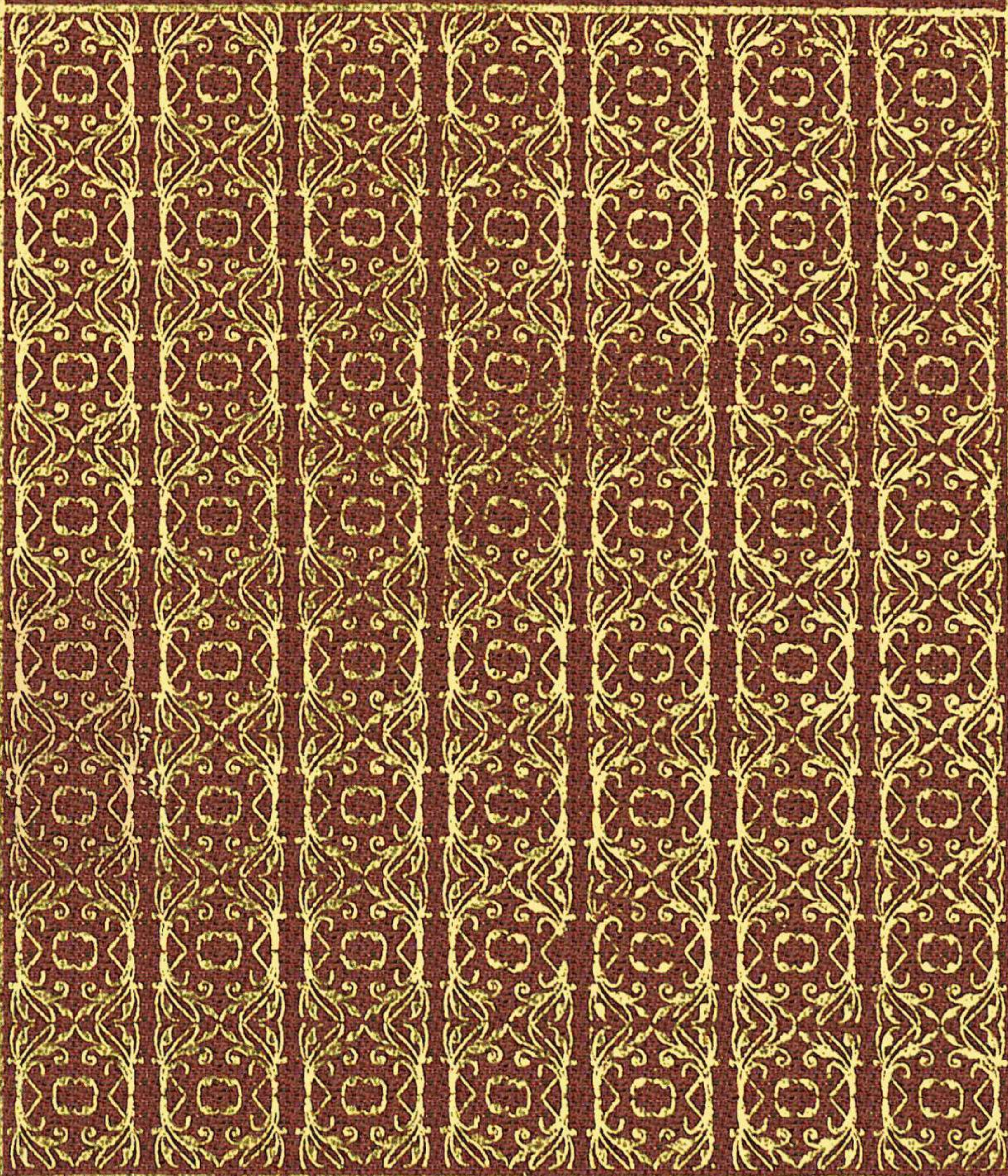
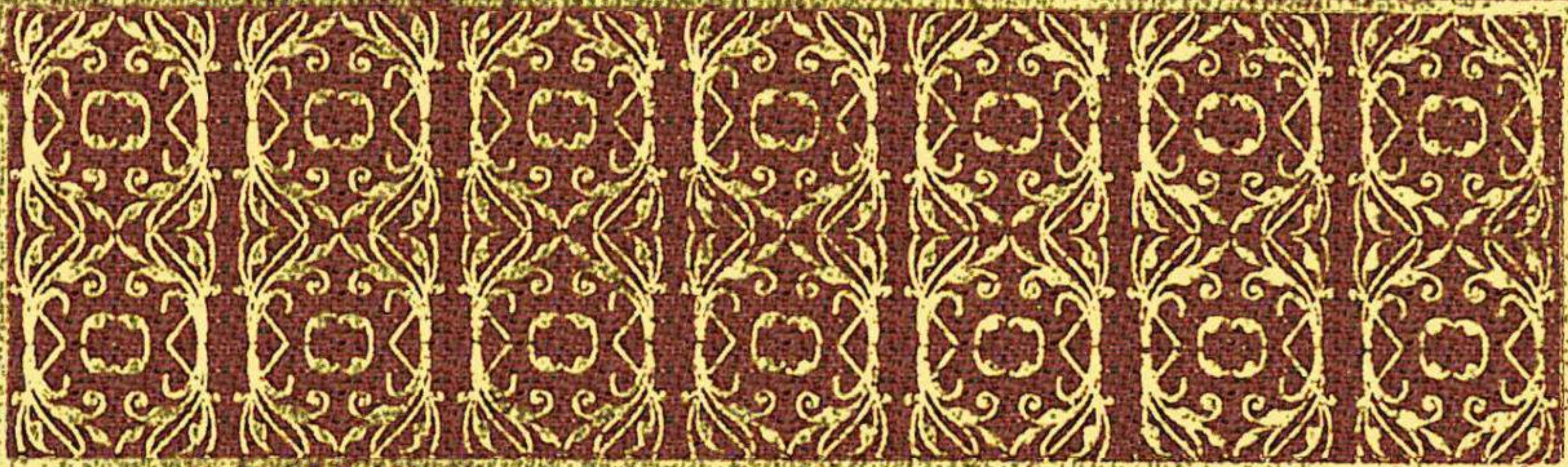

THE HISTORY OF THE
LIFE OF KING CHARLES THE FIRST

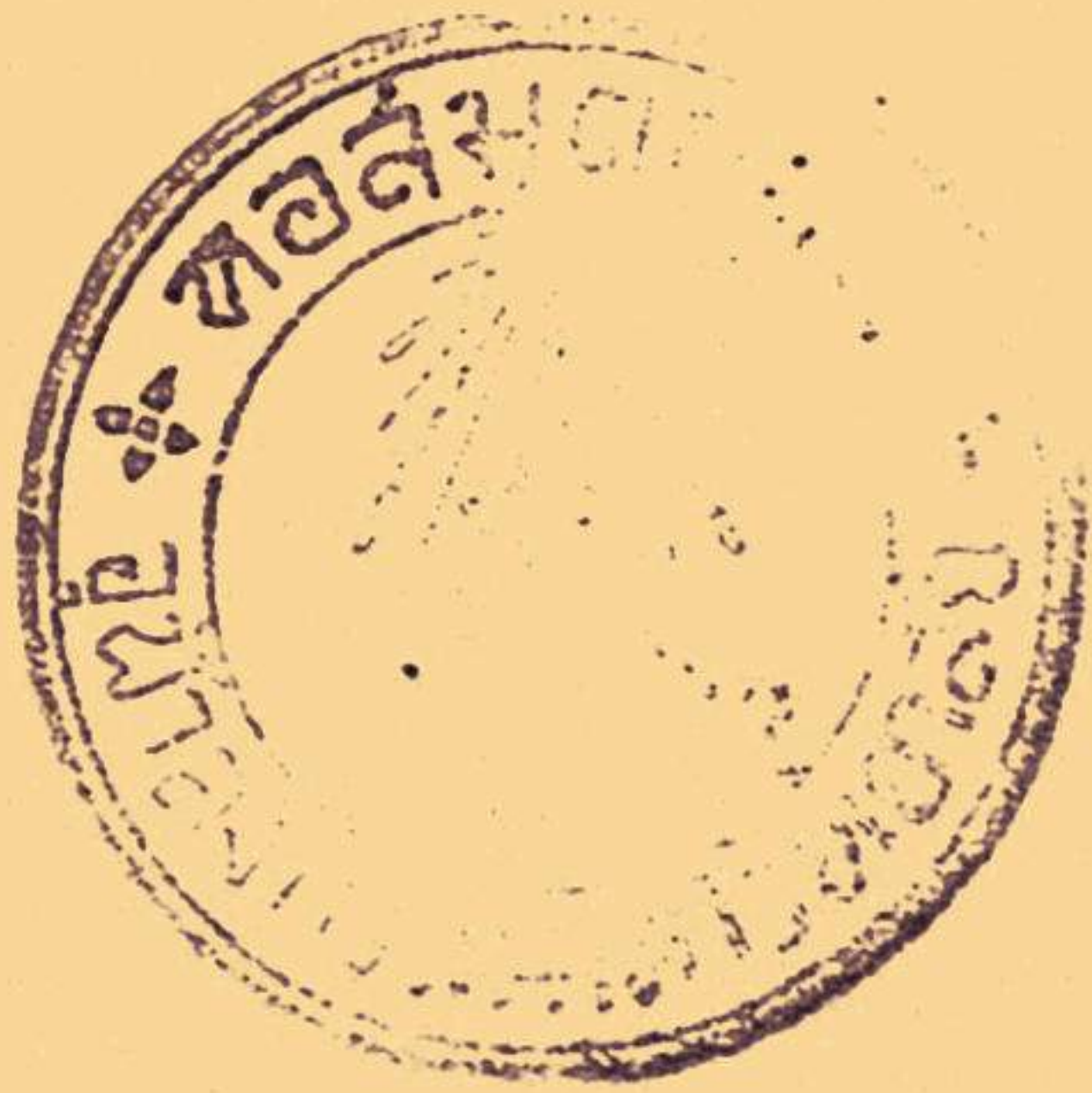

สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงชินวราลงกรณ
เจ้าอาวาสวัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม
กรุงเทพมหานคร

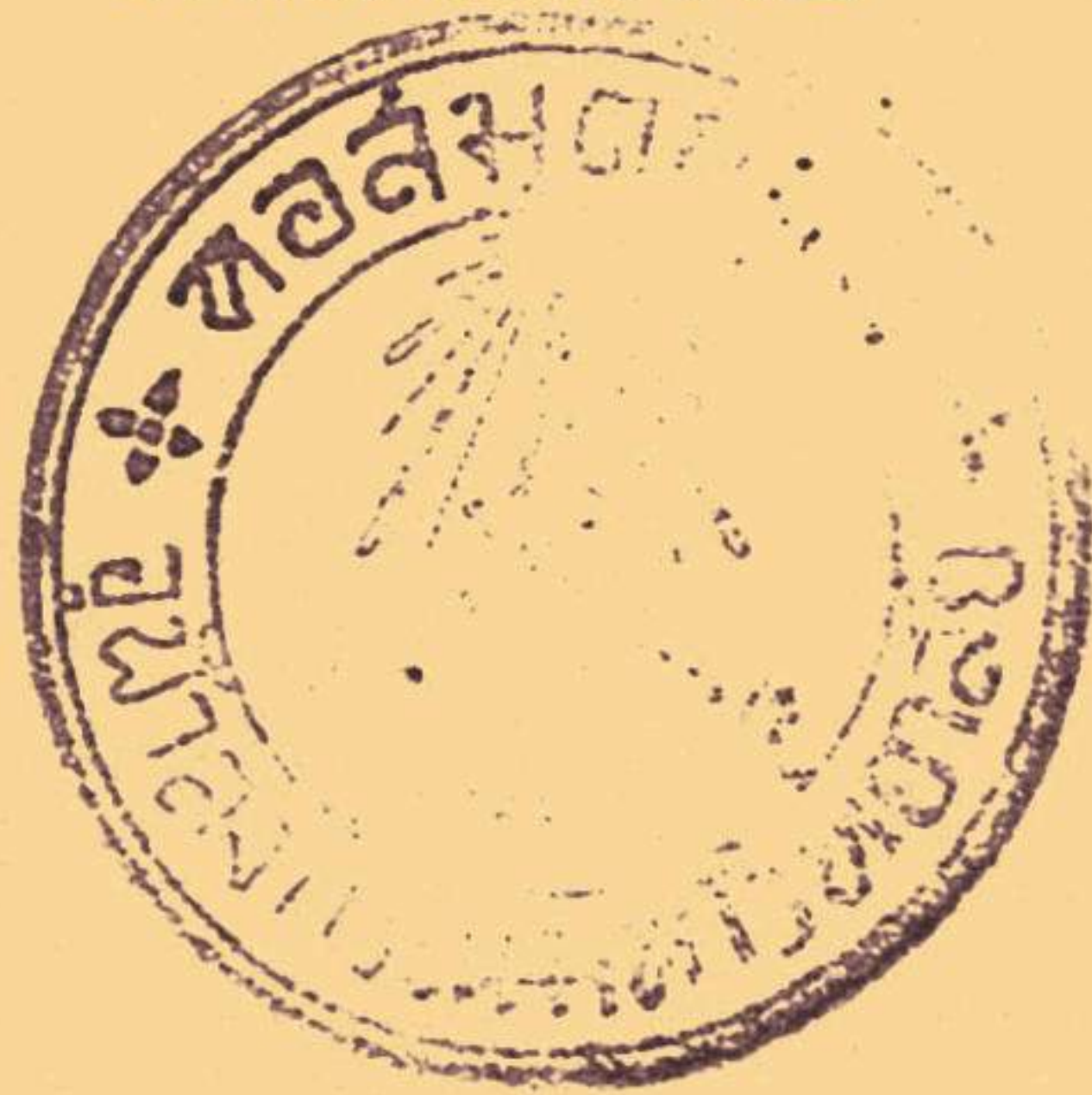

१२

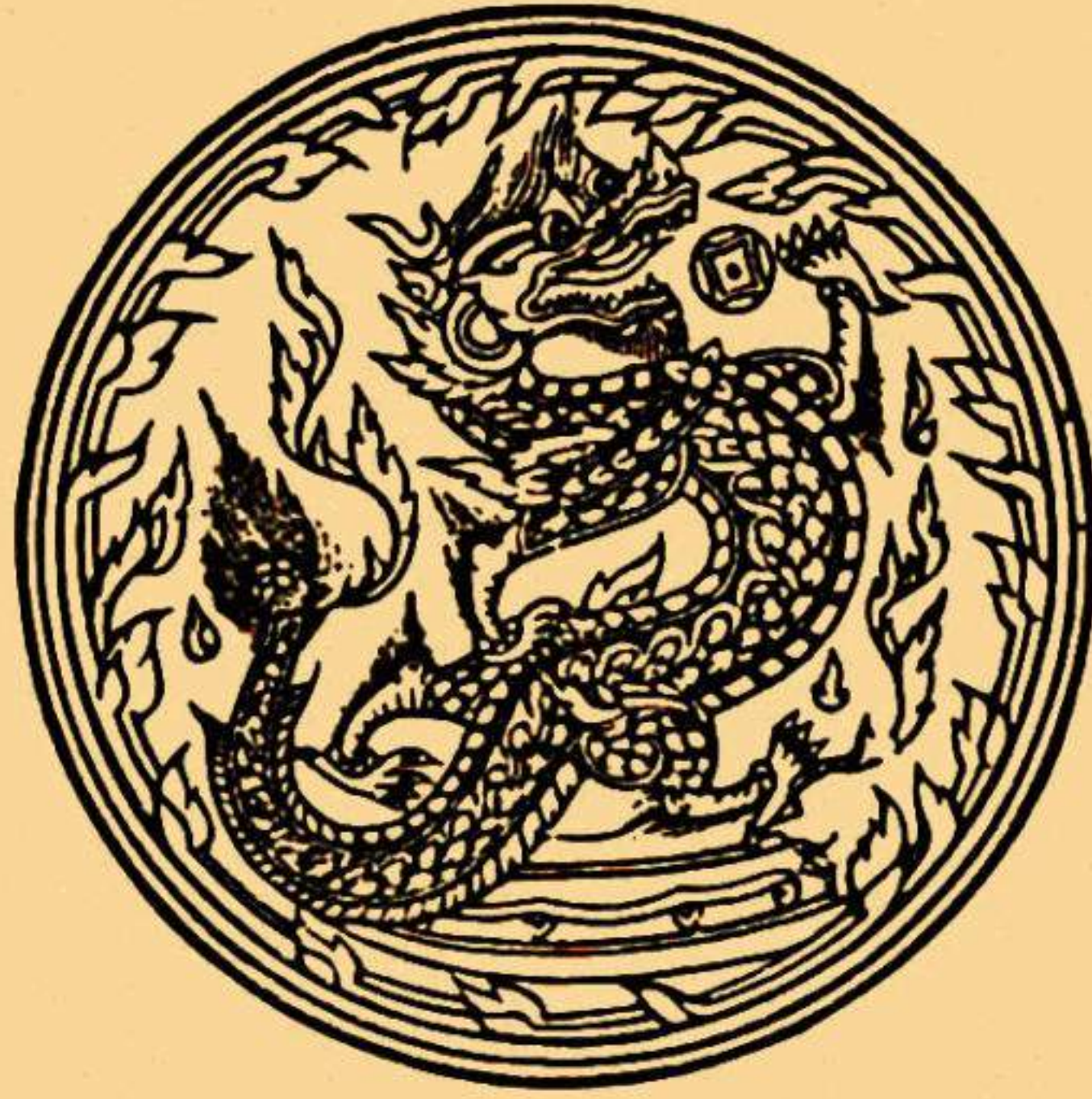

รัตนพิมพวงษ์

ยวราภค๑๑สยฬสร

หนังสือ

รัตนพิมพวงษ์

ตำนานพระแก้วมรกต

พระปริยัติธรรมธาดา (แพ)

แปลจากภาษาบาฬี

กรุงเทพฯ ๗

โรงพิมพ์ไทย สพานยศเส

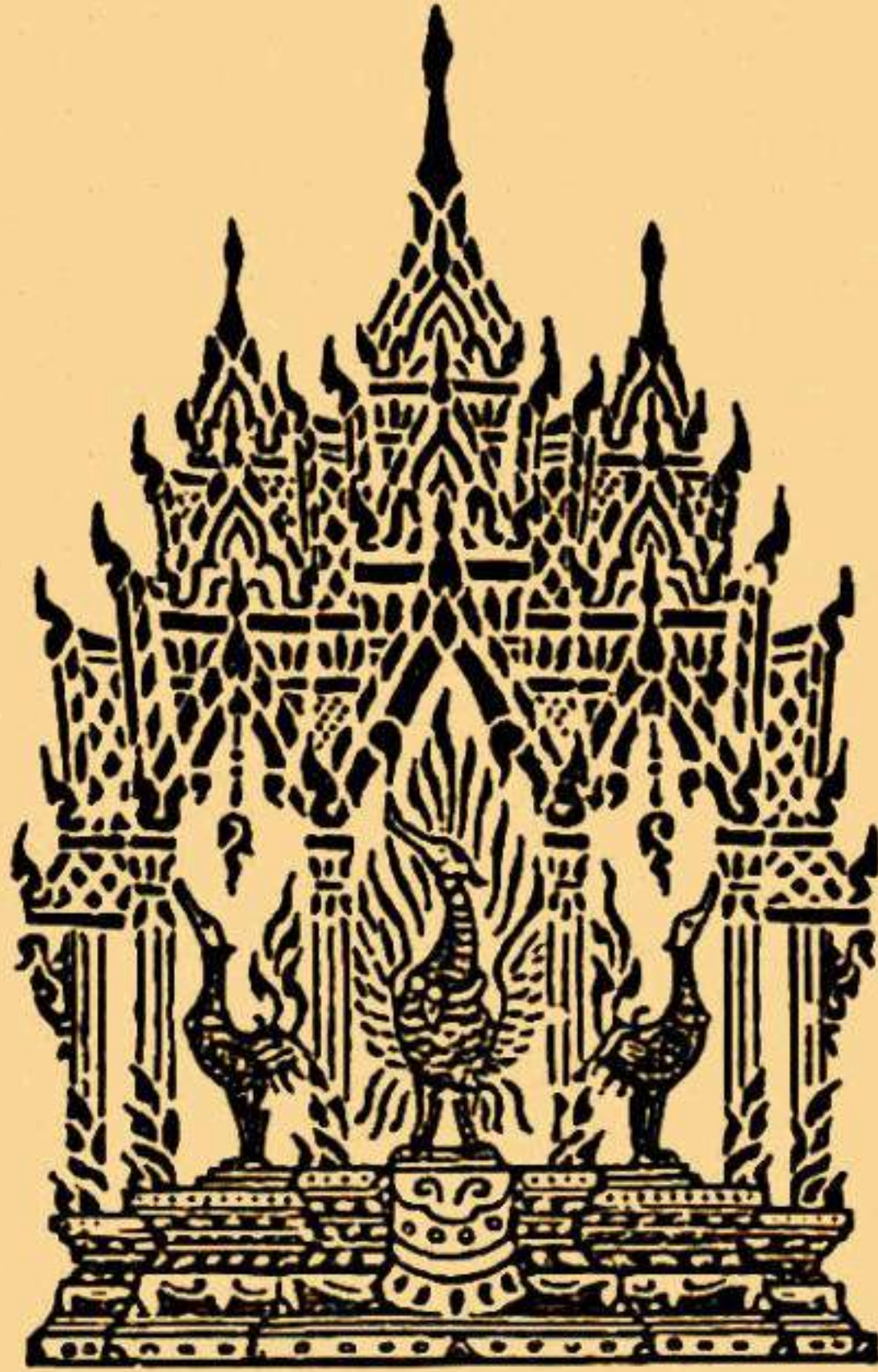
ร. ศ. ๑๓๓

๗๗๑๖๖

434.5
2147
A.2

พิมพ์ชุดเกล้า ๆ ถวาย

แด่แจกในงานพระเมรุทองดงนวม

มีนาคม ร.ศ. ๓๓๓ พระพุทธศักราช ๒๔๕๕

คำนำ

เรื่องรัตนพิมพวงษ์

ตำนานพระพุทธรูปปฏิมากรแก้วมรกต มีอยู่ในหนังสือ
เรื่องต่าง ๆ คือ หนังสือพงษาวดาร หนังสือตำนานพระแก้ว
มรกต แต่ประกาศที่อาตมิกษณอำนาจนันทวตมณฑลเห็นตั้งพระ
ราชพิธีศรีสัตตนาคนานนท์ ในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดา
รามแผ่นดิน ด้วยอ้างถึงหนังสือเรื่องรัตนพิมพวงษ์ว่าเป็น
ตำนานเดิม ของพระมหามณีนรัตนปฏิมากร คือว่าหนังสือ
รัตนพิมพวงษ์เป็นตำนานของพระแก้วมรกต ซึ่งได้แต่งขึ้น
ก่อนตำนานฉบับอื่น.

หนังสือรัตนพิมพวงษ์นี้ พระภิกษุรูป ๓ ชื่อว่า พระ
พรหมราชปัญญา อายุ ๒๓ บวชได้ ๒ พรรษาเป็นผู้แต่ง ไม่
ปรากฏว่า หนังสือเรื่องนี้ได้เคยมีผู้ใดได้แปลออกเป็นภาษา
ไทยแต่ก่อนมา พระปริยัติธรรมราชา (แพ) เปรียญ
แต่ยังเป็นหลวงประเสริฐอักษรนิติ ได้อุทิศแปลออกเป็น
ภาษาไทย ให้ตรงตามโวหารในภาษามคธของเดิม เมื่อ
พระพุทธรูปเสนาบดีถวญแล้ว ๒๔๔๘ พรรษา รัตนโกสินทร
ศก ๑๒๕ แต่ให้ต้นฉบับแปลไว้แก่หอพระสมุดวชิรญาณ

บดินทร์มเด็จพระเจ้าน้อยยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนตมบุรีราเมศวร์
 ทรงพระศรัทธาจะพิมพ์หนังสือในการบำเพ็ญพระกุศล ทรง
 หารอกรรมการหอพระสมุดวชิรญาณ จึงได้ทอดแนะนำ
 ให้ทรงพิมพ์หนังสือเรื่องรัตนพิมพวงษ์ น โดยเห็นว่าเป็น
 หนังสือเก่า ซึ่งหนังสืออื่นได้อ้างถึงหลายเรื่อง สมควร
 จะพิมพ์ออกให้แพร่หลาย.

ว่าโดยทางประวัติของหนังสือรัตนพิมพวงษ์ ตามที่
 พิจารณาเห็นในเนื้อเรื่อง ผู้แต่งหนังสือเรื่องนี้นบอกไว้ใน
 หนังสือว่าเป็นภิกษุชื่อ พรหมราชบัญญัติ อยู่วิหารณภูเข
 หดวง ชื่อเขามหาธรรมราช สันนิษฐานว่าเห็นจะเป็นไทย
 ชาวเมืองสุโขทัยบวชอยู่วัดที่เขาหวดเมืองสุโขทัย เพราะ
 เหตุว่าเขาหวดที่สำคัญข้างฝ่ายเหนือมอยู่แต่ทนน แต่คำว่า
 มหาธรรมราช ใช้เป็นพระนามพระเจ้าแผ่นดินสุโขทัย
 อาจจะเอาไปเรียกเป็นชื่อภูเขที่สำคัญนั้นได้ พระพรหม
 ราชบัญญัติบอกไว้ อีกชื่อหนึ่งว่า แต่งเมื่ออายุ ๒๓ บวชได้
 ๒ พรรษา ชื่อนี้จะเห็นว่า พระพรหมราชบัญญัติ
 บวชเป็นสามเณรมาแต่รุ่นหนุ่ม มีสติปัญญาเฉียบแหลม
 อุตสาหเต่าเรียนภาษามคธรู้มาก จนอาจแต่งหนังสือในภาษา
 นั้นได้แต่ในเวดายังหนุ่มทีเดียว ถ้าจะเดาต่อไปให้ละเอียด
 ทำนองค นขอเดมน่าจะชื่อ พรหม ที่เรียกว่า พรหมราช

บัญชา จะเป็นชื่อพระราชทานหรือชื่อผู้ใหญ่คง โดย
เห็นว่าเป็นผู้รู้พระไตรปิฎกแตกฉานก็จะเป็นได้.

เวดาทแต่งหนังสือรัตนพิมพวงษ์เรื่องน ในตัวเรื่อง
บอกไว้แต่ว่า แต่งสำเร็จเมื่อวันพระศุกรเดือน ๕ ขึ้น ๓๐ ค่ำ
ปีระกา ไม่ปรากฏศักราช ตั้งเขตตามเรื่องทกถาวมา
จบลงเพียงพระแก้วมรกตอยู่ที่เมืองนครดําปาง ถ้าพระ
พรหมราชบัญชาแต่งเรื่องพระรัตนพิมพวงษ์เมื่อพระแก้วมรกต
อยู่เมืองนครดําปาง ปีที่แต่งจุดศักราชเห็นจะราว ๗๘๓ ปี
ในรัชกาลสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๒ ครองกรุงศรีอยุธยา.

หนึ่งในหนังสือรัตนพิมพวงษ์ ผู้แต่งบอกไว้ชัดว่า
เรื่องราวของพระแก้วมรกต มีอยู่ในสยามภาษา เธอ
เอาเรื่องเหล่านี้มาผูกแต่งเป็นภาษามคธ ความชอบน่าจะ
เข้าใจว่า เรื่องราวของพระแก้วมรกต ในเวดามาก่อน
แต่งหนังสือรัตนพิมพวงษ์ จะมีเรื่องคล้ายนิทานที่เล่าบอก
ต่อ ๆ กันมา มีอยู่ พระพรหมราชบัญชาเอาเรื่องที่ได้ฟัง
เขาเล่าบอกมาแต่งขึ้นเป็นหนังสือ เพราะฉะนั้น ถ้าจะ
ตัดสินความจริงเท็จ ทางพงษาวดาร ของตำนานพระแก้วมรกต
ที่ปรากฏในเรื่องรัตนพิมพวงษ์ หลักฐานที่ควรเชื่อมีเพียง
ตั้งแต่ได้พระแก้วมรกตในพระเจดีย์ที่เมืองเชียงรายมา ตอน
ก่อนนั้นไม่มีหลักฐานทั้งสิ้น เพราะเหตุนี้เอง เมื่อพระบาท
สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์ประกาศ

ที่อ่านหนังสือคมนตรีเย็นพรธอนา จึงไม่ทรงรับรองเรื่องตำนาน
พระแก้วมรกตก่อนที่ได้ ในพระเจดีย์ณเมืองเชียงรายขึ้นไป.

พระราชทานกระแสพระราชดำริให้ไว้ว่า เนื้อแก้วแต่
ฝีมือช่างที่ท่าพระมหาพุทธรัตนปฏิมากรพระองค์นี้ เห็นจะ
มาจากทางเมืองจีน ซึ่งผู้พิจารณาในทุกวันนี้จะต้องเห็น
ชอบด้วยกระแสพระราชดำริที่อ่อนน.

ในการพิมพ์หนังสือรัตนพิมพวงษ์ครุฑนี้ ได้ให้พิมพ์
ทั้งคาถาภาษามคธที่พระพรหมราชบัญญัติแต่ง แต่ได้เอา
ประกาศที่อ่านในวันสัตตมณฑลเย็นพรธอนามาพิมพ์ไว้ด้วย เพื่อ
จะให้ผู้อ่านทราบเรื่องราวของพระแก้วมรกต ตั้งแต่ตอนที่
เป็นนิทาน ตลอดจนที่เป็นตำนานแต่เป็นพงษาวดารมา จน
ทราบเท่าทุกวันนี้.

มีเรื่องปกรณก ซึ่งเกี่ยวแก่พระแก้วมรกตอยู่อีกบ้าง
เรื่องเหล่านี้มีอยู่ในหนังสือแต่อย่างใด ยังไม่มีบ้าง เห็นควร
จะนำมาจัดลงไว้ในที่นี้เท่าที่ ให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อ่าน คือ :-
คนแต่ก่อนถกกันอย่างหนึ่งว่า เทพยดาที่รักษาพระแก้ว
มรกต กับเทพยดาที่รักษาพระบางที่อยู่เมืองหลวงพระบางเป็น
อริกัน ถ้าพระแก้วมรกตกับพระบางอยู่ด้วยกันในที่ใด มักมี
เหตุจลาจลหรือความไม่เรียบร้อยในที่นั้น ความชอบเคยยก
ตัวอย่างอย่างกันแต่ก่อน ว่าเมื่อพระแก้วมรกตประดิษฐานอยู่ที่
เมืองนครเชียงใหม่ แต่พระบางอยู่ที่นครศรีสัตนาคนหุต ทั้ง ๒

นครนักเจริญรุ่งเรืองจนพระไชยเชษฐาเจ้านครเชียงใหม่ เจริญ
 พระแก้วมรกตไปไว้ นครศรีสัตนาคนหุต อยู่ที่เมืองหลวง
 พระบางแห่งเดียวกับพระบาง นครเชียงใหม่ก็เป็นขบถ
 พระไชยเชษฐาเสียดนครเชียงใหม่ แด่ต้องทำศึกสงครามกับ
 พวกเชียงใหม่ชานาน ที่สุดต้องย้ายราชธานีลงมาตั้งที่เมือง
 เวียงจันทน์ เจริญพระแก้วพระบางลงมาไว้ที่เมืองเวียงจันทน์ก็
 ไม่มีความสุข ต้องทำศึกสงครามพ่ายแพ้พม่ารามัญ แด่
 ที่สุดพระไชยเชษฐาเองก็ไปสิ้นชีวิตตรึงในการสงคราม ต่อแต่
 นุนมา นครศรีสัตนาคนหุตก็ไม่มีเรียบร้อย เกิดแย่งชิง
 ราชสมบัติแย่งรบพุ่งกันเอง จนต้องแยกนครศรีสัตนาคนหุต
 ออกเป็นฝ่ายเหนือแคว้นใต้ แด่ด้วยเบียดเบียนกันเองต่อมา
 จนถึงกรุงธนบุรี นครเวียงจันทน์เสียดแก่พระบาทสมเด็จพระ
 พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ทรงเจริญพระแก้วพระบางลงมา
 กรุงธนบุรี เอาไว้ได้หน้อยหนึ่ง เจ้ากรุงธนบุรีก็เป็น
 วิกตจริต เกิดจลาจลในบ้านเมือง เมื่อพระบาทสมเด็จพระ
 พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ ได้ทรง
 ทราบคดีที่เขาถกกันในเรื่องพระแก้วพระบาง จึงพระราชทาน
 พระบางคืนกลับคืนไปไว้เมืองเวียงจันทน์ ครั้นถึงแผ่นดิน
 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว อนุเจ้านครเวียงจันทน์เป็น
 ขบถ เจ้าพระยาบดินทรเดชาขึ้นไปตีเมืองเวียงจันทน์ ได้กวาด
 หล่งเมื่อทำลายเมืองเวียงจันทน์ จึงเจริญพระบางลงมาถวาย

พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว คงจะได้ทรงทราบ
 เรื่องเดิมที่เขาถกกันในเรื่องพระแก้วพระบาง จึงไม่ทรงรับ
 ไว้ในพระราชวัง โปรดให้เจ้าพระยาบดินทรเดชา รับพระ
 บางไปประดิษฐานไว้ ในวัดจักรวรรดิราชาวาส ซึ่งเป็น
 วัดที่เจ้าพระยาบดินทรปฏิสังขรณ์ พระบางอยู่ที่วัดจักรวรรดิ
 ราชาวาสมาจนรัชกาลที่ ๕ จนเมื่อมีชาวฮอลันดา จุด
 ศักราช ๑๒๒๘ เกิดฝนแดงเข้าแพง ๓ ปี คืด ๆ กัน ผู้คน
 คิดค้นหาเหตุไปต่าง ๆ คนจำพวกซึ่งถือคติเก่าพากันสงสัย
 ว่า จะเป็นเพราะเหตุพระบางกับพระแก้วมรกตเข้ามาอยู่ใน
 กรุงเทพฯ ๑ ด้วยกัน ถึงนำความขึ้นกราบบังคมทูล ๑ พระ
 บาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ไม่โปรดจะให้คนคิดเห็นกัน
 ไปต่าง ๆ เพราะที่จริงพระบางก็ไม่ใช่พระพุทธรูปทั้งดงาม
 หรือเป็นของวิเศษอันใด นอกจากที่มีชื่อว่า เป็นพระที่
 นับถกกันในนครศรีสัตนาคนหุตแต่เดิมมา จึงพระราชทาน
 พระบางคืนกลับไปไว้ที่เมืองนครหลวงพระบาง ยังอยู่ที่นั่น
 จนทราบเท่าทุกวันนี้ เป็นเรื่องเกร็ดอันหนึ่ง ที่เกี่ยวกับ
 พระแก้วมรกต.

ยังมีอีกข้อหนึ่ง คือหัวเมืองข้างเหนือ มทซึ่งว่าเคยได้ประ
 ติษฐานพระแก้วมรกตหายแห่ง ในหว่างแก่งทางไปเชียงใหม่
 มีถ้ำแห่งหนึ่ง เรียกว่าถ้ำพระแก้ว เด่ากันว่าเมื่อพระแก้ว
 มรกตอยู่เชียงใหม่ เกิดศึกคราวหนึ่ง ได้เคยเชิญพระแก้ว

มรกฎมาซ่อนไว้ในถ้ำนั้น แต่จะเป็นค้ำในคราวไหนจับไม่ได้
 ความคืบไป ที่เมืองนครจำปาศยังมวัดหนึ่งเรียกว่าวัดพระแก้ว
 อ้างว่าพระแก้วมรกฎเคยประดิษฐานอยู่ในวัดนั้น เป็นวัด
 ร้างเสียแล้ว แต่ทว่าดอกแห่งหนึ่งเรียกว่าวัดพระธาตุจำปาศ
 กต่าง มีพระแก้วองค์หนึ่งยังอยู่จนทุกวันนี้ เรียกว่าพระ
 แก้วมรกฎเหมือนกัน เป็นของรักษาซ่อนเร้นปิดบังมาก ถึง
 มืดค่ำจริงองค์หนึ่ง ปลดอมไว้ของค์หนึ่ง ถ้าคนพอดพิพร้าย
 ไปขอนมัสการ พระสงฆ์ผู้รักษาที่เชิญองค์ปลดอมออกมา
 ให้บูชา เมื่อข้าพเจ้าได้เห็นองค์จริงเป็นพระพุทธรูปหน้าตัก
 สัก ๕ นิ้วหรือ ๖ นิ้ว ตรงกับวัดทองเสี้ยมของค์ มีรอย
 รักษาระเกาะอยู่ข้างหลังหน้าหนึ่งพอเห็นเนื้อแก้วได้ ดูเนื้อแก้ว
 เชี่ยวคล้ายพระแก้วมรกฎ แต่รูปหุ่นพระไปคนละอย่าง
 ที่เชียงใหม่ เชียงราย ก็ยังมีที่ซึ่งว่าได้เคยประดิษฐาน
 พระแก้วมรกฎ แต่ที่เมืองเวียงจันทน์นั้น เคยเห็นรูปพระ
 อุโบสถที่ไว้ พระแก้วมรกฎ คล้ายกับพระอุโบสถ วัดพระศรีรัตน
 ศาลาอารามมาก เป็นแต่เด็กกว่า ผู้ที่เขาได้เคยไปเห็น
 ว่าพระอุโบสถกรุงเทพฯ ๗ กับที่เวียงจันทน์คงถ่ายแบบกัน
 ซ้ำกันเป็นแน่ บางคนเห็นว่า กรุงเทพฯ ๗ ถ่ายแบบ
 อุโบสถเวียงจันทน์มาขยายให้โต.

แต่ข้าพเจ้าได้พิเคราะห์ดูรูป แต่มากคิดดู เห็นความ
 ตรงกันข้าม เห็นว่าเจ้าเวียงจันทน์คนใดคนหนึ่ง บางทีอาจ

จะเป็นอนุชนเอง มาถ่ายแบบพระอุโบสถวัดพระศรีรัตน
ศาสดารามไปทำ เอาพระแก้วอะไร ๆ ที่จะหาได้ ชนตงไว้
พอตั้งให้เรียกชื่อว่าวัดพระแก้วบ้าง ที่เห็นตงนั้นเพราะรูปเจดีย์
วิหารอะไรอย่างอื่น ๆ ที่เมืองเวียงจันทน์ ห่างไกลกับแบบ
อย่างที่ทำในกรุงเทพฯ มีใกล้กันแต่พระอุโบสถหลังเดียว จึง
เห็นว่าเวียงจันทน์มาถ่ายแบบพระอุโบสถกรุงเทพฯ ไปสร้าง.

ที่ประดิษฐานพระแก้วมรกตในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตน
ศาสดารามนั้น เมื่อแรกสร้างวัด ตั้งบุษบกทองคำเห็นอชน
ฐานบุษ ไม่มีชั้นเบญจา เวดามีพระราชพิธีใหญ่ ๆ เช่น
พระราชพิธีตรุษเป็นต้น เชิญพระแก้วมรกตไปตั้งในพระแท่น
มณฑลทุกคราว ในรัชกาลที่ ๒ เมื่อเกิดอหิวาตกโรคคราว
ใหญ่ทำพระราชพิธีอาพาธพินาศ ก็เชิญพระแก้วมรกตออกแห่
มาในรัชกาลที่ ๓ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรด
ให้ทำชั้นพระเบญจา หนุนบุษบก พระแก้วมรกตขึ้นไป ให้ตง
อย่างที่ตั้งอยู่ทุกวันนี้ แต่ยังเชิญไปตั้งในการพระราชพิธีอยู่
ดังแต่ก่อน มาจนรัชกาลที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัวทรงพระราชดำริเห็นว่า พระแก้วมรกตเป็นของหนัก
แถมเป็นของวิเศษ อันหาค่ามิได้ เชิญขึ้นตงไป ๆ มา ๆ
ใกล้ต่ออันตรายนัก จึงมิได้โปรดให้เชิญไปตั้งในพระราช
พิธีดังแต่ก่อน เวดามังงานพระราชพิธีใหญ่ ให้ตามสายสัญญาณ
โยงมาถึงพระองค์พระแก้วมรกต ตงอยู่ในพระแท่นมณฑล

เชิญพระพุทธรูปยวรัตนมาตั้งแทนที่พระแก้วมรกต เป็น
 ธรรมเนียมสืบมาจนตราบเท่าทุกวันนี้ ฟังได้เชิญพระแก้ว
 มรกตลงจากบุษบกครั้ง ๓ เมื่อวันที่ ๘ เดือนกรกฎาคม
 ร.ศ. ๑๒๒ เมื่อไฟไหม้พุทธรูปรางคปราสาท สมเด็จพระ
 พุทธเจ้าหลวงเสด็จไปดับไฟ ทรงพระวิศกเห็นว่าไฟไหม้
 โทกต์พระอุโบสถนัก จึงโปรดให้เชิญพระแก้วมรกตจากพระ
 อุโบสถไปประดิษฐานไว้บนพระแท่นเศวตฉัตร ในพระที่นั่ง
 อมรินทร์วินิจฉัย ให้ห้างพันเขตระอันตราย จนไฟดับแล้ว
 จึงได้เชิญกลับมาประดิษฐานอย่างเดิม แล้วโปรดให้
 สมโภชพระมหามณีนรัตนปฏิมากร เป็นการพิเศษในครั้ง
 นั้นด้วย.

เรื่องปกรณกที่เกี่ยวกับพระแก้วมรกตที่รู้ว่ามีอยู่ดังกล่าว
 มา

หอพระสมุดวชิรญาณ
 วันที่ ๓ มีนาคมรัตนโกสินทรศก ๑๓๓

กิ่งวงษ์พภาพ.

สารบัญ

รัตนพิมพวงษ์ พระปริยัติธรรมชาตาแปล	๓-๗๕
ตอน ๑ อับัติคกถา พระนาคเสน	หน้า ๓
ตอน ๒ รัตนพิมพกถา	,, ๒๗
ตอน ๓ ตังแต่ตกมาเมืองนิชนคร	
แต่โดยชณปุร วชิรปาการถึงชिरายปุร	,, ๓๘
ตอน ๔ ตังแต่ออกจากเมืองชिरาย	
มาสู่เมืองนคร	,, ๕๔

ตำนานพระแก้วมรกต พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๕	หน้า ๗๕-๘๖
คฺษฏีตั้งเวย ฉันทกถ่อมพระแก้วมรกต	๘๗-๑๐๘
รัตนพิมพวงษ์ภาษาบาฬี	หน้า ๓๐๘-๓๖๐
ปณามคถา	๓๐๘
นาคเสนปุบัติคกถา	,, ๓๐๘
รัตนพิมพปกรณกถา	,, ๓๒๖
ปรม์ปราคคกถา	,, ๓๓๕
นคราคคกถา	,, ๓๔๗

เรื่อง

รัตนพิมพวงษ์

คณอบุคติกถา พระนาคเสน

นโม คัสส ภควโต อรหโต สัมมาสัมพุทฺธัสส ฯ
ทโยญาเนน สัมพุทฺธิ พุทฺธิ พุทฺเธน เทสิต
ขมฺมิ ขมฺมวโร ทนฺติ นตฺวา ตังขณฺเญจ ตาภโร
ข้าพเจ้าขอหมัดการด้วยเฮือเพื่อ ซึ่งพระพุทธเจ้าผู้ถึง
พร้อมด้วยพระกรุณาญาณด้วย ซึ่งพระธรรมที่พระพุทธเจ้า
แสดงแล้วด้วย ซึ่งพระสงฆ์ผู้มีธรรมอันประเสริฐ มีคน
อันทรมานแล้วด้วย

พิม โปอมรโกเชน

นาคเสนเถเรน กาวีโต

อาภโต เนกราชฺหิ

ปรมฺปราวเสน โย

ฐาบีโต โยนรฺภูฐุมฺหิ

นกรวโรหเย

ตาสฺหิทรเทเวหิ

ปฺฐิตโต ยาวชฺชตนา.

รัตนพิมพวงษ์

โยพิมโป อันว่าพระพิมพองค์ใดที่พระนาคเด่นเถรเจ้า
ให้ทำไว้ด้วยแก้วอมรโกฏ^๑ พระราชาทั้งหลายได้เชิญมา โดย
ดื่บ ๆ กัน ประดิษฐานไว้ในพระนครในโยนรัฐ ด่า
ดื่บบุรุษนรเทวดาทั้งหลาย ได้บูชามาจนครบเท่าทุกวัน
การแต่งตั้งบุพพจารีตของพระแก้วมรกต ที่โบราณ
กระษัตริย์นำดื่บ ๆ กันมา นักปราชญ์ทั้งหลายผู้รู้ในยได้
ทำไว้ โดยสยามภาษา

ข้าพเจ้าอาไศรยบุพพจารีตนั้นแล้ว จักทำซึ่งจารีต
โดยบรรเจิดตามกำลังแห่งมติ เรียกว่า รัตนพิมพวงษ์

แท้จริงพระพุทธรูปพระองค์นี้ พระนาคเด่นเถรเจ้าผู้
ประดับด้วยคุณาถังการ ต่างด้วยคุณมี นพภิญญา แด
ปฐิธัมภิตาเป็นต้น เสด็จลาดแก้วัญหาตุ่มเดียด ได้
อาไศรยพระพุทธรูปแก่นจันทน์ถวน ที่พระเจ้าบ้ดเด่นทิโกสด
ผู้ทรงพระปรีชาฉลาดทำทุกสิ่งได้ ได้โอกาสในด้านก่ดมเค็จ
พระผู้มพระภาคย์เจ้าแห่งเราทั้งหลายประดิษฐานขึ้นไว้ เพื่อ
ประโยชน์เกอูกุด แก่ประชุมชนทั่วไป

และ (พระเถร) ได้แก้วอมรโกฏที่ท้าวเทวานมินทร
ทรงนำมาแต่ภูเขาวินุตบรรพตถวายจึงสร้างไว้ เพื่อประโยชน์

๑ หนังสือเบมอมรโกฏเฐน ชื่อว่าท่อนแก้วของเทวดา แต่
มรกตคัพทคกษณนารัตังตกฤตว่าแก้วเขียว และชื่อภูเขาใน
เกาะลังกา

เกอภูดแก่งกตโลกด้วย เพื่อให้พระดำนาของพระชินดีห์
 เจ้ารุ่งเรืองด้วย กิร ดังได้ยินมาว่า เมื่อประมาณกาล
 ได้ ๕๐๐ ปีล่วงแล้ว แต่กาลแห่งพระดำมาดัมพุทธเจ้าผู้ทรง
 ญาณในสกลโลก ได้เข้าสู่พระปริณิพพานแต่ครั้งข้ามจาก
 โลกไป พระนาคเสนเถรเจ้าได้เกิดขึ้นในโลก
 อธิษฐานพรณาโดยตั้งเขป เพื่อจะแสดงความจริงบังเกิดของ
 พระเถรเจ้านั้นให้แจ่มแจ้ง

กิร ดังได้ยินมาในกาลอันล่วงแล้ว เมื่อดำนาพระ
 กัสสปผู้ทรงพระภากย์เจ้า ภิกษุองค์หนึ่งได้สำนักอยู่ในวิหาร
 ใด ๆ ที่พระเจ้ามหาราชา ทรงพระนาม วิชิตาวี เสดยราช เมือง
 สาคถนครสร้างไว้ ภิกษุนั้นถึงพร้อมด้วยศีลแล้วดัด ฤก
 ขนแต่เช้า ก็ถือไม้กราดตายาว เดินระภุกคุณ พระผู้มีพระภากย์
 เจ้าแล้วจึงกวาดถานวัด ทำหยากเยื่อที่เรียรายให้เปนกอง
 แล้วจึงได้เรียกถามเถรองค์หนึ่ง ว่าณะตามเถรมานี้จง
 ทงหยากเยื่อเสีย

ตามเถรนั้นทำคูกว่าไม่ได้ ยินคำพระเถระนั้น ยินเฉย
 เสียแมคกรทตองแต่ที่สาม พระเถรยังเรียกอยู่ก็ทำเหมือน
 ว่าไม่ได้ ยินยอมอยู่ฉนน
 ฉนนไฉนน พระเถรนั้นก็ว่า “ตามเถรนั้นว่ายาก”
 จึงได้ให้ประหารด้วยค้ำไม้กราด ตามเถรนั้นร้องให้อยู่

ด้วยความกลัว จึงได้ขนหยากเยื่อไปทิ้งเสีย เมื่อกำลังทิ้ง
 กตบตงต์ตขนอกแด้วให้ความเลื่อมใสเกิดขณ จึงตั้งความ
 ปราณากถ้าวเปนคาถาว่า

อิมีนา ปุญญกัมเมเน กเตน สุตฺตเจตโต
 ยาว สิว นตัมปัตโต ยตถ ยตถ ภเว (ภว)^๑
 มชฌนตโก วียาทิจโจ มเหตฺกโข ภวามิหิ

ข้าพเจ้ามีเจตนาอันบริสุทธิ์ ด้วยกรรมคือบุญที่ข้าพเจ้า
 ทำแล้วนี้ เมื่อยังไม่ถึงพระนฤพานเพียงใดแล้ว จะพึงเกิดใน
 ภพใด ๆ ขอให้เป็นคนมีมเหตฺกข^๑ ดังดวงอาทิตย์เวดดาเพียงเกิด
 ใดทำปฐมปราณานแล้ว เมื่อหยากเยื่อได้ขนดำเร็จ
 แล้วจึงไปสู่ท่าแม่น้ำคงคาเพื่อจะอาบ ครนอาบผุดขนด้าตง
 กายเย็นแล้วจิตรบตงต์ตขก็เกิด แด้วได้เห็นกำลังคิดนอินไป
 หนูน ๆ กัน บิตกเกิดขณจึงดำริหว่า อาตมเป็นผู้ทพระ
 เภรนนโต ไซมาด้วยการงานของอาจารย์แต่อุปชฌาย์หาใช้การ
 งานของคนไม่ อีกประการหนึ่งเด้าพระภเรนนเป็นผู้มอุปการ
 มากแน่ระหนอ เพื่อความอนุเคราะห์แก่เราแท้จริง คิดแล้ว
 จึงทำความปราณากตรงทตอง กถ้าวเปนคาถาว่า

ยาว สิว น ตัมปัตโต ตตฺตเว ตตฺตว อหิ
 ปุญฺหาจันตณปุญฺญา ย ตฺตโต ยตถ ภเว ภว

๑ ฌบมมีแต่ภเว แปลขตจึงเคิมกิริยาตง

ข้าพเจ้าจะยังไม่ถึงพระสวโมกษธรรมเพียงไรแล้ว ยัง
 เทียวท่องเที่ยวอยู่ในวัฏฏสงสาร จักได้เกิดแล้วในภพใด ๆ ขอ
 ให้อาตมนี้ประกอบด้วยปัญญาในที่จะคิดแก้ปัญหาเกิด

คงโคตกมุณีเวโคย อเนโก อตังเขยโย ยถา

ปฏิกานโน ตถา เหตัส อิมินา ปุญญเขตธา

ก่าตั้งความรวดเร็วแห่งคดีในคดีนี้ มีเป็นอันมาก
 มีอาชที่จะกำหนดนับได้นั้นใด อาศรัยเดชแห่งบุญราชน

ขอให้ข้าพเจ้าเป็นผู้มีปฏิภาณด้วยประการดังคดีนั้นเกิด

แม้อภิกษุนี้ ก็วางไม้กราบไว้ในโรงไว้กราบแล้วไปตั้ง
 ทำแม่น้ำคงคาเพื่อจะอาบ ได้ยินความปราถนาของด้ามเนร
 นน จึงคิดว่าความปราถนาคือเป็นการใหญ่ กิจอันยิ่ง
 มีพุทธคุณเป็นต้นจักสำเร็จได้แล้ว จึงทำยมแย้มทำความ
 ปราถนาว่า ความปราถนาคือสำเร็จด้วยการงานที่เราให้
 ประกอบแล้ว ก็ทำไมความปราถนาของเราจักไม่สำเร็จเล่า
 จึงกล่าวคาถาว่า

สอิ อหิ ยาว น ปาปุนันโต
 เอตายัตถุ บัชชามิ สมัตถบัพฺปิโย
 นิพฺเพช กาคุ ปติภาณมัสส
 บัตวา ตีริ อตถกมิตฺตุน สกกา
 สัพเพว ภิชชนต ยถุมมเวคา

หอสมุดกลาง
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รัตนพิมพวงษ์

บัญญัติ มยาเนกนิปฺพนฺธิบัญญา

บัตวา น มยฺหิมฺบิ คเถว บัญญิ.

แปลความว่าข้าพเจ้ายังไม่ถึงพระสัพพัญญุตญาณเพียงใด
 ข้าพเจ้านั้นบังเกิดในภพใด ขอให้บัญญัติตามารถ และ
 พึงมีปฏิภาณกำลังความคิด เพื่อทำความชำแรกเจาะแทง
 กิเลสตัณหา กำลังเรื่อแห่งถูกคิดทั้งหลาย ครั้นถึงฝั่งแล้ว
 มีอาจก้าวล่วงไปได้ ถูกคิดทั้งปวงก็ยอมแตกทำลายไป
 ฉนฺใด บัญญาอันเป็นบัญญัติมัย นักปราชญ์ผู้รู้เป็นอันมาก
 ครั้นถึงแก่ข้าพเจ้าแล้ว ขอให้ทำลายบัญญัติมัยบัญชาเหมือน
 คิดนกระทบฝั่งฉนนเกิด ก็บรูษผู้ช่างหูกเมื่อต่างด้ายตั้งกระตัง
 ทยุ่งเหียง รู้ได้วาเส้นนั้นเป็นคั้นเส้นนั้นเป็นปลาย จึงคิดตัดสาย
 ออกให้ตัดแล้วทอหูก ฉนฺใดก็ดี ขอให้ข้าพเจ้ามีบัญญัติ
 ครนใดฟังบัญชาเกิดอบคตุม ทเทวดาแถมมนุษย์ทั้งหลาย พยากร
 แก่ ไซได้ด้วยยาก โดยทนักปราชญ์ร้อยครองไว้แล้ว ให้
 ข้าพเจ้าสามารถพยากรณ์แก่ ไซได้ด้วยบัญญัติ เมื่อไปบังเกิด
 ในภพ ด้วยประชุมแห่งกรรมทั้งสองเกิด

บรรพชิตทั้งสองนั้น ได้ตั้งปณิธานไว้ด้วยประการดังนี้
 แล้ว จึงไปจากท่าพระคงคาสู่วิหาร ได้ประพฤติกุศลบุญ
 ประเสริฐเต็มทีแล้วจึงไปเกิดในเทวโลก อันเป็นที่อยู่ของเทวดา
 แมชนทั้งสองนั้น ท้องเที่ยวอยู่ในเทวดาแถมมนุษย์
 ทั้งหลายจนพุทชนฺดรหนึ่ง ณเมื่อพุทชรุบบาทกาดแห่งพระ
 พุทฺชเจ้าของเราทั้งหลาย ก็ได้ไปเกิดในเทวโลก

แท้จริงในชนทั้งสองนั้น ตามเนรได้ไปเกิดเป็นเทวบุตร
ในดาวดึงส์พิภพ ฝ่ายภิกษุผู้อาจารย์ของตามเนรนั้น ไป
เกิดเป็นเทวบุตรในเขตมุตวิมาน ฝ่ายด้านปาจิณฑิ์ในพิภพ
ของท้าวสักกชื่อกวามหาเสนเทวบุตร

แม้อตามเนร ผู้เกิดเป็นเทวบุตร ภายหลัง แต่กาดแห่งพระ
สัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ถึงพระสัมพัญญาณระดับด้วย
พระคุณมีพระจตุเวสารักษ์คุณเป็นต้น เสด็จดับขันธปรินิพพาน
แล้วมา เทวบุตรก็จุติจากเทวโลก เป็นพระราชาทรงพระ
นามว่า พระเจ้ามิตินท์ เดวย ราช อยู่ในเมืองสาครนคร ในชมพู
ทวีป อนึ่งพระเจ้ามิตินท์นั้นใคร ๆ ในชมพูทวีปที่จะมีกำลัง
แถมเขวอนแกดวกดากัด มีญาณในอุบายถามปัญหาอันดีชุม
ไพเราะก็ดี เสด็จกับพระองค์ไม่มีเคย พระองค์เสด็จ
แควดล้อมด้วยบริวารดวงทางได้ ๕๐๐ โยชน์ เข้าไปใกล้
ศาลดาทั้ง ๖ มีปุรณกตัสปเป็นต้น ถามปัญหาด้วยทิฏฐิวาท
ในศาลดาเหล่านั้น คนใดคนหนึ่งชื่อว่าเป็นผู้สามารถ
จะสนทนาด้วยพระองค์ แดกกำจัดความสงสัยได้ ไม่มีเคย
สมณพราหมณ์ทั้งหลายก็ดี หมู่คณคณาจารย์ทั้งหลายก็ดี
ซึ่งเป็นบัณฑิตผู้ฉลาดดี เหล่าใด ๆ อยู่ในที่ใด ๆ พระองค์
เข้าไปใกล้คนเหล่านั้น ๆ ณที่นั้น ๆ แล้วจึงถามปัญหาอัน
ประณีตที่พระองค์ไคร่อยศรองไว้

แม้ชนทั้งปวงเหล่านั้น ก็ไม่ทำให้พระราชาโปรดปราน
ด้วยบุญหาพยากรณ์ได้ ต่างพากันหัดกไปโดยฐานฐาน
ของคน ก็ชนเหล่าใดที่ไม่ไปทิศอื่นแล้ว ชนพวกนั้นแม้
ทุกคนต้องนั่งอยู่ ที่พากันหัดกตไปสู่ป่าหิมวันต์ก็ โดยมาก

ในกาลนั้นเมืองสาครนคร ปราบจรรวาระว่าสูญจาก
สมณพราหมณ์คบคัมภีร์คตทงหลาย อยู่ตลอด ๑๒ ปี

คทา มิตินโท วรบุญญวันโต

อัสโซ อตุโต ชวถามุเปโต

บุญญาภูภาเวน สุปากโฏ โส

กาเรตี รัชช อิช ชัมพุทเบ

ครั้งนั้นพระเจ้ามิตินทผู้ทรงพระปรีชาอันประเสริฐ รุ่ง
เรื่องยังหาผู้จะเปรียบมิได้ พระองค์ได้ตั้งแถวซึ่งเขาวน
ความว่องไวแต่กำลังปรากฏ เป็นอันดีด้วยปรีชาญาณ
ได้เสวยราชอยู่ในชมพูทวีป

ยถา หิ โดเก สूरियัสส์ อภา

จันท์ปภา ตารคณ วิภูตี

น โกจิ สักโก สกรตี โชเตตุ

กุกุณุ ชัชชโชนกัสส์ อภา

แท้จริงนั้นโตเถ่าในโตกนี้ รัตม์ดวงอาทิตย์รัตม์ดวง
จันทรย์อมรุ่งเรืองกว่าหมู่ดาวทงหลาย ดาวดวงใดดวงหนึ่ง

รัตนพิมพวงษ์

ยังมีอาชที่จจะต้องรั้งมีตนเองได้ รั้งมีหิงห้อยจจะตว่างมาแต่
ไหนได้เด้าหน่อ

เอว นรินทร์ตัสต์ มิตินทรญโญ

รญโญภาโว สกเดว ชีเร

อชโณคัถริ โภจิ น อคัตโน วา

บญโญภาวอ ฌริตุ สัมคโถ

อานุภาพพระเจ้ามิตินทราช ผู้เป็นเจ้าของอำนาจของนรชน
ได้ถวมทับนักปราชญ์ทั้งหลายทั่วไปหมด พวกนักปราชญ์
คนใดคนหนึ่งที่จะสามารถแผ่บญโญภาพ ของตน:เหมือนพระ
องค์อย่างนั้นบ้างไม่มีเลย

คัสต์มา ชนา เย กุสเดตฺ เตกา

บญโญภาวอ อภิบญฺฐยันตา

ทานาทิปุญฺญอ สคคฺ ชนา เต

ตัมมชชกัมมาทนี วา กเรยฺย

เพราะเหตุนี้ ชนทั้งหลายเหล่าใดเป็นผู้ฉลาดในกุศล
ทั้งหลายปรากฏอยู่ซึ่งบญโญภาพ ชนทั้งหลายนั้นก็
พึงทำบุญมีทานเป็นต้น ฤๅว่าการงานทั้งหลายมีอันกวาด
เป็นต้นเกิด

ก็แต่สมัยนั้น พระอรหันต์เจ้าทั้งหลายมีประมาณ

๓๐๐ โภฏี พากันอาศัยอยู่ในรักรชิตเดณ ในภูเขาคิมพานต์
ได้สดับปฐิติข่าวสารนั้นด้วยโศคราคุเพียงว่าโศครทิว จึง

ได้ทำสนธิบาต หนึ่งประชุมกัน ฌยอศเขา ยุคนชรบรรพตปฤกษา
กะกันแตะกัน

ถ้าคัมภีร์ พระอัสสัคคุดต ผู้มอายุถามพระอรหันตทงหงาย
เหต่านนอย่างนั้นว่า “ข้าแต่อาวุโธ่ทงหงาย ภิกษุองค์ใด
องค์หนึ่งม้อยู่ถาแตะทเป็นผู้สมควรจะต่นทนา ถาว่าเพื่อจะ
ทำถายกิงขาพระเจ้ามดินทราชได้”

เมื่อพระอัสสัคคุดตกถาวตงน พระอรหันตทงหงายได้
นิงอยู่ แมวาทรงท ๒ ท ๓ พระอัสสัคคุดตได้กถาวแตะพระ
อรหันตเหว้านนกกนิงอยู่

พระอัสสัคคุดตนน กรูอาการพระอรหันตทงหงายเหต่านน
จิงได้กถาวเหต่นนกะพระอรหันตทงหงายเหต่านนตงนว่า “ถา
อย่างนั้น ข้าแต่ท่านผู้อาวุโธ่ทงหงาย เทวบุตรชื่อว่า
มหาเส่น ต่านักอยู่ในวิมานชื่อเกตุมดีฝ่ายต่านปาจินิกส์
ณพิภพท้าวตักกเทวราช พระมหาเส่นเทวบุตรนนั้นสมควรจะ
ต่นทนาจบด้วยพระเจ้ามดินทราชนนั้นถาว่าจะทำถายกิงขาได้”

ถนถ้าคัมภีร์แตะ พระอรหันตเจ้า ๓๐๐ โกฎิได้ฟังคำพระ
อัสสัคคุดตแตะกถอบหายจากภูเขาพระหิมพานต์ ไปปรากฏ
ในพิภพท้าวตักก

ท้าวตักกเทวานมินทรได้เห็นพระอรหันตทงหงายเหต่านน
แตะ ก็แตะครนเห็นแตะพระอัสสัคคุดตผู้มีอายุอยู่ทิศใด ก็

เข้าไปสู่ที่นั่น ครั้นเข้าไปแล้วจึงอภิวัตพระอัสสัคคตผู้มี
อายุแล้ว กล่าวกะพระอัสสัคคตนั้นว่า

“ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ภิกษุสงฆ์มากเท่ามาถึงแล้ว แม้
ว่าข้าพเจ้าก็เป็นผู้ ยินดีแก่พระสงฆ์ จักกระทำกรณียอย่าง
ไรเล่า ทนพระอัสสัคคตผู้มีอายุ เมื่อจะบอกเหตุนี้
จึงกล่าวคาถาว่า

อิทานิ เอโก อัสโม นรินโท
บัญญาอนุเปโตบี มิตินทนาโม
พหุณี สุตตานิ อุกัณ्हีโต ฯ
กาเรตี รัชชํ อธิ ชัมพุทฺที่เป
สเจ ทิ ราชา อุปตังกมิตฺวา
ทิจฺฐีหิ วาเทหิ นิปุณฺณบญฺหิ
ปุจฺเจยฺย สขํ อธิ สาสเน โส
สขํ วิโมเจตฺสติ เทวราช

แปลว่าข้าแต่ท้าวเทวราช ครองนมพระปิ่นนรินทรทรง
นามกรว่าพระเจ้ามิตินทร ไม่มีใครในแดนดินจะเสมอ เธอ
ทรงพระปรีชาญาณอาภายาญ เรียนพระสูตรไว้ได้เป็นอันมาก
เสวยราชสมบัติอยู่ในชมพูทวีปนี้ แท้จริงถ้าพระราชาจะพึง
เสด็จไปถามปัญหา อันร้อยครอง ด้วยทิวฐิวาททั้งหลายกะพระ
สงฆ์ไซ้ ท้าวเธอก็จะดวงพั้นพระสงฆ์ในตำนานนี้ไปเสีย

ถ้าคัมภีร์ท้าวสักกเทวามินทร์ ได้ฟังข่าวคราวนั้นแล้ว
จึงถามพระเถรนั้นว่า ข้าแต่พระเถรผู้เจริญ พระเจ้า
มิตินทรราช ได้เคลื่อนจาก อาวาส ที่พิณ ไป เกิด ใน หมู่ มนุษย์
แล้วฤา มหาราช ขอลงมายพระพร ได้ ไปเกิดแล้ว

ข้าแต่พระเถรผู้เจริญ กระนั้นก็ตามหาเส้นเทวบุตรนั้นได้ทำ
บุญกับพระเจ้ามิตินทรนั้นไว้แต่ปางก่อนแล้ว มีกำลังสมควร
จะสนทนากับพระเจ้ามิตินทรนั้นฤาว่าทำตายงั้นหาได้

ข้าพเจ้าจะวิงวอน เชิญมหาเส้นเทวบุตรนั้น ให้ ไปเกิดใน
มนุษย์ ก็แต่เมื่อพระอินทร์ก่ดาวดวงนั้นแล้วก็พากษุสงฆ์เข้าไป
ไปสู่เขตมุตวิมาน จึงส่งมกอดมหาเส้นเทวบุตรแล้วแถลง
การนั้นว่า คุณกรท่านผู้นี้รทุกขภิกษุสงฆ์มาขอตัวท่าน แด
เพื่อให้ ไปเกิดในมนุษย์โลก

มหาเส้นเทวบุตร ได้ ฟังคำ อาราธนา นั้นแล้ว จึงกล่าว
ข้าแต่ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ข้าพเจ้าไม่ได้ตั้งใจหมายเพื่อเกิด
ในมนุษย์โลกในกาลใช้ขรรคมดา ข้าแต่ท่านผู้เจริญทั้งหลาย
ข้าพเจ้าปราถนา อยู่ เพื่อที่จะเกิด ในเทวโลก เบื้องบน ๆ ขึ้นไป
แล้วจึงบริพนพพาน มหาเส้นเทวบุตรนั้น แม้วาระที่ต้อง
แต่ที่ตามพระภิกษุสงฆ์และท้าวเทวามินทร์ ได้ขอขมาแล้ว
จึงให้บัญญัติว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ถ้าหากว่า
อันตรายแก่ภิกษุสงฆ์มิใช่ ข้าพเจ้าก็จะจักไปสู่มนุษย์โลก
ก่ดาวดวงนั้นแล้วก็นงเดี่ย

ภิกษุสงฆ์ก็ถือเอาปฏิญาณ ของมหาเส้นเทพบุตร ไว้แล้ว
ก็อันตราหนายจากดาวดึงส์เทวโลก มาปรากฏในถ้ำ
รกชิตเดณในภูเขาคิมพานต์

แม้นกาดนั้น มหาเส้นเทพบุตรนั้น ได้จุติจาก
เทวโลกแล้ว มาถือเอา ปฏิสนธิ ในครรภ์นางพราหมณ์ผู้ภรรยา
แห่งโสณบุตรพราหมณ์ผู้ มั่งมั่งคั่งมาก ในบ้านพราหมณ์
ตำบลชอกชังคตข้างภูเขาคิมพานต์ ขณะนั้นออกศักรรย์
๓ ประการได้ปรากฏแล้ว คืออาวุชภณัททงหลายซึ่งเป็น
บุพพนิมิตแห่งการยำเหยียบปรปป์วาท เช่นกับเหยียบหาดาว
ทงหลายได้รุ่งเรืองแล้วด้วยศาสตราคือบัญญัติ ๓ ผนไฟซึ่ง
เป็นบุพพนิมิตที่จะเผาประก้งชา เช่นกับเผาหยากเยื่อได้
ตกแล้วด้วยคิกขณาน ๓ ผนน้ำอันเป็นบุพพนิมิตที่ชุ่มเย็นใจ
แห่งตกตโลก ด้วยบัญญัติเช่นกับความชุ่มเย็นแห่งน้ำ
อำมฤตย์ ๓

อิติ เส้นเทโว วรเทวโลก
วรคัตนัจเจหิ สมันักิฏเต
ปวเร วิมานे สूरमे रमित्वा
वरतेवनारीहि प्ररुक्तिโต โส
ชินจักกั โขเตตุ ปฏิญญา ทत्त्वा
वरतेवलोगा สूरम्मมา ज्वित्वा

วิภเวณ อัทธเช วรบีปกุเต ดห

อจฺฉริยพฺภุคฺชเมหิ นิพฺพตฺโตติ

พระเด่นเทวบุตร ได้ รื่นรมย์ แล้ว ในสุรัมมวิมาน อันบรร
 พรั่งพร้อมด้วยเพลงขับแต่ว่าเพื่อนอันวังเวง แวดล้อมด้วย
 เทพนารีน่าเดือกสรรคในเทวโลกอันประเสริฐ พระเด่นเทพ
 บุตรนั้นได้ ให้ปฏิญาณ เพื่อจะยัง ตำนานจักร ของพระชินดีให้เจ้า
 ให้รุ่งเรือง แล้วจึงจุติจากสุรัมมวิมานเทวโลกอันประเสริฐ
 เกิดแล้วในตระกูลใหญ่น่าเดือกสรรค มั่งคั่งด้วยสมบัติ
 พร้อมกันกับจักรจรยเป็นธรรมดาเกิดแล้ว

แม้วานางพราหมณนั้นทรงครรภถวนกำหนดทศมาสแล้ว
 ก็คลอดบุตรรูปงามราวกะว่าทอง ชนทั้งหลายให้ชื่อแก่บุตร
 นนว่านาคเสน

กัศมัยนั้นแล พระโรหนผู้มีอายุ ถูกพระอรหันต์
 ๓๐๐ โกฎิทำทัณฑโทษโดยการมิได้ศมาคม เพราะความ
 ที่เขมมิได้มนสิการไว้ เธอไปบิณฑบาตยังตระกูลนั้นตลอด
 ๗ ปีกับ ๓๐ เดือน จำเดิมแต่กาดแห่งนาคเสนกุมารได้ถือ
 เขาปฏิสนธิ พระผู้เป็นเจ้าของได้โดยซึ่งภิกขทพพหนึ่ง
 ฤา ๆ ว่ายาคุมাত্রว่ากบวยหนึ่งฤาว่าสามจักรกรม ได้ยู่
 มาตรการว่าคำว่า “ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ท่านทั้งหลายจงปราณา
 ด่วงเกิด” (โปรดสัตว์ข้างหน้า) ณวันนั้นนั้นเที่ยว
 ไล่ดูบุตรพราหมณเมื่อมาจากการงานภายนอก เห็นพระ

เถรนั้นมาเรือนของคนแล้วกลับไป จึงได้ถามว่าณะบรรพชิต
 ผู้เจริญวิคฤกษ์หนึ่งท่านได้แล้วแต่เรือนข้าพเจ้าฤฯ พระเถร
 กล่าวว่เอาพรหมณ์ วิคฤกษ์หนึ่งเราได้แล้ว พรหมณ์
 นหมใจกินแห่งจึงไปตั้งเรือนถามว่ “วิคฤกษ์หนึ่งท่าน
 ทงหลายได้ ให้แก่บรรพชิตนั้นฤฯ” ชนทงหลายแจ้งว่ข้าพเจ้า
 ทงหลายไม่ได้ ให้วิคฤกษ์ใดเลย” ครนวันที่ตั้งองพรหมณ์
 เห็นพระเถรยืนอยู่ใกล้ประตูเรือนของคน จึงกล่าวเหตุนี้ว่
 “วานนท่านทงหลายไม่ได้วิคฤกษ์ใดในเรือนเราทงหลาย ได้
 กุด่าวมุด่าวาทว่ “เออพรหมณ์วิคฤกษ์หนึ่งเราได้แล้ว”
 “คำมุด่าท่านทงหลายกล่าวเพราะเหตุไร” ด่าดับนั้นพระเถร
 กล่าวกับพรหมณ์นี้ว่ เราทงหลายไม่ได้วิคฤกษ์ใดวิคฤกษ์หนึ่ง
 ในเรือนท่านทงหลายตลอด ๗ ปี ๓๐ เดือนแล้ว เมอวานน
 คำมาครว่คำหนึ่งว่ “อดีตจณ ภันเต” เราได้แล้ว
 เพราะเหตุนี้เราทงหลายได้กล่าวแล้วว่ “เออพรหมณ์
 วิคฤกษ์หนึ่งเราได้แล้ว” ดงน พรหมณ์ฟังแล้ว ได้ถึง
 ความโสมนัสแล้วคิดว่า บรรพชิตองคนได้แล้วแม้มาครว่
 การปฏิสันถารด้วยถ้อยคำ ยังกล่าวว่ “ได้แล้วใน
 ท่ามกลางฝูงชน” ถ้าเชอหากว่ได้ถากตั้งอื่นแล้ว จะ
 สรรเสริญต้นพันสักเพียงไร จึงได้บังคบชนในเรือนไว้ว่
 “ท่านทงหลายจงให้ภิกษาทัพพหนึ่ง จากภักตรองเรา
 ทงหลายแก่บรรพชิตองคนเป็นนิตยกาลเกิด” พรหมณ์นี้

ครั้นเห็นความสงบ แดอิริยาบถของพระเถรแล้วเดอมได้โดย
 ประมาณยิ่งขึ้นจึงนิมนต์พระเถรว่า “ท่านทั้งหลายจงฉัน
 ภัตฺรในเรือนข้าพเจ้าทั้งหลายเป็นนิตยกาตเถิด” จำเดิมแต่
 นั้นมาพระเถรนั้น ได้ฉันภัตฺรในเรือนพราหมณ์ทุก ๆ วัน แม้
 พราหมณ์นั้น ได้ให้ ขาหน้อย โภชน้อย อันประณีตที่คกแต่งไว้เพื่อ
 คณถวายแก่พระเถร แม้พระเถรนั้นฉันแล้วมมอหน้าจนจากบาตร
 แล้วเมื่อสัณจะออก ก็ก่ดาวพุทธรวจนเล็กน้อย ๆ ทุกวัน ๆ จึง
 หลีกไป

นาคเสนกุมารนั้นเมื่อกาลได้ ๗ ขวบเท่านั้น ได้ถึงความ
 สำเร็จไตรเพททั้งหลายด้วย สัพพัตถิปปอันเห็ดออกจากคัมภีร์
 ไตรเพทด้วยในสำนักอาจารย์ แม้ว่าเมื่อได้ ๗ ขวบนั้น
 คัมภีร์ไตรเพท แดคิดปาวเศษ อันใด มีอยู่ใน สำนัก มหาทิสปา
 โมกข์อาจารย์ก็ดี ก็ได้ตะเสี่ยแล้วซึ่งไตรเพทแดคิดปาวเศษ
 เหต่าใดอันตนพึงรทวถึงในญะยเพทก็ดี ก็ได้ถึงบริบูรณ์
 แล้ว เมื่อได้ฟังคำใดคำใดมาแล้วก็ตรัสรู้บรรดด้วยปริชา
 ณีบโวมิไซร์ยากเดย

ปัญหาทั้งหลายที่เทวดามนุษย์ทั้งหลาย แก ได้ด้วยยาก
 นั้น ๆ ปัญหาทั้งหลายทั้งปวง แม้นาคเสนกุมารนั้นก็ได้
 ง่าย จริงอยู่เมื่อนาคเสนกุมารนั้นตั้งวัยอายุไตรเพทณที่ใกล้
 ประคอบอยู่ ๗ วัน แลนแห่งอรรทในบทคัมภีร์ได้ปรากฏแล้ว
 นาคเสนกุมารคิดว่าคัมภีร์นี้ ไม่มีประโยชน์เกอูกุดเป็นของ

เปล่าเช่นกับใบไม้แห้งแตกตบเท่านั้น ไม่เป็นอุบายให้เกิด
มรรคผล จึงบังเกิดมีจิตวิปปฏิสาร

ณสมัยนั้นพระโรหนเถร ได้นั่งอยู่ในอาศน์อันควรแก่วัตร
ได้รูถึง เจโตปริวิตกของกุมารนั้น จึงหายไปจากอาศน์นั้น
ได้ปรากฏอยู่ที่ประตูบ้านโสณุตตรพราหมณ์ กุมารนั้นได้เห็น
พระเถรมาแต่ไกลแล้วแต่ครั้นได้เห็นมีใจบังเกิดโสมนัส เข้า
ไปใกล้พระโรหนผู้มีอายุแล้ว จึงได้กล่าวกะพระเถรนั้นว่า
ข้าแต่ท่านผู้ นรทุกขผู้เจริญ ท่านเป็นเช่นเพคะเพราะเหตุอะไร

พระเถรกล่าวว่าคุณกรทกรก เราชื่อว่าเป็นบรรพชิต

กุมารนาคเส่นถามว่า ท่านรู้ดีปปฏาณ

พระเถรกล่าวว่าคุณกรทกรกเรารู้ดี เรารู้ดีปปทังปวง
อันดวงแก้วเป็นดีปปอันอุดมในโลกกว่าดีปปทังหลาย กุมาร
นาคเส่นกล่าวข้าแต่ท่านผู้ นรทุกข ท่านจะอาจฤาณเพื่อจะ
ให้ข้าพเจ้าศึกษาดีปปทังหลาย

พระเถรกล่าวว่าคุณกรทกรกเราอาจเพื่อจะให้ท่านศึกษา
ดีปปทังหลายได้

ถ้าคัมภีร์แต่นาคเส่นกับบาตร ของพระเถรนิมนต์ ให้ ไป
นั่ง ณ เรือน แล้วอังกาส พระเถรให้อิมให้พอใจด้วยอาหารอัน
ประณีตด้วยมือตนเอง แล้วกล่าวกะพระเถรเมื่อฉนั้นแล้วว่า
เดี๋ยวนี้ท่านจงอาจฤาณ เพื่อให้ข้าพเจ้าศึกษาดีปปทังหลาย
พระเถรกล่าวว่าคุณกรทกรก ท่านจะบวชแล้วถือเอาเพศแห่งเรา

ณกาลใด   ณกาลนั้นเราจักอาจให้ท่านศึกษาดีปทั้งหลาย
 ถ้าคัมภีร์ แด่นาคเสน กุมารกัยง มารดา บิดา ทั้งสอง ให้อนุญาต
 แล้ว   จึงกล่าวกะพระเถรวาข้าแต่ท่านผู้ นรทุกข   ข้าพเจ้า
 จะถือเอาเพศของท่านเพื่อศึกษาดีปทั้งหลาย

ถ้าคัมภีร์ แด่พระโรหณผู้มีอายุ ก็พานาคเสนกุมารไปสู่
 วิชฌมพวตถุอันเปนเสนาศนควรแก่วัตรแล้ว   ดำนักรอยู่ในที่นั้น
 คณหนึ่ง   ถ้าวรกชิตอยู่โดยที่ใดก็เข้าไปโดยที่นั้น   เมื่อเข้า
 ไปใกล้แล้วจึงปรากฏเบื้องหน้าพระอรหันตทั้งหลาย ๓๐๐ โภฏี
 ครวงนพระอรหันต ๓๐๐ โภฏีทั้งหลาย   ก็พากันบวช
 ให้นาคเสนกุมารณถาวรชิตนั้น

ก็ตามเถร นาคเสน ผู้มีอายุ เมื่อบวชแล้ว แดได้ กล่าวคำ
 นนกะพระโรหณผู้มีอายุว่า

ข้าแต่ท่าน ผู้เจริญ เพศ ของท่าน ข้าพเจ้า ได้ ถือเอา แดแล้ว
 ท่านทั้งหลายจงให้ ดีปทั้งหลายแก่ข้าพเจ้าเถิด

ถ้าคัมภีร์ ความวิคกเกิดมีแก่พระโรหณผู้มีอายุว่า   เรา
 จักให้นาคเสนเรียนอะโรหนอแด   เปนครั้งแรก   อ่อนาคเสนนั้น
 เปนบัณฑิตแด   ควรจะให้เรียนอภิธรรมปิฎกก่อนแท้   ครัน
 คิคแล้วจึงกล่าววว่า   “คุณนาคเสนท่านจงเรียนดีปทั้งหลาย
 ของเราเถิด ”   แดแล้วก็ให้นาคเสนผู้มีอายุเรียนอภิธรรมปิฎก
 ครั้งแรกนนเทยว

พระโรหนเถรก็กด่าวปกรณ คือ อภิษัมมตั้งคินี้ วิภังค
ชาตุกกา บุคคตบัญญัติ กถาวัตถุ ยมก บัฏฐฐาน อัน
ประกอบด้วย คิกก ทุกก ทั้งปวงเพนคั้นว่า กุสตา ชัมมา
อกุสตา ชัมมา อphyakka ชัมมา คังน

ถ้าคัมภีร์แจกชญาณ ตำมารฎูพระดัดคัมปกรณา
ภิขกรรมทั้งปวงนเกิดชนแถวครังเดียวแท้ ตำมเถรนาคเสน
ก็กด่าว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญหยุดเถิด ท่านทั้งหลายอย่า
กด่าวให้ ยิงชนไปอกเถย ข้าพเจ้าจักดำชยายเท่านันแถะ

ที่นั่นแถ ตำมเถร นาคเสน ผู้มอายุ เข้าไป ยิงโรงมณฑ
แถ้วดำชยายภิขกรรมบิฎกกับอรรถกกาจำไว้ในใจ ตำมเถร
นาคเสนนนครนบวชในพระบวรพุทธศาสนาแถ้ว ได้ดัดกับพระ
ดัดคาภิขกรรมทั้งสน เมื่อกด่าวภิขกรรมทคนรู้ทวแถ้วในบท
กุสลดคิกก พร้อมกับอรรถกกาทั้งปวงดำชยายอยู่

พน พสุชา ได้หวน ไหว ด้วย เศษ อ่า นาจ แถ่ง ตำม เถร
นาคเสนน เทพยเจ้าทั้งหลายได้พากนยมแย้มบิตยนคยงนิก
ทุก ๆ องค์ ได้ปรบหัดถแถ้วฝูงพรหมทั้งหลายก็แย้มสรวดไปรย
ปรายคอกไม้ทั้งหลายอันเพนทิพยแถ้ว ถ้าคัมภีร์แถพระ
อรหันต์ ๓๐๐ โภฎีทั้งหลายก็อุปสมบทให้สามเถรนาคเสนผู้
อายุ เมื่อวรรษาครบบริบูรณ์ณถารกชิต

พระนาคเสนแม่อุปสมบทแถ้ว ได้ปรารภถึงพระอุปัชฌาย์
คิดว่าอุปัชฌาย์ของเรา รู้แต่ภิขกรรมเท่านัน ฤาหนอแถ

ณลำดับนั้นแด่พระโรหนเถรได้รู้ถึงเจโตปริวิตก ของ
พระนาคเสนด้วยใจในระหว่างเดียวกันนั้น แล้วได้กล่าวกะพระ
นาคเสนนั้นว่า คุณรนาคเสนความวิตกของท่านไม่สมควร
ท่านจงคิดวิตกให้สมควรเถิด พระนาคเสนนั้นจึงได้คิดว่า
อัครรย์ใจยิ่งนักแท้ ไม่น่าจะเป็นได้ยิ่งนักแท้ พระอุปัชฌาย์
ของเราเป็นบัณฑิตแท้ ย่อมรู้วารจักรของเราได้ จึงได้
กล่าวขมาโทษว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ขอท่านจงอดโทษ
แก่ข้าพเจ้ากรงหนึ่งก่อน ข้าพเจ้าจะไม่วิตกอย่างนี้อีก พระ
โรหนจึงว่าณะนาคเสน เราจักไม่อดโทษให้แก่ท่าน คุณร
นาคเสนมอยู่เมืองชื่อสาคนคร พระราชาทรงพระนามว่า
มถินทร ได้เสวยราชในเมืองนั้น ก็แต่ว่าพระราชนั้น
พระองค์ไม่มีใครเสมอ ในชมพูทวีป โดยกำลังแด่เขาวน
แดความกล้าหาญก็ดี โดยอุบายการถามปัญหาที่ดี

หากว่า ท่านจักอาจสนทนากับด้วยพระราชาในเมือง
นั้นได้ไซ้ คุณรนาคเสน เราจักอดโทษให้แก่ท่าน

พระนาคเสนกล่าววว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ พระราชา
มถินทรองค์เดียวจงยกไว้ หากว่าพระราชาทั้งหลายในชมพู
ทวีปทั้งสิ้น จักตั้งข้อสงสัยด้วยตั้งคำถามปัญหาแก่ข้าพเจ้า
ข้าพเจ้าจักสามารถ ให้พระราชา ทั้งหลายทั้งปวงเหล่านั้นเต็ม
ใจด้วยการวิชันนาปัญหา ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ขอท่าน
ทั้งหลายจงอดโทษให้แก่ข้าพเจ้าเถิด

พระโรหนเกรกต่างว่า แนะนำคนถ้าหากว่าท่านจัก
 สามารถเราจักขอโทษให้ แล้วบังคับพระนาคเสนว่า แนะนำ
 นาคเสน ท่านจงไปสู่สำนักพระอัสสัคคตผู้มีอายุเกิด จงไหว้
 เท้าพระอัสสัคคตตามคำเรา แล้วจงจำพรรษาอยู่ในสำนัก
 พระอัสสัคคตเกิด

พระนาคเสนนั้น พระอุปัชฌาย์ส่งไปแล้วได้ ไปโดย
 ลำดับจนถึงสำนักพระอัสสัคคตผู้มีอายุ ไหว้เท้าพระอัสสัคคต
 ตามคำอุปัชฌาย์ กล่าวแล้ว ทำวัตรปฏิบัติ ได้เข้าไปจำพรรษา
 อยู่แล้วในสำนักพระเถรนั้นตลอดตามเดือน

โดยกาลตามเดือนล่วงแล้ว อุบาสิกาผู้หนึ่งเข้าไปเฝ้า
 พระอัสสัคคตผู้มีอายุแล้ว นิมนกว่าข้าแต่ท่านผู้เจริญ ท่าน
 ทงหลายจงรับภัตตาหารเวตาพรุ่งนี้กับด้วยพระนาคเสน พระ
 เถรวินิมนตของอุบาสิกาผู้นั้นแล้ว โดยกาลแห่งคืนวันนั้นล่วง
 ไปแล้ว จึงพาพระนาคเสนไปสู่ณเวศน์อุบาสิกาได้นั่งแล้วณ
 บัญญัติตาอาศน์ อุบาสิกาแมนนั้น ก็ได้ออังกาสพระสององค์
 นนด้วยอาหารประณีตด้วยมือตนเอง พระเถรนั้นเมื่อนั้นแล้ว
 จึงกล่าวกะพระนาคเสนว่า แนะนำคนท่านจงอนุโมทนาแก่
 อุบาสิกาผู้นี้ แล้วจึงลุกจากอาศน์หัดกไปสู่วิหาร

ลำดับนั้นแต่ พระนาคเสนผู้มีอายุ ได้ทำอนุโมทนา
 ด้วยคัมภีร์กถาแก่อุบาสิกาผู้นั้น

หอสมุดกลาง
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พระนาคเสนได้ตัดบ่าพระอัสสัคคุดนั้น จึงอภิวาทพระ
อัสสัคคุดนั้นแล้วหัดกไป เมื่อเที่ยวจาริกไปโดยลำดับถึงโธ
การามในป่าดงบุศนครแล้ว จึงเข้าไปเฝ้าพระธรรมรักขิต
ผู้มีอายุอภิวาทแล้วกล่าวกะพระเถรนั้นว่า “ข้าแต่ท่านผู้เจริญ
ขอท่านทั้งหลายจงให้ข้าพเจ้าทั้งหลายศึกษาพระพุทธรวงษ์”

ณกาลนั้นพระคัสสัคคุดผู้มีอายุ มาแล้วแต่เกาะดังกา
ลัสมพทวี่นั้น ได้เข้าไปเฝ้าพระธรรมรักขิตผู้มีอายุอภิวาทแล้ว
นั่งอยู่ที่ควรส่วนหนึ่งจึงกล่าวกะพระเถรนั้นว่า “ข้าแต่ท่าน
ผู้เจริญ ข้าพเจ้ามาแล้วแต่ที่ไกลแต่ ขอท่านทั้งหลายจงให้
ข้าพเจ้าทั้งหลายเรียนพระพุทธรวงษ์”

ทนนแต่พระธรรมรักขิตผู้มีอายุ ได้กล่าวเหตุนี้กะพระ
นาคเสนว่า แนะพระนาคเสนท่านจงเรียนพระพุทธรวงษ์พร้อม
ด้วยพระคัสสัคคุด

แม้ว่าเธอทั้งสองก็จะพึง กระสัน แก่กันเมื่อกำลังเรียนอยู่
ทนนแต่พระนาคเสนผู้มีอายุด้วย พระคัสสัคคุดผู้มีอายุ
ด้วย ได้เรียนพระพุทธรวงษ์ในสำนักพระธรรมรักขิตผู้มีอายุ
ได้สำขยายที่ขนิกายโดยอุเทศเดียวกัน แม้ว่ามีภิกษุทั้งสองนั้น
ได้มนสิการพระไตรปิฎกพุทธรวงษ์ทั้งปวงนั้น โดยพยัญชน
คตอดสามเดือนแล้ว มนสิการพระไตรปิฎกพุทธรวงษ์ทั้งปวง
นั้นโดยอรรถ คตอดสามเดือน อีกทนนแต่แม้พระนาคเสน
ผู้มีอายุ ทำวิบัติสัณหาให้เจริญแล้วได้ถึงพระอรหัตตผลพร้อม

ด้วยปฏิสัมภทา (มีคาถาพันชดรรเสริญไว้ว่า)

ตักขิตวา^๑ ปิฏกัตถย^๑ สมุติยา วิบัติสน^๑
ภาวเสย^๑ย^๑ สัมปัตโต^๑ ปฏิสัมภทา^๑ หิ สห โส

เสฏโฐ อรหโต อหุ

ครันศึกษาพระไตรปิฎกแล้ว จำเริญพระวิบัติสนาคด้วย
ความรู้ของตน ถึงแล้วซึ่งกบด้วยพระปฏิสัมภทา พระ
นาคเสณนิกประเสริฐกว่าพระอรหันตทั้งหลายด้วยประการฉะ

เตเสนัสส ปกัมปัตติ^๒ หิตถ^๒

สขุพวิโต สาคโร เสงลี ภาณิต^๓

มัตโต ปหัญฐุหทยา สพรหมันนทเทวา ตทา

ด้วยเดชอำนาจของพระเถรเจ้านั้น พ้นแผ่นดินได้หวน
ไหวทวไป พระศาครชดาโดยก้าเริบ ภูเขาใหญ่มีแท่งทับ
ด้วยศีลาก็หมุนอยู่เต็ม ๆ ในกาลนั้น ผู้งเทพยเจ้าเหต่าพรหม
อินทร์ เเคยมั้หทัยอันเบิกบานก็บันดาลดวงเหงาเมาประมาท

ตโต บัญฐาย โส เถโร เมชาวี ชัมมโกวิโต

ปากโฏ สัพพะโตกานัน คคณว นิสากโร

สัคควัสตีปริบูรณ์เณ อุปสัมปทโตปร

จับเต็ม แค้นหมา พระเถรเจ้า นั้นก็เปน ปราชญ์ฉลาด ใน
ธรรม ได้ปรากฏแล้วแก่โลกทั้งปวง ประดุจดังดวงนิตากร

๑ ส่งไสยว่าจะเปน ภาเวย^๑ หรือ ภาวเสย^๑ ๒ น่าจะเปน
มหิตถ^๑ ๓ น่าจะเปน ภาณิต^๑

บัญญัติธรรมทั้งหลายเหล่าใด เข้าไปอาไศรยอรรถ
อันใดซึ่งไม่มีได้ปรากฏแล้ว พระนาคเสนเถรเจ้าได้วิดิชันหา
บัญญัติทั้งปวงเหล่านั้นเป็นการอุปมาให้แจ้งได้

คัสต์ ญาเน ปตฺตีทฺตฺวา ปุคฺคํ รัชเช นิชาย โส

ธาดเน บัพฺพิชิตฺวาน อรหิตฺตมปาปฺนิ

สมเด็จพระเจ้ามถนทรนั้น พระองค์ทรงเต็มใจใน

ญาณความรู้ของพระนาคเสนเถรเจ้า แล้วจึงได้อภิเศกพระ
ราชบุตร ให้ดำรงราชสมบัติแล้ว ก็เสด็จออกผนวช ในพระพุทธ
ศาสนา ได้สำเร็จพระอรหัตตผล

ธเชปโต กถาปาย ทตฺเตตุ คัสต์ ชาติยา

มถนทบัญญัติคนถดม วิตถารโต วิชานียาติ

อันนี้เป็นกถาเพื่อแสดงความจริงโดยตั้งเขป แห่งชาติกถา
ของพระนาคเสนเถรเจ้านั้น หากจะพึงทราบความวิเศษโดย
พิสดารจักปรากฏในคัมภีร์มถนทบัญญัติหาไหนเทอญ

อุบคิกถาแห่งพระนาคเสน โดยวรรณนาในรัตน
พิมพวงษ์ ที่ภิกษุสงฆ์วัดสำมีนามว่าพระพรหมราชบัญญัติ
ผู้แต่งเพื่อประโยชน์แก่ความเต็มใจของสาธุชน จบลงด้วย
ประการนี้

ตอน ๒ . รัตนพิมพภรณกถา

เศขส์ โทวิท ชินธัมเมต	เถโร โส ธัมมรักชิต
มหาชัณาสโว เสฏฐโธ	ตัพพตัญญ โยชนักชโย
นิตตาย ปวรปุร	ปาตตีบุตคนามก
วัตตย ปวราราม	อโสการามนามเก
ตกตโมปนุโท	นรวโร โสธมบญญโย
คิมิรบทาติโต	นิตปเถ นิตากโร
ชินปวรตาสเน	อติปากโฏบี เถโร
ปหินมตคโณ จ	ปรีนิพพุโต อโหสิ .

พระธรรมรักชิตเถรเจ้านั้น มีเศขรูงเรื่องฉลาดในธรรม
 ของพระชินตี่เจ้า เป็นพระมหาชัณาสพประเสริฐ สัน
 ตัญญโยชนธรรมทั้งปวงได้อาศรัยเมืองอันบวร มีนามกว่า
 ปาตตีบุต ตำนกในบวรารามนามเรียกว่าอโสการาม ได้
 บันเทาความเมามืดของตักวทั้งตั้น เป็นภิกษุผู้ประเสริฐกว่า
 นรเทวดา มีบัญญัติวางตั้งดวงพระจันทร์เมื่อวันเพ็ญ ทำตาย
 เสี่ยซึ่งมืดให้กระจายไป ตั้งดวงนิตากรมองใสอยู่ในห้องนิตบถ
 พระเถรเจ้าก็ยิ่งปรากฏในพระชินบวรศาสดา เป็นผู้ปราศจาก
 หมุกิเดศมตทินอนตะเตยไต่แต่วกักคัมชนชปรีนิพพาน.

ครั้นเมื่อพระเถรเจ้านั้นแม้ปรีนิพพานแล้ว ฝ่ายว่าพระ
 ษาคเสนเถรเจ้านั้น ได้ดำริห์ดังนี้ว่า .

จักทำอย่างไร พระพุทธจักขุ^๑ จักรุ่งเรือง แม่ไหน
 พระพุทธจักขุ^๒ นั้นพึ่งดำรงอยู่ในอนาคตได้ อย่าเลยเรา
 แด่ ควร จะสร้าง พระพิมพ์^๓ แห่งพระชินสีห์เจ้า ผู้ประเสริฐนั้นไว้
 เพื่อจะให้ พระชินจักขุ^๓ รุ่งเรือง .

ถ้าหากว่าเราจะสร้าง พระชินพิมพ์^๓ ผู้ประเสริฐด้วยเงินแดง
 ทองใช้ แท้จริงใจทั้งหลายเป็นอันมาก ผู้มีราก โทษ โมห
 ก็จักทำพระพิมพ์นั้นให้ ฌบหายในอนาคตกาล เพราะเหตุนี้
 เราจักสร้างพระพิมพ์ด้วยรัตน อันบุคคลจะเข้าไปทำลายได้ด้วย
 ยาก ด้วยเดชาภาพพระพิมพ์นั้นเกิด .

ณขณะนั้น ท้าวสักกเจ้าไตรทิพ ครั้นทราบประโยชน์
 ที่พระเถรรำพึงคิด แลจึงเข้าไปใกล้พระเถรเจ้านั้นด้วย
 พระวิสต์สุกรรม ยืนอยู่เฉาะหน้าได้กล่าวกะพระเถรนั้นว่า
 “ ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ท่านทั้งหลายจะสร้างพระสัมพุทธพิมพ์^๓
 ด้วยรัตนอันมีเดช เป็นของประเสริฐเพื่อประโยชน์แก่โลก
 ให้เป็นที่สูงมนุษย์ เทพาทังหลาย ได้บูชายิ่งหรือ แด่พระเจ้าข้า ”
 พระเถรได้กล่าวกะท้าวสักกกว่า “ ท่านจงนำรัตนมาเถิด ”
 แม้ว่าท้าวเทวานมินทร์ก็กล่าวกะพระเถรว่า “ ข้าแต่พระเถรผู้
 เจริญ ข้าพเจ้าจะให้พระวิสต์สุกรรมไปนำแก้วมณีดีงามมา
 แต่เขาวิบุตบรรพต ”

๑ น่าจะเป็น พุทธจักกั ๓ น่าจะเป็น ชินจักกั

ท้าวเทวานมินทร ครนกด้าวคำดิ่งนี้แล้วจึงบังคับ
พระวิสต์สุวรรณนั้นว่า “ดูกรพ่อ ท่านจงไปนำแก้วมณีอัน
มีเคชรุ่งเรืองมาแต่เขาวิบุตบรรพต”

พระวิสต์สุวรรณนั้นก็ทูลว่า “ข้าพเจ้าจะไปตามถ้อยคำ
ได้แต่ไม่อาจถือเอาแก้วนั้นได้ เพราะว่าหมุกุมภณทัตประจำ
อยู่ในเขาวิบุตนั้น ครนเห็นข้าพเจ้าแล้วจะไม่พึงให้แก้วมณี”

เพราะเหตุนี้ ขอเชิญพระองค์เสด็จไปสู่ เขาวิบุต นั้นกับ
ข้าพเจ้าเพื่อถือเอารัตนอันมหิทชนนเกิด แท้จริงเมื่อพระองค์
เสด็จไปยังเขาวิบุตนั้นแล้ว พวกกุมภณทัตทั้งหลายนั้น ครน
เห็นพระองค์แล้วจะพึงถวายรัตนนั้นแก่พระองค์

ดังนั้นท้าวเทวราชได้สดับคำนั้นแล้ว จึงไปสู่เขา
วิบุตด้วยพระวิสต์สุวรรณ ครนเห็นกุมภณทัตผู้รักษาแก้วมณี
จึงมีเทวบัญชาเพื่อจะถือเอารัตนว่า “เรามาณเขานี้เพื่อจะ
ถือเอารัตนซึ่งความนิไสติ ได้แล้วถวายแก้วนั้น แก่พระภาคเด่น
ผู้ประเสริฐเพื่อสร้างพระชินพิมพ์”

ดูกรท่านผู้เจริญทั้งหลาย ท่านทั้งหลายจงให้รัตนแก่
เราบ้างเถิด

ดังนั้นหมุกุมภณทัตทั้งหลายเหล่านั้น ได้ยินเทวบัญชา
แล้วจึงทูลแต่เจ้ามหาอินทรวา “ข้าแต่ท้าวสักกรัตนชื่อว่า
มณีไสติเป็นราชบริโภค ของพระเจ้าจักรพรรดิราชผู้ประเสริฐ

แหวดล้อมอยู่ด้วยแก้วมณีแดงตามพัน แม้ตั้งพระชินดีห์
เจ้าทั้งหลายก็ได้ครัดไว้ว่า ” รัตนมีเดชมหาภาพเกิดใน
ประเทศใด พระเจ้าจักรราชก็ย่อมเกิดในประเทศนั้น ”

ก็แต่ครันทุกดงนั้นแล้ว จึงดำแดง อมรโกฏรัตน มี
วรรณเขี้ยวปากศรทนต์ท้าวเทวานมินทรวา ข้าแต่มหाराชเจ้า
ถ้าหากว่าพระองค์ ถ้อเอารัตนแล้ว พึงถวายแก่ พระนาคเสนเถร
ผู้ใคร่เพื่อจะสร้างพระชินพิมพอนวิจิตรให้เป็นของเทวดามนุษย์
บูชาใช้ พระองค์จึงเว้นมณีโชติรัตนอันเกิดเป็นบริโกทรรัตน
ของพระเจ้าบรมจักรพรรดิดวงนี้ไว้แล้วถ้อเอาอมรโกฏรัตนเกิด

อมรโกฏรัตน แม่นั้น มีประมาณ โดยรอบ ฉาหนึ่งยังด้วย
สามองคุด์โดยกลม (คือวัดได้อ้อมหนึ่งกับ ๓ นิ้ว) มีหมู่
รัตน ๗๕๐ แหวดล้อมแล้ว ตั้งอยู่ในที่ใกล้กำแพงห้อมล้อม
มณีโชติรัตนไว้. ที่นั้นท้าวทศศคณัสนา ผู้เป็นเจ้าแห่ง
เทวดาทงหลาย ถ้อเอาอมรโกฏรัตนอันมีรัตนเขี้ยวหนพร้อม
กับพระวิสต์สุกรรมลงจากภูเขาวินุดบรรพต เข้าไปใกล้
พระเถรแล้วอภิวันท์มอบถวายแก่พระเถรด้วยคำว่า ” ข้าแต่
พระเถรผู้เจริญ ท่านทงหลายจงให้ช่างทำพิมพพระชินดีห์
ผู้ประเสริฐผู้ทำประโยชน์แก่สัตว์ชนด้วยรัตนนี้เถิด ” แล้วจึง
เสด็จไปสู่สถานของพระองค์นั้นเทียว.

๕๕ ทนน พระนาคเสนนั้น ได้รัตนแก้วจึงคิดว่า “ เรา
ใคร่จะสร้างพระพิมพ์อนเทวดามนุษย์พวงบูชา จะพึงได้นายช่าง
คนใดผู้ฉลาดคือผู้สามารถ เพื่อจะทำพระปฏิมาแด่ ”

๕๕ ทนนพระวิสต์ถุกรรมรูแจงวคกนนั้นแก้วจึงตะเพ็คเทวดาอัน
เปนบรมศีรวิธาด์เตี้ยแก้วจึงได้มาในขณะนั้น ด้วยเพ็คนาย
ช่างผู้ฉลาดเพื่อจะทำพระพุทธรูปพิมพ์ด้วยแก้วอมร โกฎมณีนัน

พระสัมพุทธรูปพิมพ์งามด้วยรัตนอันประเสริฐ อัน
ประกอบด้วยประมาณสูง ๓ ศอก ๗ นิ้ว เปนวิคฤกวรรอัน
พรหม อินทร เทวดา มนุษย์ ทงหลายบูชา ได้สำเร็จลงแล้ว แม้
หลายวัน พระเถรเจ้านั้น เมื่อพระปฏิมากรสำเร็จลงแล้ว
ทำสักการเคารพแล้ว จึงให้ทำมณฑป ประเสริฐใน อโศการาม
งามด้วยรัตนเป็นต้น ประดับตกแต่งด้วยเชิญพระพุทธรูปปฏิมา
ประดิษฐานไว้ในอาศน์ ในท่ามกลางแห่งมณฑปนั้น

๕๕ ถ้าคัมภีร์ฝูงเทวดาทงหลายมีพระอินทรเป็นต้นด้วย ฝูง
พรหมทงหลายด้วย คนขรรพรากษษสุบรรณนาคทงหลาย
ด้วย มีมาดาเป็นต้นในมอถอโวมัจจตรชนมยหนดียังมาประชุม
พร้อมกัน บูชายังแก้วซึ่งรูปพระชินส์ห้เจ้า

หมู่พระสัมพุทธรูปดาวก แม้เป็นพระชินส์นาคทงหลาย
กำหนดได้ ๓๐๐ โกฎิ เปนผู้ใคร่เพื่อจะยังพระศาสดาให้
รุ่งเรือง พระดาวกเหล่านั้นมีพระนาคเสนเป็นประธานก็มี
พระปิตีเมิกบานเปนสภาว มาประชุมพร้อมกันบูชายังซึ่งรูป

พระชินดีพระเจ้า พระราชาก็คดี ราชบุรุษยทงหลายก็คดี มหาชน
ทงหลายก็คดี มีมอถ้อมมาดาการต่าง ๆ บูชายิ่งแฉ้วชงพระ
พุทธพิมพอนบวร

ครนเมอบุชาพิชิต อันหมุ่มมนุษย์แฉ้วเทวดาทงหลาย
ประพฤคิเป็นไปอยู่อย่างนี้ พระชินพิมพผู้ประเศริฐเจ้าผู้หา
ชีวิตมิได้ก็ให้ปรากฏ ราวกะว่า มีชีวิต มีรสมีอยู่ เนื่องนิตยได้
ทำปาฏิหาริย์ต่าง ๆ เป็นอเนกตอด ๗ วัน แม้รสมีตว่าง
ทงหลายก็แฉ้วร้าน ออกแฉ้ว จากพระเศร์รกาย แห่งพระชินพิมพ
นั้น พระรสมีเขี้ยวคด้ายกับบีกแมตงภุมินไปอยู่ พระรสมี
เห็ดองคด้ายกับหรดาดในแผ่นทอง พระรสมีแดงราวกับ
ว่าแฉ้วพระอาทิตย์พงชนมาอ่อน ๆ พระรสมีขาวราวกับว่า
ดาวประกายพฤษ (ดาวรุ่ง) พระรสมีมัญเชฐามัวรรณ
ดีราวกะแฉ้วอรุณแฉ้วดอกอังกาบ พระรสมีประกาศรคด้ายกับ
แก้วไพฑูริย์แฉ้วแก้วผลึก พระรสมีทงหลายแม้ทงปวงออก
มาเฉภาะแฉ้วแต่พระเศร์รแห่งพระพุทธพิมพเจ้า ครนเมอ
พระแก้วอมรโกฏมณีนมัย เป็นพระพิมพ อันประเศริฐของเทวดา
มนุษย์มีพระรสมีเป็นอันมาก ยังพระปาฏิหาริย์เป็นอเนกให้เป็น
ไปอยู่ตอด ๗ คิน ๗ วัน ผุงเทพาคือ อินทร พรหม เทวดา
อสูร ครุฑ คนขรรพ์ สุ่มรรณ ทงหลายด้วย พระราชาราช
เสนาเสนาบคคหบดีเป็นคินทงหลายด้วย ประชุมชนทงหลาย
ด้วย พระอรหันคทงหลายกำหนด ๓๖๐ โภฏ มีพระนาคเสน

เป็นประธานด้วย เห็นแล้วแต่ซึ่งปาฏิหาริย์บังเกิดเป็นอัศจรรย์
 นั้น มีหทัยอันบนเทงแล้วเที่ยวยังตำการมือน โบกแผ่นผ้า
 มากแค้นเป็นคันทให้เป็นไปแล้ว บูชายิ่งแล้วด้วยบูชาตักการ
 มีประการต่าง ๆ ทั้งหลายมีฉัตร ชงไชย ชงบรรพต มาก
 แค้นเป็นคันทด้วย มีดอกบัวต่าง ๆ คือ กุมุท กมด
 อุบลเขียว อุบลขาว เป็นคันทด้วย มีมาตาคันช รูป ประทีป
 เป็นคันทอันอบแล้วด้วยกต่างพัก กฤษณาไม้จันทร์และการบูร
 เป็นคันทด้วย บรรพาศุริยาก็มากกว่าพัน มีกตอง ตั้งช
 คโพน มั่นเกาะว พิณ เป็นคันททั้งหลาย เมทนีดงทั้งต้น
 รวกระว่า จะแตกด้วย ความกักก้อง ของศุริยาก็ เป็นอเนก แห่ง
 ตำการอันเป็นไปแล้วทั้งหลาย ได้มีแล้ว

พุทธบริษัททั้งหลายได้บูชายิ่งแล้ว ซึ่งพระชินพิมพอน
 ประเสริฐอันแล้วด้วยแก้วอมรโกฏคดอด ๗ ทวารাত্র้อย่างนั้นแล้ว
 ในกาลนั้นพระนาคเสนเถร ไคร้เพื่อจะยังพระคำสอนของ
 สัมเด็จพระผู้มพระภาคเจ้า แห่งเราทั้งหลายให้รุ่งเรือง ได้นำมา
 ซึ่งพระชาตทั้งหลาย ๗ องค์ ของพระมุนินทร์ผู้ประณตกว่า
 พรหม อินทร เทวดา มนุษย์ พระองค์ผู้ชานะมารอันถึง
 พร่อมแล้วด้วยวรรณต่าง ๆ แล้วจึงตั้งภาชนะเงินอันวิจิตร
 โดยลำดับกันทั้งหลาย และตั้งวรรณภาชนะวิจิตรต่าง ๆ ๗ ใบ
 ทั้งหลายในเบื้องบนแห่งภาชนะเงินทั้งหลายเหล่านั้น ซึ่งภาชนะ
 แก้วมณีนอันวิจิตรต่าง ๆ ๗ ใบทั้งหลายไว้เบื้องบนแห่งภาชนะ

ทองนั้นแล้ว คึงพระชินชาตุงทั้งหลาย ในภาชนแก้วมณั้ทั้งด้าม
 ในอาศน์วิจิตรอันบุคคตถาดไว้ค้ดแล้ว ในเบื้องบนแห่งแก้ว
 มณั้ทั้งหลายทั้งปวง

แม้ว่าพระนาคเสนนั้นด้วย พระชินชาตุงทั้งหลายด้วย
 พระพรหม พระอินทร เทวดาทั้งหลายด้วย ดาราชนทั้งหลาย
 ด้วย ทุกคนพากันมีจิตรเต็มได้บูชาซึ่งพระมุนีราชาตุง
 ด้วยของหอมแตรระเบียบดอกไม้ทั้งหลาย กถาวรรรเดรัญ
 พระพุทธรุคณต่าง ๆ ไปรยปรายซึ่งดักการวิธม้เข้าดอก
 เปนคั้น รดพระดัมพุทธรุคตุงทั้งหลายนั้นในภาชนแก้วมณั้อัน
 เต็มด้วยน้ำหอม พระมุนีนทรราชาตุงทั้งหลายนั้น รุ่งเรืองอยู่
 ด้วยพระณพวรรณรังษ้แดนบัทกษิณ ไปแล้ว ๆ ในภาชนแก้ว
 มณั้อันเต็มแล้วด้วยน้ำหอมราวกะว่าหงษ์ทอง พระชินชาตุง
 เจ้าทั้งหลายด้วย แม้ขนม้พระราชาแถมมาคย้เปนคั้นทั้งหลาย
 ด้วย ได้เห็นปาฏิหาริย์แล้วพากันนับเทิงท้าวรธาชุกการแล้ว
 โถมหน้าต่อพระมุนีนทรราชา
 ที่นั้นพระนาคเสนผู้ชิโนรด ได้ทำตัจจกิริยาเพื่อ
 ประคิษฐานพระราชาพระทศพลเจ้าทั้งหลายในที่ ๗ แห่ง ของ
 พระสัรรคือประพุทธรุคิมพ์ ให้เป็นของควรวเทวดาแถมมนุษย์
 ได้อภิวันท์ ด้วยความใคร่เพื่อให้สกตโลกเห็น

คั้ดธาธิฐฐานภาเวน นาคเสนคั้ด สัคั้ถุโน.

พิมพ์คั้ด สัคั้ฐาเนตฺ ปติฐฐหิตุ ชาตุงโย.

พระธาตุเจ้าทั้งหลายได้ประดิษฐานอยู่แต่ไว้ในฐานทั้ง ๗
แห่งของพระพิมพ์แห่งพระดำดดาเจ้า ด้วยอานุภาพอธิฐาน
ของพระนาคเด่นเถรเจ้านั้น

ดาเตวกา โมพิยาฐฐาตี นดาเตกา ปติฐฐาตี
นาภิเยกา ปติฐฐาตี เอกา ปทกัชณพิมพ์ต์ต กเร
วามหัตถเถ ๑ ชาเตวกา เอกา ชาณุมหิ ปทกัชณ
วามชาณุมหิ ชาเตวกา พิมพ์ต์ต ๑ ปติฐฐาตี

ในพระธาตุทั้งหลาย ๗ นั้น องค์หนึ่งได้ประดิษฐาน
อยู่แต่ไว้ในพระโมฬี องค์หนึ่งประดิษฐานอยู่แต่ไว้ในพระนดาต
องค์หนึ่งได้ประดิษฐานอยู่แต่ไว้ในพระนากี องค์หนึ่งได้
ประดิษฐานอยู่แต่ไว้ในพระกรแห่งพระพิมพ์เบองขวา พระ
ธาตุองค์หนึ่งได้ประดิษฐานอยู่แต่ไว้ในพระหัตถเบองซ้าย องค์
หนึ่งได้ประดิษฐานอยู่แต่ไว้ในพระชาณเบองขวา พระธาตุ
องค์หนึ่งได้ประดิษฐานอยู่แต่ไว้ในพระชาณเบองซ้ายพระพิมพ์.

พระมุนิทรธาตุทั้งหลาย ได้ประดิษฐานอยู่แต่ไว้ใน
สถานทั้งหลายเหล่านี้ ได้เหาะขึ้นไปในอากาศมีรัศมีอัน
รุ่งเรืองต่าง ๆ ราวกะความสว่างแห่งสายฟ้าแล้วเสด็จเข้าสู่ใน
พระสัมพุทธพิมพ์อีก.

พระขณาสวทั้งหลายด้วย ผุ่งเทวดาแลมนุษย์ทั้งหลาย
ด้วย เห็นพระปาฏิหาริย์นั้นเทียวพากันยนิคัมพูชาถึงนักแล้ว
ได้ทำสาธุการ ก็อเดียงให้ ๕นทั้งหลายเหล่านี้ได้ซัดไป.

ซึ่งเครื่องสักการมีผ้าเป็นต้นแต่เครื่องบูชาเป็นต้นทุกเมื่อ ฝ่าย
พระนาคเสนนั้น ได้ตั้งอนาคตญาณ อันประเสริฐ บริสุทธิ์จึงเห็น
ประโยชน์เกิดกุศลแก่โลกทั้งปวง แล้วได้พยากรณ์พระพิมพ์
อันเป็นวัตถุควรบูชายิ่งว่า

กัมโพชวงศ์ ๑ มदानวงศ์

สยามวงศ์ อัยมบี พิมพ์

คี่เสว วังเสว วิชิตมาโน

โตเก ชรันโตวีย พุทธเสฐ์ฐิติ

พระพิมพ์ แม่ นรูงเรือง วิเศษ อยู่ในวงษ์ ทงหลาย ๓ นั้น
เที่ยว คือในกัมโพชวงศ์ด้วย ในมदानวงศ์ด้วย ใน
สยามวงศ์ด้วย ประหนึ่งว่าองค์สมเด็จพระสัมพุทธเจ้าผู้
ประเสริฐ ยังทรงพระชนม์อยู่ในโลก

กิริ พิมพ์เสฐ์ฐิติ วรรคชวันโต

อชิว สชิววีย ปาฏิหาริ

ดังได้สดับมาพระพิมพ์ประเสริฐมีเดชอันเลิศหาชีวิตมิได้
ได้เป็นไปราวกระว่ามชีวิตสำแดงพระปาฏิหาริ

กรุ ชาติ เสฐ์ฐิติ วรรคชวันโต

อชิว สชิววีย ปาฏิหาริ

พระชาติประเสริฐ มีเดชอันเลิศ หาชีวิตมิได้ ได้
เป็นไปราวกระว่ามชีวิต สำแดงซึ่งพระปาฏิหาริ

มุนีราชเสถียร โสวัณ ตรีโค

วรบาฏีเทร วิวิธ กโรนโค

พระมุนีราชเจ้าผู้ประเสริฐ เมื่อพระองค์ยังทรงพระ
ชนมชีพอยู่ทรงกระทำพระปาฏิหาริย์ต่าง ๆ

อมต คโค สุาปิ โส ชน่าน

หิตสาสน์ บัญญัติหัสต์วัตต์

พระพุทธรูปองค์เจ้านั้นได้บรรดอมตธรรมแล้ว ได้ประ
คิษฐานพระศาสนา เพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ประชุมนชนทั้งหลาย
จนบรรจบครบถ้วน ๕๐๐๐ พระพรรษา.

ในสมัยนั้น ชนทั้งหลายเหล่าใดได้บูชาแล้วซึ่งพระพุทธร
องค์ผู้ยังทรงพระชนม์อยู่ หรือชนเหล่าใดมีจิตระเต็มอแล้ว
นั้นเทียว ได้บูชาแล้วซึ่งพระธาตุแดพระพิมพ์อันประเสริฐ
ชนเหล่านั้นยอมบูชาซึ่งพระชินธาตุแดพระพิมพ์เนื่อง ๆ ก็ได้
ชื่อว่ามผลวิบากเต็มอกัน ฦกาดนมนุษย์ทั้งหลายเหล่าใด
เป็นผู้เต็มใสแล้วในพระธาตุอันประเสริฐแดพระพิมพ์ ทำ
อยู่ซึ่งการบูชาแม้เป็นอเนก ครั้นทำตายนั้นแต่ใดนั้นก็
อิตตภาพอันเต็มด้วยหมู่เทพธิดาอันประเสริฐทั้งหลาย ใน
สุรั่มวิมานแท้จริง.

ฦกาดนพระอรหันต์เจ้าทั้งหลายเหล่าใด ผู้มีความหวัง
ออกแล้ว ผู้มตณหาออกแล้ว เป็นผู้ใคร่เพื่อจะยัง
พระมุนีนทรจักรให้รุ่งเรือง เป็นผู้เต็มใสแล้วในพระธาตุ

อันประเสริฐ แด่ พระพิมพ์ ผลิตองพระองค์ ได้ทำ ซึ่งสาธุการเป็น
อเนกพากันถึงแล้วซึ่งวิโมกขธรรม

พระรัตนพิมพ์ภรณ์กถา โดยวรรณานันท์ภิกษุ ๒ วัดสา
มีนามว่าพระพรหมราชปัญญาได้แต่งไว้ เพื่อประโยชน์แก่
ความเลื่อมใสของสาธุชนจบแล้วด้วยประการฉะ

พระรัตนพิมพ์กถาวรรณาคอน ๓.

ตั้งแต่ตกมาเมืองนิชนครแต่อยุธยาบุรี วจีรปากการถึงชีรายบุรี

คโคษฐ์ชูชาย โส เกโร นาคเตโน มหายโส

ปากโฏ สัพพะโดกานัน คคเนว นิสากโร

หันควา โมหันชการ โส เถรทชญาณรดียา

อุฏฐิโค ส่าสนกาเด โปชาเป้นโคชินพิมพ์

ปุเชควา ยาว ชีวันต์ สัพพะโยชนักชโย

อนุปาทีณณเสตาย ปรีนัพพานชาตุยา

จำเต็มแต่กาดนั้นมา พระนาคเตนเถรนั้น มียศใหญ่

ปรากฏแก่โลกทั้งหลายทั้งปวง ดังดวงพระนิตากร อัน

ปรากฏแล้วในคณากาศ พระเถรนั้นครันกาจัดเดี่ยวซึ่ง

โมหันชการแล้ว ยังประชุมสาธุชนให้ตรัสรู้อยู่ได้ประคิษฐาน

พระชินพิมพ์ขึ้นไว้ในศาลนกาต ด้วยฤทธิเดชญาณแดร์ดมี

๑. คันฉบับเป็น พาทาเม้นโค ยังไม่ได้ความ

ของพระเถรเจ้า ได้บูชาแก้วซึ่งพระชินพิมพ์ศราบเท่าคดอด
ชีวิต เป็นผู้ตั้งสัตย์ โยชนทั้งปวงแล้วได้บริษิพพานแล้วด้วย
ธาตุอันเป็นอนุภาทิเศษ

จำเดิมแต่่นั้น มาชาวเมือง ปาตลัมุต ทงหลาย แม่ทงปวง
มีพระราชาเป็นต้น ได้บูชาพระปฏิมานันต์บ ๗ กัณมา ถ้าดับ
ตงแต่่นั้นมา ได้ยิน ว่า ชาว พระ นคร ปาตลัมุต ทงหลาย มี พระ
ราชาแถมหาอำมาตย์เป็นต้น ได้บำรุงแก้วซึ่งพระปฏิมานัน
ด้วยบูชาแด่สักการทงหลายโดยสามารถดับ ๗ กัณมา เบือง
หน้าแต่่นั้นพระนิตดาของพระเจ้าบิณฑุราชองค์หนึ่ง พระ
นามว่าคักกตาธรรมราชได้เสวยราชในเมืองปาตลัมุต ได้
ยินว่าพระเจ้าธรรมราชนั้น ได้ทรงบำรุงพระพิมพ์อมร โกฎ
มัยนั้นเพียงใด แต่กาดบริษิพพานแห่งพระสัมพุทธเจ้ามา
ได้ ๘๐๐ ปีบริบูรณ์.

โดยกาดด่วงไปแล้วแห่งพระเจ้าธรรมราชนั้น มีพระ
เจ้าเอกราชองค์หนึ่งพระนามว่าศิริธรรมกิตติราช ได้ทรง
บำรุงแก้วซึ่งพระแก้วอมร โกฎนั้น

ดังได้สดับมา ในกาดนั้น มหาสงคราม ได้เกิดขึ้น ในพระ
นครนั้น แม้วามหาชนก็ได้เชิญพระชินพิมพ์นลงสู่นาวานำ
ไปสู่ตงกาทวิป อันเป็นเมืองประคัมแล้วด้วยเครื่องอดังการ
คือพระไตรรัตนคุณด้วยบูชาสักการทงหลาย แล้วจึงประ
คิษฐานไว้แล้ว เบืองหน้าแต่่นั้นมา เมื่อพระค่างนาคณา

ได้ ๓๐๐๐ บัดฉ้วนแล้ว แด่กาดปรีนิพพาน แห่งพระดัมมาดัมพุทธ
 เจ้า มีพระเจ้าเอกราชองค์หนึ่ง พระนามว่าคีริชรรมาชา
 ได้เสวยราชอยู่ในมदानปุร (เมืองเชียงใหม่หรือเมืองในแคว้น
 แคว้นดาวทั้งปวง) โดยกาดฉ้วนแล้วแห่งพระเจ้าคีริชรรมา
 ราชัน พระราชบุตรของพระองค์ทรงนามว่าอนุรุธราช
 ได้เสวยราชโดยราชธรรม ได้ยินว่าพระเจ้าอนุรุธราชัน
 ทรงเคสมาก ทรงอาณุภาพมาก มาตามพร้อมแล้วด้วย
 กาดังฤทธิ มีมาพระที่นั่งเป็นชาติอาชาไนยแด่พดพาทน
 สัมบูรณ์แล้ว ได้ทรงเลื่อมใสในพระรัตนไตรย ทรงบำรุง
 พระภิกษุสงฆ์ด้วยปัจจัย ๕ เป็นนิตยกาด ได้ทรงฟังอานิสต์
 ธรรมดิกข คือการสร้างพระไตรปิฎกแล้วได้จดจำไว้

อนันเป็นสังเขปกถา เพื่อจะแสดงอานิสต์แห่งธรรม
 ดิกข ของพระเจ้าอนุรุธราชัน.

ดังได้สดับมา เมื่อองค์พระศกาคตเจ้าได้จบรม
 อยู่เหนือพระแท่นปรีนิพพานมัญจาคัน ครีตเรียกพระอานนท
 เกร ประทานโอวาทว่า คุณรต่ำแดงอานนท ธรรมกัต
 วินัยกัตอันใดที่เราพระศกาคตได้แสดงแล้ว ได้บัญญัติไว้แล้วแก่
 ท่านทั้งหลาย ธรรมแต่วินัยนจักเป็นพระศาสดาผู้ตั้งสอน
 ของท่านทั้งหลายโดยกาดที่เราพระศกาคตฉ้วนดับไปแล้ว

พระบรมชนก ๘๕๐๐๐ ทงหลาย ที่เราพระศกาคค
 ได้ภาคคแต่วัดน ๕๕ ปี จำเดิมแต่อกภิตัมโพธิกาตมาตราบเท่า
 ปรีนิพพานยังประดิษฐานอยู่เทียว เราพระศกาคคองค์เดียว
 เท่านั้นจักปรีนิพพาน แม้ว่าเดียนเราพระศกาคคก้องค์เดียว
 จักโอวาทอยู่ จักตั้งสอนอยู่ ครนเมื่อเราพระศกาคค
 ปรีนิพพานแล้วพระบรมชนก ๘๕๐๐๐ ทงหลายเหล่านี้ จัก
 เปนเช่นพระพุทชเจ้า ๘๕๐๐๐ พระองค์ให้ โอวาทท่านทงหลาย
 จักตั้งสอนท่านทงหลาย

สมเด็จพระศาสดาเจ้า ได้ทรงกึ่งพระบรมชนก ๘๕๐๐๐
 อันประเสริฐ ที่พระพุทชองค์เจ้าได้ทรงดำแดงไว้แล้ว ทำ
 ให้เป็นพระพุทชเจ้า ๘๕๐๐๐ องค์นตองพระองค์ อาศรัย
 เหตุนี้ไปราณาจารย์จึงได้ประพันธ์เป็นคาถากถาวไว้ว่า.

อักษรมี เอกเมกัญจ พุทชรูปสมํ สียา
 ศัสมาหิ บันฑิตโต โปโส ติกเขยฺย บิฏกัตตยํ

แม้ว่าอักษร มาตราว่าเป็นอักษรตัวเดียว ๆ ก็ดี ได้
 ชื่อว่าเล่มมอพระพุทชรูปองค์หนึ่ง ๆ เพราะเหตุนี้ แท้จริง
 บุรุษผู้บัณฑิต พึงให้จําหนพระไตรปิฎกไว้

จตุราตฺตัสสหัสส ปริมาณํ ศกาคคา
 วิุตานาม ภวิสฺสํนติ ติฏฐันเต บิฏกัตตเย

เมื่อพระไตรปิฎกยังประดิษฐานอยู่ องค์พระศกาคค
 เจ้าทงหลายมีประมาณได้ ๘๕๐๐๐ องค์ จักได้ชื่อว่ายัง
 ประดิษฐานมีอยู่

อักษร พุทธรูปัญญา ผลเมวธมมํ ตียา
 คัสมา (โปโต) ดักขาเบยฺย โปฏฺฐเก ชัมมเจติเย
 อักษรกัถิ พระพุทธรูปกัถิ จักพึงมีผลเต็มอกันแท้
 เพราะเหตุคุณนบุรุษผู้บัณฑิต พึงให้จําพระคัมภีร์ธรรมเจดีย์
 ทงหลายไว้.

คิมิฏกานิ สัพพานิ อักษรานํ ปมาณโต
 ทวตฺตคตยาชกญฺเจว จคัสโต สตฺตโกฏฺโถ.
 พระไตรปิฎกทงหลายทงสิ้น โดยประมาณอักษร
 ทงหลายได้ ๒๘ โกฎิยงคฺวย ๗๒ อักษรเท่านั้น.

พระเจ้าอนรุทธราชนั้น ได้ทรงสดับอานิสงฺธรรมดิกข
 โดยนโยอย่างนี้ว่า “ชนทงหลายเหล่าใดได้ทำการจําพระ
 ไตรปิฎกทงหลาย คด้ายกับได้สร้างพระปฏิมา ๒๘ โกฎิ
 ยงคฺวย ๗๒ องคณนเทยว” จึงตั้งพระไทยจะใคร่ให้จําพระ
 ไตรปิฎกทงสิ้นไว้คฺวย (โปตาน) ไตมรับสั่งให้พระเถร
 ผู้เป้นบัณฑิตฉลาดผู้ทรงพระปริยัติธรรม พิจารณาดูพระ
 พุทธจวนว่า “พระไตรปิฎกของเราทงหลายได้พิรุชแล้ว
 หรือหนอแถ หรือว่าไม่พิรุช” ถ้าคับนพระเถรทงหลาย
 เหล่านี้จึงได้ทูลว่า “ข้าแต่เทวดาเจ้าพระไตรปิฎกพุทธ
 จวนของเราทงหลายพิรุชแล้ว ในลังกาทวี่ปไม่พิรุชแล้ว”

-
- ๑ ที่ โปโต นั้น ความคกอยู่ จึงเพิ่มศัพท์ไว้ให้เต็มคาถา
 ๑. หนังสือเป็น ปนสา เกรงว่าจะพิรุช

พระราชาก็ได้ดับแค้นซึ่งค่านัน ก็หวังพระไทยว่าจะ
 เสด็จไปสู่ดงกาทว็บ รมตั้งดงนั้นว่า ดุกรท่านทั้งหลาย
 ถ้ากระนั้นเราจะไปสู่เกาะดงกา เพื่อจะให้จ้าน พระไตรปิฎกเกิด
 แค้นจึงให้ตรวจตราการเตรียมที่จะไป แค้นมีคำสั่งให้
 มหาชนทั้งหลาย มีพยัคฆ์บัณฑิตเป็นต้นให้ตั้งเรือแค้นตั้งไป
 ยังเกาะตามพบบัณฑิต ฝ่ายว่าส่วนพระองค์เองทรงสนธิพ
 ธานีในเสด็จไปโดยอากาศนั้นเที่ยว จึงได้ถึงพร้อมแล้ว
 ซึ่งเกาะดงกา เมื่อพระเจ้าอนรุทธราชได้เสด็จถึงในทนนแล้ว
 จึงให้พิกมหาชนอยู่ภายนอกพระนคร แค้นตั้งราชทูตเข้า
 ไปเฝ้า ทูตพระราชสำนักแก่พระเจ้าดงกนทรราชพร้อมด้วย
 บรรณาการ ราชทูตแม่ ได้ถวายบรรณาการในสำนักพระ
 เจ้าดงกนทรราชแล้วจึงทูลเหตุแห่งการมา กถาดดงนั้นว่า “ข้า
 แต่เทวดาเจ้า ผู้เป็นเจ้าชนชาวเกาะ เดียวกันพระเจ้าอนรุทธ
 เสด็จมาด้วยยังเกาะดงกาดด้วยมีพระเจตนาเพื่อจะให้จ้านคัมภีร์
 พระไตรปิฎก”

พระเจ้าดงกนทรราชได้ทรงทราบข่าวสารนั้นแล้ว มีพระ
 หฤทัยโสมนัสตรัสว่า ถ้าเช่นนั้นแล้วรีบตั้งว่าแนะนำ พระ
 เจ้าอนรุทธราชเสด็จมาสู่ดงกาทว็บ เพื่อจักจำดวงพระไตร
 ปิฎก ฝ่ายเราทั้งหลายชาวสี่ทิศก็ให้ช่างจ้านทั้งหลาย
 จำดวงแล้วให้แก่ท่านราชทูตทั้งหลาย

ราชทูตได้ฟังพระราชดำรัสนั้นแล้ว ไปเฝ้าพระเจ้าอนุรุทธ
 ราช ทูตประพฤติกษาวสารนั้น
 ณตำบับนั้นพระเจ้าอนุรุทธราชได้ทรงสดับแล้ว จึงตรัส
 อย่างนี้ว่า “ถ้าหากว่าพระเจ้าดังกล่าวจะให้ช่างงานจำลองพระ
 ธรรมด้วยอักษรดีหพิไชกัเป็นการดี ก็แต่ว่าจักไม่ชอบใจเรา
 ทงหลาย เราทงหลายจักพึงให้ช่างงานทงหลายจำลองพระ
 ธรรมของพระชินดีให้เจ้าโดยอักษรของเราทงหลาย” แล้ว
 จึงให้งานพระธรรมทงสนมได้เหล็ดออกอยู่ด้วยอักษรของตน
 แท้จริงพระราชาชนัน ได้ให้งานพระไตรปิฎกทงสน
 เปน ๔ ประเภททงทัง นิสัคคี สัพพ^๑ ด้วยใบลานไว้ใน
 คัมภีร์ แล้วจึงให้จัดเรือ ๒ ลำ ในเรือทงหลายสองลำนั้น
 บรรทุกตำระ ๒ ปิฎก แล้วจึงบรรทุกปิฎก ๓ กับคัมภีร์
 นิสัคคีศัพพ^๑ โดยเรือลำหนึ่ง แล้วจึงทำบูชาสักการ
 ดังได้สดับมาพระราชาชนันได้ทรงทราบมัทธานุภาพแห่ง
 พระชินพิมพค้อพระอมรโกฏมัย พระองค์ก็หวังพระไทยจะ
 เชิญพระชินพิมพนั้นไป จึงรับสั่งชอกะพระเจ้าดีหพิราช
 แล้วทำบูชาสักการ แล้วให้เชิญไปกับพระไตรปิฎกโดยเรือ
 ลำหนึ่ง แล้วจึงตั้งเรือทงสองนั้นให้ถ่นไปโดยทางเดียวกัน
 แล้วพระองค์ทรงตั้งนิชพอาชาไนย อันมีองค์คุณพร้อมแล้ว
 เสด็จไปโดยอากาศนั้นเที่ยว ได้ถึงมถานนคร (เมือง

๑ หมายถึงคัมภีร์ สัทททวิเศษ.

เชียงใหม่) แล้ว แม่เรือทั้งสองดำเนินไต่ดำเนินไปโดยกำลังลม
 เวลาเมื่อถึงณท่ามกดาภิรมย์มุก ก็ได้ถึงความพัดปราก
 จากกันดำเนินไปแล้วต่างทิศกัน ในเรือทั้งสองนั้นแท้จริงดำ
 หนึ่งที่เป็นเรือพระไตรปิฎกได้ตกไปถึงมถานนคร (อีกดำ
 หนึ่งได้ตกไปถึงนิชนคร คือเรือพระแก้วนั้น)

ณกาดนั้นมนุษย์ทั้งหลาย ได้กราบทุกแต่พระเจ้ามหา
 นิชนทราชให้ทรงทราบ ว่าความที่แห่งเรือพระไตรปิฎก
 กับพระชินพิมพ์เจ้าได้ดำเนินเข้ามาสู่เมือง

ถ้าคืบนั้นพระเจ้ามหา นิชนทราชได้ทรงสดับประพฤติเหตุ
 แห่งเรืออันพัดมาสู่ พระองค์นั้นแล้ว ก็มีพระฤไทย ปราโมทย์
 ยิงนัก เสด็จพาหุ้มห่านชิบรัชทัตถ์ ถอดสักการคือเครื่องบูชา
 แด่สิ่งของเป็นต้น โดยประการทั้งปวง แล้วเสด็จออกจาก
 มหานิชนครอันเป็นพระนิเวศน์บวร ทรงบูชาพระชินพิมพ์กับ
 ทั้งพระไตรปิฎก หมัดการแล้วจึงเชิญเข้าไปสู่เมืองนิชบุรี
 แล้ว ประดิษฐานพระพุทธรูปพิมพ์อันควรแก่บูชาไว้เหนือบดตงก
 นานารัตนมายในอาศน์อันเป็นท่ามกดาภิรมย์มุก

ณถ้าคืบนั้นพระปฐมเจ้าผู้ประเสริฐ แม้วางกะว่า
 มีจิตรแลชีวิตได้สำแดงปาฏิหาริยฤทธิ มีอาการอันนำมาซึ่ง
 ความเดื่อมใสแก่สาธุชนเป็นนิตยกาล

ครั้งนั้นพระบวรฉัพพรรณรังสี มีประมาณได้แผ่สำราญแต่
 พระสร้อยแห่งพระชินพิมพ์อันประเสริฐ มีครุณาถึงสัตว์ฟ้า

อันชัชวาลย์จากกตัมเมฆนั้น พระราชกัมบริษัททั้งต้นแตร
ชาวพระนครที่ปวง ได้เห็นอัศจรรย์ต่าง ๆ ของพระพุทธรูป
เจ้าอันประเสริฐนั้นอย่างนั้นแล้ว จึงมีศรัทธาบังเกิดแล้ว
มีพระฤไทยอันปราโมทย์บุชชาต่าง ๆ อยู่ซึ่งพระปฏิมาเจ้าอัน
ประเสริฐนั้นด้วยเครื่องบูชาแต่งตั้งของทั้งหลายเป็นนิตยกาล

ฝ่ายพระเจ้าอนรุทธราชนั้น ครั้นทอดพระเนตรเห็นเรือ
พระไตรปิฎกดำเดี่ยวแต่มาถึงมถานนครของพระองค์ หา
ได้เห็นอีกดำหนึ่งไม่ ทรงตั้งพระทัยคอยเรือดำนั้นอยู่ พระ
เจ้าอนรุทธนั้น เมื่อกาลถึง กำหนดแล้ว อย่างนั้น ได้ทรง ทราบว่า
พระราชชนชาวเมืองนิชนคร ในประเทศกำโพช ได้เรือพระไตร
ปิฎกกับพระชินพิมพ์ไว้เชิญไปสู่เมืองของตน ประดิษฐาน
ไว้แล้วกระทำสักการบูชา จึงทรงตั้งพระทัยเสด็จไปสู่
มหานครโดยอากาศนั้นเที่ยว ได้ถึงพระอารามหนึ่งเรียก
ว่าสังฆาราม แล้วเสด็จลงจากอากาศไปถ่ายบังคน
เบารดถูกกอนหินแท่งหนึ่ง บังคนเบาของพระเจ้าอนรุทธนั้น
แท่งเซาะปนแท่งหินนั้นหลุดตกลงไปถึงเบื้องต่ำในขณะนั้น ครั้น
นั้น ฤกษรูปหนึ่งเห็นแล้วซึ่งอัศจรรย์อนมิตถันจึงถามว่า
“นะอบาตักท่านเป็นผู้มฤตขานุกาพมากแล้ว ท่านนี้ใครเล่า
เราจักรู้นามแต่โคตรของท่านได้”

ดำดั้นนั้นพระราชาก็จะไม่ให้พระฤกษารู้จักว่าพระองค์
เป็นพระราช จึงตรัสว่า “ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้า

เป็นบุรุษของพระเจ้าอนรุทธราชเจ้ากรุงมถานนคร” ดั่งนั้น
 แล้วภิกษุก็ดำวว่า “ท่านมาแล้วเพื่อต้องการสิ่งใด” ดั่งนั้น
 พระองค์ก็ตรัสว่า “ข้าแต่ท่านผู้เจริญพระเจ้าอนรุทธราช
 ผู้เป็นเจ้าของเรา ไซ้มาเพื่อจะให้รับเอาบิณฑกที่พระเจ้ามหา
 นิชนครราชได้ไว้แล้ว เรามาแล้วเพื่อประโยชน์รับบิณฑกนั้น
 แล” ภิกษุแมนนได้ฟังคำนั้นแล้ว จึงไปสู่สำนักพระมหา
 สามีเจ้าอาวาสในสังฆารามแล้วแสดงประพตติเหตุนี้ ถ้าคัม
 นันพระมหาสามีจึงได้ทูลประพตติเหตุนี้แก่พระเจ้ามหา
 นครมถาน ตรัสราชบุรุษมาเพื่อให้รับพระไตรบิณฑกที่พระองค์
 ได้ไว้ โดยเร็ว เพราะเหตุนี้ควรพระองค์ส่งพระไตรบิณฑกไป
 ถวายพระเจ้าอนรุทธราชนั้นแล” พระเจ้ามหานิชนครินทรราช
 ได้สดับเถรวาทดั่งนั้นแล้ว จึงรับสั่งตอบว่า “เราได้พระ
 ไตรบิณฑกนั้นโดยบุญของเรา เพราะเหตุนี้เราหาอาจที่จะ
 ให้พระไตรบิณฑกนั้นแก่ใครได้ไม่” พระมหาสามีก็แสดง
 ประพตติเหตุแก่พระเจ้าอนรุทธราชนั้น
 พระเจ้าอนรุทธราชได้สดับปฏิพจนดั่งนั้น ท้าวเธอ
 ทรงพระพิโรธเป็นกำลังเพียงดั่งว่าพระยานาคราช มีบุคคล
 ผู้บังอาจประหารลงที่ชนคทางด้วยกระบองเหล็กนั้น พระ
 องค์ใคร่จักคุกคามมหาชน จึงทำพระขรรค์เล่มหนึ่งด้วยเหล็ก
 ไม่ใผ่อันปราศจากข้อ แล้วทาคมด้วยปูนขาว แล้วเสด็จ

ฟังคำแห่งชาวพระนครทั้งหลายเหล่านั้น จึงได้ส่งพระไตร
ปิฎกนั้นไปแก่พระเจ้าอนรรฆุทธราชนั้น

ถ้าคัมภีร์พระเจ้าอนรรฆุทธราชผู้เป็นพระราชาองค์ประเสริฐ
แม้ครั้นได้พระไตรปิฎกแล้ว ยังทรงปราโมทย์อยู่มิทันได้
คิดถึงพระชินพิมพ้ององค์ประเสริฐ ก็ทรงรับเอาพระไตรปิฎก
แล้วจึงทรงอัครเสด็จไปโดยคัคณากาศ ถึงพระบุรีสุรมย
สถาน จึงได้ขังพระธรรมเจ้าให้จามรุ่งเรืองแล้ว

อีกประการหนึ่ง พระธรรม คำสั่งสอน ของพระชินดีที่เจ้า
ให้รุ่งเรืองยังอยู่ณประเทศนั้นตราบเท่าทุกวณน ด้วยประ
การณ

เพราะเหตุนี้ ชนทั้งหลายเหล่านี้เป็นผู้ฉลาดในกุศล
ทั้งหลาย เป็นผู้ใคร่จะยังพระศาสนาของพระชินดีที่เจ้า
ให้รุ่งเรือง ชนทั้งหลายเหล่านั้นจึงให้จามพระธรรมอัน
ประเสริฐไว้ ก็ได้ชื่อว่าสร้างพระชินพิมพเจ้าอยู่แด

ส่วนว่าพระชินพิมพเจ้านั้น ก็เป็นวัตถุอันชาวพระมหา
นครในประเทศกัมโพชทั้งหลาย กับประชุมมหาชนมีพระ
ราชาเป็นต้น ได้บูชาเป็นนิตยกาลแล้ว

ฝ่ายว่าณกาลอื่นอีก พระราชกุมารองค์หนึ่งเป็น
ราชบุตรพระเจ้ามหานิชนครราชเป็นคนมีปรกติเด่นสนุก ได้
เลี้ยงฝูงแมตงวันหัวเขี้ยวทั้งหลายไว้ เพื่อประโยชน์แก่การ
เล่น ยังมีบุตรราชบุโรหิตคนหนึ่งเลี้ยงไว้ซึ่งฝูงเสือแมตงวัน

ทั้งหลายเพื่อจะเด่น ฝูงเดื่อแมลงวันทั้งหลายของบุครบุโรหิต
 นนเคียวกิน อยู่ ชึ่งแมลงวัน ของพระราชกุมารนั้น ให้ ถึงความ
 ย่อยยับ

แม้ว่าพระราชกุมาร ได้เห็นแมลงวัน ของคน ชึ่งถึงความ
 ตายแต่ก็ทรงปริเทวนาการ ครองนชนทั้งหลายชึ่งเป็นพระ
 พเดียวพระราชกุมาร ก็พากันนิมนาไปตั้ง้านักพระเจ้ามหา
 นิชแล้วทูลว่า “ข้าแต่มหाराชเจ้า เคียวนี้ฝูงเดื่อแมลงวัน
 ของบุครบุโรหิต เคียวกิน ชึ่งแมลงวันหัวเขี้ยวทั้งหลายของพระ
 ราษบุตรแห่งพระองค์ให้ถึงความย่อยยับอยู่ เพราะเหตุนี้
 พระราษบุตรทรงพระปริเทวนาการสุดที่จะเปรียบปานกะนั้นแต่ ”

พระเจ้ามหาธิชนครราชได้ตั้งดับเหตุนี้แล้วทรงพระพิโรธ
 เป็นกำลัง แล้วจึงรับตั้งให้ถวงบุครบุโรหิตนั้นเดี่ยวในทเดด่าบ

ครั้งนั้น ราษบุโรหิตได้เห็นบุตรของตน ถึงความตายแล้ว
 เป็นผู้อนความไศกมั่งกำลังทวมทับแล้ว จึงบังเกิดความโกรธ
 ต่อพระราชว่า “พระราษานไม่ดำรงอยู่ในธรรม” จึง

พาบุตรภรรยาของตนหนีไปตั้งประเทศอื่น

ครั้งนั้นพระยานาคได้รู้เหตุนี้แล้ว โกรธแล้วจึงทำ
 เมืองนั้นให้ทวมด้วยหัวน้ำใหญ่ ครั้งนั้นชนทั้งหลายทั้งปวง
 เว้นไว้แต่ชนชาวเรือ เหลือจากนั้นพตจนถึงแล้วชึ่งความ
 พิษาคัด

๕๕
ครงนณผู้งชนทั้งหลายพวกชาวเรือ ก็เชิญพระพิมพ^{๕๕}
ดงตู่นาวาแล้วจึงทำอเนกบูชาต่าง ๆ แล้วจึงเชิญไปประดิษฐาน
ในประเทศอื่น

๕๕๖
ครงนนมพระผู้มโฬงเจ้าองค์หนึ่ง ทรงพระนามว่า
อาทิตยราช ทรงพระปรีชาเฉดย์ฉลาดในกุศตธรรมทั้งหลาย
พระองค์เสวยราชสมบัติแล้วในอโยธยมหานคร อันบวร
ดั่งสุรมพิมานในสถานเทวโลก พระองค์ทรงอาณุโยคเพื่อ
ยุทธนาการ ได้ยกพลโยชอาหารเสด็จไปถึงมหาบูรณคร จึง
ได้พระสัมพุทธพิมพอันบวรนั้น แล้วจึงจัดการบูชาเชิญพระสัม
พุทธพิมพ^{๕๕}มาประดิษฐานไว้ในอโยธยนครอันเปรมรมย์สถาน

๕
ชนทั้งปวง ชาวพระนคร อโยธยประทั้งหลายได้เห็นพระ
พิมพแล้วพากันบรรเทงเริงรื่น คึงความปราถนาอยู่ซึ่งสุข
อันประเสริฐณสวรรค์แดนฤพาน ทำการบูชาแล้วซึ่งพระ
พิมพเจ้าอันเปนมอติเรกบูชา

๕๕
ครั้นเมื่อการบูชาสักการต่าง ๆ อย่างนี้สำเร็จลงแล้วด้วย
พระราชพิธีต่าง ๆ ส้มเด็จพระภูมโฬงพระองค์นั้นปรากฏดั่ง
ท้าวบูรินทรเจ้าดาวดั่งสุรมพิมาน พระองค์ได้ประดิษฐาน
พระพุทธพิมพไว้ ให้เป็นที่เทพยตามนุษย์ทั้งหลาย บูชาแล้วใน
พระนครอโยธยประ ครั้นทำการบูชาพระพิมพแล้วจึงหมก
อยู่ด้วยผลศีตผลทานเป็นต้นต่าง ๆ ทั้งหลายบ้าง หนักก็อยู่
ซึ่งภิกษุสงฆ์ทรงบวรศีตด้วยปัจจัยทั้งหลายเป็นนิจบ้าง

เบ็องหน้าค่นหมา พระราชาทรงพระนามว่าภบดี
 เสวยราชอยู่ในเมืองวชิรปราการปุระ (เมืองกำแพงเพชร)
 “ณพระราชาทงหลายทรงพระนามว่า พระเจ้าวชิรปราการ”
 คังหมปรากฏแถวองค้คเดียวเท่านั้น ได้ทรงทราบพระเดชา
 นุภาพของพระปฎิมาจิงมีพระไทยปราถนาจะไคร่บูชายั้งซึ่งพระ
 สัมพุทธพิมพนัน จิงพาบุษญู ถอเครื่องบูชาเป็นคั้นเสด็จ
 ไปสู่เมืองอโยชนนครอันเป็นสุรมยสถาน กระทำการอเนก
 บูชามีประการค่าง ๆ แถว จิงเชิญพระสัมพุทธพิมพ้อันทรง
 อานุภาพอันประเสริฐค้วยบูชาเป็นอเนกทงหลายแถว ประ
 คิษฐานไว้ ในเมืองวชิรปราการ

แม้วามนุษยทงหลายทงปวง ได้เห็นเดชานุภาพ แห่งพระ
 ปฎิมาก็พากันรืนเริงเป็นอันมาก ค่างมีเจตนาปราถนา
 ประโยชนเกอกุถ ได้พากันทำการบูชาค่าง ๆ เป็นอเนก
 ค่อพระชินดีท้เจ้าผู้ประเสริฐ

ส่มเศ็จพระเจ้านรินทรได้ประคิษฐานพระชินพิมพ้อันบวร
 ไว้ ในพระนครวชิรปราการปุระแถวค้วยประการคั้น

ภิกษุสงฆ์ของค้คณาดในการบำเพ็ญกุศด ได้ทำการ
 บูชาพระพิมพ้เจ้าอย่างประเสริฐค่าง ๆ เป็นอเนกแถว

ณกาดเบ็องหน้าค่อมา พระเจ้าธรรมราชาพระองค์ทรง
 นุสาดในกาดกุศด เป็นพระเจ้าทรงธรรมเป็นพระยาเอกราช
 เสวยราชในชिरายปุระ (เมืองเชียงราย) อ้นบวรเป็น

ศุภมัสนครอันประเสริฐชโยนกราชฏว์ ได้ทรงทราบอานภาพ
 อันประเสริฐของพระปฎิมาเจ้า ปราณาคะไกรบุชชายังซึ่ง
 พระพุทธพิมพ์อันประเสริฐ จึงได้พาบุรุษผู้ถือเครื่องบูชา
 อันบรรเลงตั้งไปยังเมืองเพ็ชรปราการ แล้วทำการบูชาพระ
 ชินพิมพ์เจ้ามีประการเปนนอกด้วยราชบุรุษทั้งหลาย แล้ว
 เชิญ พระปฎิมา มา ประดิษฐาน ไว้ ใน เมือง ชिरายปุระ อัน เปน
 โยนกราชฏว์ด้วยบูชาต่าง ๆ ทั้งหลาย

มนุษย์ทั้งหลาย ใน โยนกราชฏว์ แม่นัน พากัน ยินดี มาก
 เปนชนดาดในกุศลทั้งหลาย ใครเพื่อจะบริโภกศุขอันประ
 เสริฐ ได้ทำการบูชาพระพิมพ์แห่งพระชินส์ห้เจ้ามีประการ
 ต่าง ๆ เปนนอกณกาดครั้งนั้น บางพวกได้บำเพ็ญทาน
 แด่คึดเปนนับ้าง

พระราชเจ้าทรงปรีชาดาดในกุศลแดอกุศล ปราณฏ
 พระนามว่าพระเจ้าธรรมราชาด้วยประการนั้น พระองค์ได้
 ชำระพระรัตนปฎิมานันให้สอาดแล้ว ทำการบูชาอันประเสริฐ
 ต่าง ๆ ต่อพระชินพิมพ์เจ้าประดิษฐานไว้ ในเมืองชिरายอันเปน
 โยนกราชฏว์ แล้วได้ทรงอุปฐากภิกษุสงฆ์เปนนิจด้วยวัตถุ
 ทั้งหลายมีประการ ๔ (คือจตุปัจจัย)

กถาอันสืบต่อ ๆ กันมา แห่งการ พรรณา พระรัตนพิมพ
 วงษ์ พระภิกษุสงฆ์ของพรรษาโดยอภิธานว่า พระพรหมราช

บัญชาได้ทำไว้ เพื่อประโยชน์แก่ความเดือดร้อน^๕ ของตำรวจหน้า
ลงด้วยประการฉะนี้

พระรัตนพิมพวรรณนา พระพรหมราชบัญชาได้ทำ
แล้ว ประดับด้วยคาถาทง^๕ หาดาย ๓๐๓ ผูกเป็นฉันท^๕ เพียงใดแต่
เรื่องเมืองชีรายเป็นต้น โดยการระดึกแห่งพระปริตคุณความ
ปราถนาของข้าพเจ้าจะสำเร็จได้ โดยประการใด ขอจงให้
สำเร็จโดยประการดั่งนั้นณกาลทุกเมื่อเทอญ

เรื่องนี้ได้แต่งแล้วสำเร็จลงในวันพระศุกร (พระ
ศุกราวเร) สุกกบักษ^๕ ที่ ๓๐ เดือนเชษฐมาศปีระกาจบแล้วโดย
ประการทงปวงมีอยู่

พระรัตนพิมพวรรณนาภา.

คองคองแต่ออกจากเมืองชีรายมาสู่เมืองนคร

(ถ้าปาง) ตอน ๔ จบ.

ชีรายปุโรโต คัตต^๕ นวสินครัตต^๕ หิ

โบราณนยโคทานิ กเถตต^๕ตามิ นย^๕ สุก^๕

บัดนี้ข้าพเจ้าพระพรหมราชบัญชา ภิกษุต้องพรรษา
จะกล่าวซึ่งในยอนงามแห่งเมืองนพสินครนั้นเทียว^๕ เบื้องหน้า
แต่เมืองชีรายมาตามไผของโบราณจารย์เจ้า

๑. ในต้นฉบับ เป็น สุก^๕ สุก^๕ จะแปลว่าชาวๆ ก็เกินบาทคาถา

กิริ ดั่งได้ยินมาว่า จำเดิมแต่กาดนั้นมาพระเจ้าธรรม
 ราชานัน ได้บูชาพระพุทธพิมพ์อมรโกฏมัยด้วยบูชาตักการ
 ต่าง ๆ ทั้งหลายเป็นนิตยกาดแล้ว ก็กรนกาดอันเป็นอุป
 ภาคมา พระเจ้าธรรมราชานันก็ให้พอกพระพุทธพิมพ์นั้นด้วย
 ปูนประสมด้วยทรายอ่อนเคล้าด้วยน้ำผึ้งแตหน้าออย แล้วทา
 ด้วยน้ำยางรัก ภายนอกปูนนั้นแล้วปิดด้วยแผ่นทอง แล้วจึง
 ก่อพระเจดีย์ด้วยอิฐคือศิลาแดงในญรูกฆวนาราม (ในวัด
 ป่าญอ) แห่งหนึ่งแห่งทิศบูรพ์ของเมืองชริรายนคร แล้วจึง
 ประดิษฐานไว้ในห้องพระเจดีย์อันอลงกฏต่าง ๆ กับด้วยพิพิช
 บูชาตักการทั้งหลาย แล้วทำบูชาตักการบ้างทำบุญมีทาน
 คัดเป็นต้นบ้าง เพียงใดแต่ชีวิตแล้วจึงได้ทำกาดกิริยา

จำเดิมแต่กันมาชนทั้งหลายทั้งปวงชาวพระนคร มี
 พระราชาแถมหาอำมาตย์เป็นต้น ได้ทำบูชาตักการโดย
 ดิบ ๆ กันมาเป็นลำดับ

ครั้นเมื่อจำเนียรกาลนานมาอย่างนี้ล่วงไป พระเจดีย์
 ก็พังออกไปเองนั่นเทียว ครึ่งหนึ่งฝูงชนทั้งหลายได้พากันขนอิฐ
 หินทั้งหลายไป จึงได้เห็นพระพิมพ์นั้นแต่มีได้รู้ว่าเป็นแก้ว
 อมรโกฏมัย ได้เชิญเอาพระพิมพ์นั้นไปแต่ประดิษฐานไว้
 กับด้วยพระพุทธรูปเล็ก ๆ ทั้งหลายโดยเบื่องพระภักตร์แห่งพระ
 พุทธรูป ในวิหารในญรูกฆวนารามนั้นแล้ว จึงได้ทำบูชาตักการ

ตั้งได้ ยินมาในกาดส้มย้อนนท์เที่ยว เมื่อกาดอันได้
 ประดิษฐาน ราชสมบัติในพระ นครนพิตี ของพระราช ทรงแพระ
 นามว่ามหาธาต ได้ถึงพร้อมแล้ว มหาอำมาตย์คนหนึ่ง
 ของพระมหाराชนัน จึงได้ครองราชสมบัติในเมืองชिरาย
 นครน

ก็แต่ในกาดนนท์เวทดาทงหลาย มีความใคร่ต่อมหาชน
 ทงต้นเพื่อทำความปรากฏให้ มีด้วย เพื่อจะยังพระคำสนา
 ให้รุ่งเรืองด้วย (ได้ทำบุญ) ที่ได้ปลงตายพระกรรมข้าง
 หนึ่งของพระพิมพ์นั้นให้กะเทาะตกลง แล้วจึงดำแดงความที่
 แห่งพระพิมพ์เป็นอมร โกฎมณีนมัย

ครงนนอรามิกบรุษคนหนึ่ง กวาดพระวิหารแล้ว
 ทำการขัดดีพระพุทธรูปทงหลายอยู่ ได้เห็นรอยปูนที่ทาพระ
 กณณพระนนอรวงแล้วจึงได้รู้ความว่า พระพิมพ์เป็นรัตน
 มัยจึงได้ มีจิตปราม โมทย์แล้วไปแจ้งแก่ภิกษุสงฆ์ มีพระ
 มหาสามีเป็นประธานในอรามนั้น แม้ภิกษุสงฆ์ได้ฟังเหตุ
 นนแล้วก็มีใจชื่นชม เข้าไปสู่วิหารจึงได้รู้ความว่าพระพุท
 ษพิมพ์เป็นรัตนมัย จึงได้นำปูนที่ไต่ ไหวทงต้นออกโดยไม่เหลือ
 แล้วทำให้เป็นของสะอาด

๑ ฉบับเป็น เถปน ปุณฺณ บ้าง เป็น เถปนจุณฺณ บ้าง
 จะว่าปูนที่ไต่ หรือฝุ่นที่ทาก็ได้ความทงสองคำ แต่ ปุณฺณ
 ว่าปูนผสมความมาก

ศิวมาโนวีย พุทธพิมพ์โพ
วิโรจมาโน หทยังคโม โส
มหาชนาน์ ปสาทาทวหี
นानาวิช อัจริ ปาฏิเหรี

พระพุทธรูปพิมพวนน งามรุ่งเรืองอยู่ราวกะวามชีวิตธาด
จับจิตรให้เป็นที่น่ามาซึ่งความเลื่อมใสแก่มหาชนทั้งหลาย ได้
ดำแดงพระปาฏิหาริย์มีประการต่าง ๆ

ศัพปาฏิเหรีมีปน ภิกขุสโต
ทิสวา ปหังโร อภิวณณันโต
สัมพุทธรุณณ อธิปิโสติอาทิ
โกเมติ วันเทติ นรินทรนค

ฝ่ายว่าภิกษุสงฆ์ได้เห็นพระปาฏิหาริย์พากันชื่นชมกต่าง
พรรณายิ่งอยู่ ซึ่งพระคุณอันบุคคลพึงพรรณาของพระ
สัมพุทธรเจ้า มีอนุสสติว่า "อธิปิโส" ดั่งนี้เป็นต้น
ได้ โทมนาการแล้ว ถวายอภิวาทนซึ่งพระอมรโกฏมณีนมยนั้น
โดยกาดนรินทร

ณกาดครงนน ภิกษุสงฆ์จึงทูลซึ่งความปรากฏของ
พระพุทธรูปอมรโกฏมัยแก่พระเจ้าชริรายบุรินทรว่า พระ
พุทธรูปอมรโกฏมณีนมัยในญรูกฆวนารามนี้ รุ่งเรืองอยู่ด้วย
พระรัศมีเขี้ยวเหล็กแดงขาว มัญเชฐประภัสสรทั้งหลาย
ปรากฏมี แม้วาพระเจ้าชริรายบุรินทร ได้ทรงสดับซึ่งพระ

พุทธพิมพ์ว่าเปนนรัตนมัยปรากฏชัด แต่วม้พระฤไทยแม่ไป
 ด้วยบิต จึงให้ชนถือเอาบูชาสักการเปนนอกนอการ แต่
 พระองค์ก็ม้หม้พดนกายทงหลาย ถือบูชาสักการมีระเบียบ
 คอกไม้เป็นต้น เสด็จออกจากพระนครแล้วเสด็จไปสู่นฤภข
 วนาราม เข้าไปสู่วิวหารได้ทอดพระเนตรเห็นพระพุทธรูป
 อมรโกฏมณีนมัย อันรุ่งเรืองอยู่ด้วยฉัพพรรณรังษีทงหลาย.
 ก็ แด ครัน ทอด พระเนตร เห็นแล้ว จึงมี พระฤไทย ปรา
 โมทย์ถึงกว่าแต่ก่อน ได้ทำการบูชาด้วยเครื่องบูชาสักการ
 ต่าง ๆ ทงหลาย

ครันความ โกลาหล เปนนหนึ่ง อนเดียวกัน ในพระนคร
 ทงต้นได้ม้แต่ว่า พระพุทธรูปองค์หนึ่งเป็นแก้วอมรโกฏ
 มณีนมัยรุ่งเรืองอยู่ด้วยพระฉัพพรรณรังษีทงหลาย ปรากฏมี
 ในนฤภขวนาราม ดังนี้

แม้ว่าชาวพระนครก็มีจิตรพากันปราโมทย์ แล้วพากัน
 ถือเอาซึ่งเครื่องสักการบูชา มีประทิปฐูปวศกุ่มกดินแด
 ระเบียบเป็นต้นทงหลาย แล้วไปบูชาซึ่งพระพุทธรูปใน
 นฤภขวนาราม แม้ภิกษุสงฆ์ประชุมสนับนาคกันแล้ว แต่
 ทิดำภาคทงหลายทงต้น ได้มาทำสักการบูชาแล้ว แก่
 พระพุทธรูปอมรโกฏมณีนมัยนั้น

ครั้นเมื่อหม่อมมหาชนด้วย ภิกษุสงฆ์ด้วย ได้ประชุม
สนธิบาตกันอย่างนี้แล้ว ฝ่ายพระเจ้าชริรายบุรินทร์ ก็ได้
โอรจสรงพระพุทธพิมพินนด้วยนำหอม

ถึงแม้ว่าชาวพระนครทั้งสิ้นก็ได้พากันตั้งรพพระพุทธพิมพ
นนด้วยนำหอม ก็ในชนทงหลายเหล่านี้ ชนพวกใด
ผู้ประกอบแล้วด้วยคุณเมศร์ทธาเป็นคเณบริสุทธแล้วก็ดี ผู้ใคร
ค่อการบุญมีทานคิดเป็นต้นก็ดี ผู้บำรุงเตียงมารดาบิดา
ผู้เคารพนบหอบต่อผู้เป็นใหญ่ในตระกูลก็ดี เมื่อกำลังตั้ง
พระพุทธพิมพเจ้าอยู่ นาทงหลายทชนทงหลายนบตั้งแล้ว
ได้ทวมทวพระกายพระพุทธพิมพเจ้า นามนทงหลายทชน
ทงหลายเหล่านี้รดได้คกกลงแล้วในหม้อประทับ ประทับอัน
ชนทงหลายนได้จุรุงเรืองสว่างดีแล้ว

ก็แต่ชนบาตทงหลายเหล่านี้ ผู้ประกอบกรรมอัน
ฆ่าแต่คบิดามารดาเป็นต้นแล้ว นาทงหลายนได้ตั้ง
แล้ว แม้มาคว่าหยาดหนึ่งก็มิได้คคคองในพระกายพระ
พุทธพิมพเจ้าเลย ถึงแม้ว่านามนอันชนบาตทงหลายนได้
รดแล้ว ก็ยอมไม่คคกลงในหม้อประทับเลย ชนทงหลาย
นหมได้คคคองจะทำให้ประทับสว่างเลย.

ก็แต่ว่าชนทงหลายเหล่านี้ ระลึกได้ชงบาตกรรมอัน
คคคแล้ว รุ้ประจักษ์โทษได้แล้ว ขอชมาแก่ชนทงหลาย
มีมารดาบิดาเป็นต้นแล้วรดคคคองแล้ว นาทงหลาย

เหล่านี้หมดแล้ว ก็อาบพระกายพระพุทธพิมพ์เจ้าได้ ประ
 ทิปทั้งหลายอันชนทั้งหลายนั้นตามแล้วได้สว่างรุ่งเรืองงามแล้ว
 พระบวรพิมพ์เจ้าปราศจากชีวิตแล้ว เป็นราวกะว่ามีชีวิต
 อยู่ด้วยประการหนึ่ง ได้ชมช้อยู่ซึ่งการบาปแห่งผู้ประพฤติก
 ุจริตทั้งหลายเที่ยว ได้ประทับประคองอยู่ซึ่งการบุญแห่ง
 ผู้ประพฤติกุจริตทั้งหลายเที่ยว ได้ทำอศักรรย์อันประเดรัฐ
 ค่าง ๆ เป็นอเนก ก็แต่ว่าชนทั้งหลายเหล่านี้ มีใจอัน
 ปราโมทย์แล้ว ปราถนาอยู่ซึ่งพระนิพพาน หรือสุข อย่างอันนั้น
 ในมนุษย์ โลกอันไพบูรณ์ก็คิดในเทวโลกก็คิด ชนทั้งหลายนั้นให้
 พึ่งทำแม่ ซึ่งการบุญ มีการอุปฐากมารดาเป็นต้นต่าง ๆ
 หรือซึ่งกรรมมีทานแต่คิดเป็นต้น

พระเจ้านครราชสีมาผู้ประกอบพร้อมแล้วด้วยคุณมีศรัทธา
 เป็นต้น ได้ทำบูชาอย่างนี้กับด้วยชาวเมืองของพระองค์แล้ว
 จึงส่งพระราชสาส์นอันประเดรัฐ ไปสู่สำนักแห่งพระเจ้าภูมิบาล
 ผู้มีพระอภิชาตว่า มหาราชในนครรัมย์สถานว่า เคยวันพระ
 อมรโกฏพิมพ์นั้น เกิดแล้ว ในณรุกชวณาราม ในเมืองชิรายนคร
 ได้สำแดงอศักรรย์ ถ้าคัมภีร์พระเจ้านรินทร์พิศิตามิกราช
 ผู้ทรงพระศรัทธา ต่อความเชื่อ อันวิเศษ ในพระรัตนไตรเจ้า อัน
 ประเดรัฐ ก็บังเกิดความปราโมทย์ต่อชาวสารอันเป็นอุบัติ
 แห่งพระสุนิษพิมพ์เจ้า มีพระกาดังอันแม่ไปด้วยกาดังบิ
 ก็ที่พระไทยปราถนาเพื่อจะนำมาซึ่งพระบวรพิมพ์เจ้า ผู้ทรง

อานุกาพนันต์พระบุรีของพระองค์ แด่ได้ตั้งมหาชนเป็นต้น
 ว่าชนผู้หันทางไปกับด้วยเครื่องบูชาทั้งหลายต่าง ๆ มหาชน
 ครั้นเมื่อไปได้บอกถ่วงหน้าไปแก่เมืองชรายปุระ แด่จึงเชิญ
 พระราชาดำนั้นของพระเจ้าอนิวิติไปถึงพร้อมแล้วพากันปราโมทย์
 ต่อพระพิมพ์เจ้า อันประเสริฐ ด้วยบูชา ทั้งหลาย มีอย่างต่าง ๆ
 แด่จึงแต่งหนทางประดับด้วยธงทั้งหลาย แด่ดอกไม้ต่าง ๆ
 ทั้งหลาย แด่เชิญพระสัมพุทธพิมพ์เจ้าอันประเสริฐขึ้น
 สถิตหงษ์ข้างเขอกทผกหัดดีแล้วไปแต่เมืองชรายปุระ
 ครั้นทำการบูชาแล้ว ชนผู้มใจเพื่อจะติดตามพระ
 สัมพุทธพิมพ์ไปก็ได้อำเนิรไป แห้พระสัมพุทธพิมพ์ ขึ้นสู่
 หนทางแล้ว พากันยกประคององค์พระพิมพ์แล้วออกเดิน
 ไปโดยเบื้องหน้า ชนทั้งหลายเหล่านั้นได้แห้ได้ไปสู่หนทาง
 อันประดับแล้วด้วยดอกไม้ แด่ไปรยปรายทรายทั้งหลาย
 ตามทางอันตกแต่งไว้ ให้วิจิตรแล้ว แม้ว่าภิกษุสงฆ์เป็นผู้
 ใจปราถนาต่อพระพิมพ์เจ้านั้น ก็มิได้รกันทำการบูชา
 โดยรอบทิศ องค์ทมนาคจิตรเพื่อจะแห้ตามพระสัมพุทธพิมพ์
 ไปก็ได ได้ไปสู่หนทาง
 ฝ่ายชน ทั้งหลายนั้นก็ได้ พากันบูชา พระพิมพ์เจ้านั้น ด้วย
 บูชาทั้งหลาย มีดอกไม้เป็นต้นต่าง ๆ บ้าง ได้ประโคมด้วย
 เพลงขับเครื่องตดตตีเข้าทั้งหลายบ้าง

เมื่อได้เชิญพระพิมพ์แห่งพระชินสีห์เจ้าดวงวางพักในทิว
ชนท่งหลายก็ได้พากันส่งคัมภีร์เรื่องพระเวสสันดรชาดก โดยเออ
เพื่อในทั้น ครั้นทำบูชาต่าง ๆ ทุก ๆ วันได้แห่พระพิมพ์
เจ้านมาโดยหลังข้าง ถึงบุรีหนึ่งซึ่งเรียกว่าชยตัก อัน
ตั้งอยู่แต่ในระหว่างเมืองนวัตปุระ

ดังได้ทราบมาว่า มรคาตั้งแต่เมืองชรายมาจนถึง
เมืองชยตักมีประมาณได้ ๗ โยชน์ยังด้วยคาวุตม์กิ่งเปนที่สอง
(คาวุตม์)

ก็แต่ว่า มรคา แต่ เมือง ชยตัก มา จนถึง เมือง นวัต ปุระ
มาณได้ ๕ โยชน์ยังด้วยคาวุตม์หนึ่ง

เพราะถนนประมาณทางตั้งแต่ชรายนคร จนถึงนวัต
นครเปนทาง ๑๒ โยชน์ยังด้วยคาวุตม์กิ่งเปนที่สาม (คือสอง
คาวุตม์) แดทางแต่นวัตนครจนถึงเมืองนคร (ถ้าปาง)

เปนทาง ๕ โยชน์ยังด้วย ๓ คาวุตม์แต่ชยตักจนถึงเมือง
นคร (ถ้าปาง) เปนทาง ๑๑ โยชน์มีอยู่ ครั้นยกลงจาก
หลังข้างแล้ว เชิญพระพิมพ์นั้นประดิษฐานไว้ด้วยบุชายัง
แล้วจึงยกชนหลังข้างทักในระหว่างแดนเมืองนวัตนคร ณฑา
คัมภีร์ข้างนั้นก็ไม่อาจเพื่อจะเคิร ด้วยอำนาจเทวานภาพได้
ตกลงเหนือแผ่นดินโดยยาวเทียว ไม่อาจแต่ที่จะออกถันจึงได้
บรรภาเตียงโกญจนาทอนน่ากถัว

กาดนั้นชนทั้งหลายทั้งปวงครั้นเห็นอัครรรยนั้นอันไม่เคย
มีแล้ว จึงได้พากันพิศวงปลงบุษบกกลงไว้ในกาดมรคาแล้ว
ตั้งคำสนธิเรื่องพระปฏิมานั้นไปสู่สำนักพระเจ้าวิดินทราชน

พระเจ้า มหาราช ครั้นได้ ทรงสดับ ประพฤติ ชาว นั้นแล้ว
มีพระไทยอันพิศวงได้ตั้งไปซึ่งคำตั้งแก่ชนทั้งหลาย เพื่อให้
เชิญซึ่งพระพุทธรูปพิมพนามว่า

ครนเมอการเป็นอย่างน บรธาเมืองทงหลายในแวน
แคว้นของเรามีประมาณเท่าใด จงเขียนชื่อเมืองทงหลาย
หนด้วย ชื่อแห่งเมืองวิดินครด้วย แล้วทาททหลายจง
ทำนลากจับกันด้วยความอธิษฐานเกิด การประดิษฐานควร
แล้วในเมืองใดจงพึงใดซึ่งชื่อเมืองนั้น ชนทงหลายครั้นได้
ฟังคำตั้ง พระเจ้ามหาราช แล้วพากันยนิค อยู่ใดเขียน แล้วซึ่งชื่อ
เมืองทงหลายทงปวงด้วย ซึ่งชื่อหนึ่งแห่งเมืองวิดินครด้วย
ซึ่งชื่อเมืองชรายนครด้วย ซึ่งชื่อเมืองหริภุญไชยด้วย ซึ่ง
ชื่อเมืองพายวปุระด้วย ซึ่งชื่อเมืองปลกขปุระด้วย ซึ่งชื่อ
เมืองนันทะปุระด้วย ซึ่งชื่อเมืองชยตักด้วย ซึ่งชื่อเมือง
นคร (ถ้าปาง) ด้วย ครนเขียนแล้วซึ่งชื่อเมืองทงหลาย
เหล่านี้เป็นคณเทียว ได้ทำแล้วโดยลำดับกันโดยตั้งไว้ซึ่ง
นตากทงต้นในทศวรรส่วนหนึ่ง.

ภิกษุสงฆ์ ได้มาพร้อมกันแต่ทิศต่าง ๆ โดยรอบแล้วทำ
พุทธบูชาแล้วจึงได้ชมเชยพระพุทธรูปน ราชบุรุษทงหลาย

นั้นได้ทำผ้าอุตราสงค์เฉียงบ่าข้างหนึ่ง ประคองอัญชัญบูชา
 แล้วได้สดุดีพระพุทธคุณตามสมควร แล้วจึงทำอธิษฐานแก่
 พระพุทธคุณมือคืบได้ดังนี้ เป็นต้น แล้วจึงจับฉลากทั้งหลาย
 ชนิดทั้งหลายนั้น ครั้นได้จับฉลากมีชื่อเมืองนคร (ถ้าปาง) ณ ครั้ง
 ที่ต้องด้วยที่ตามด้วย ครั้นได้แล้วอย่างนักพากันชนชมนินดี
 ตั้งไปแล้วซึ่ง ประพฤติ ชาวแมนัน ไปสู่สำนัก เจ้ามหาราช ผู้ทรง
 พระคุณมีศรัทธาเป็นต้น ในพระนครนวิดิวิมยสถาน

ฝ่ายพระเจ้าอนวิดิวิมยราชนั้น ครั้นได้สดับประพฤติ
 ชาวแมนันแล้ว มีพระหฤทัยปราโมทย์แล้ว เมื่อจะส่งประพฤติ
 ชาว" ไปว่า "หากว่าท่านทั้งหลายจะได้แล้วซึ่งชื่อแห่งเมือง
 ทั้งหลายทั้งสิ้นไซ้ชื่อเมืองนคร (ถ้าปาง) เป็นอันไม่มีตั้งจ
 กริยา

สมเด็จพระพุทธเจ้าเมื่อยังมีพระชนม์ชีพอยู่ ได้ทรง
 เห็นความสามารถของเวไนยชนในทีใด ก็เสด็จไปในที่นั้น
 เพื่อจะทำการร้อออกจากภพ แล้วจึงได้ทรงตำแดงพระธรรม
 อันหาที่เปรียบมิได้ตามสมควรแก่นิสัยของเวไนยนั้น ๆ ได้
 ประดิษฐานเวไนยสัตว์ทั้งหลายทั้งปวงไว้ในพระอริยมรรค

ก็แต่ว่าพระพุทธพิมพองคน เป็นที่อนเทวดาแด่มนุษย์
 หากบูชาปราถนาเพื่อจะเสด็จไป เพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่
 รชนทั้งปวง ท่านทั้งหลายจงทำอเนกพุทธบูชาอันประเสริฐ

๑. ฉบับเป็น ปรัตตมบี พุรุช คือ ปวุดตมบี นั้นเอง

ต่าง ๆ ในที่นั้น   แล้วจึงนำพระนั้นไปไหว้ถือนวจิตรดน้ำ
ในที่นั้น.

มนุษย์ทั้งหลายนั้นได้ฟังข่าวคราว อันเป็นที่น่ายินดี ในใจ
ของชนทั้งสี่นั้นแล้วก็นำใจอันปราโมทย์แล้ว   ได้ประทับ
ซึ่งมรดกสำหรับมาสู่เมืองนคร (ถ้าปาง) ให้เรียกรายไปด้วย
เข้าคอกคอกไม้บักของฉานของไชยต่าง ๆ คึงไว้แล้ว   ขจร
ไปด้วยทรายแตรคันต่าง ๆ   งามแล้วด้วยทองเครื่องตกแต่ง
เป็นที่เอิบอาบใจประชุมชนทั้งสี่   แล้วจึงยานอันประเสริฐ
คือ วอ ให้เป็นที่สมควรแก่ชนเป็นอันมาก   หากเชิญไปแล้ว
คึงพระพิมพ์ไว้ ในวอนนั้น ให้มรดกสำหรับ เทวดามนุษย์ ถอดแล้วคน
ละถ้วน   ครั้นคึงไว้แล้วเมื่อจะเชิญพระปฏิมา ก็ทำบูชาด้วย
สักการทั้งหลายมีดอกไม้เป็นต้น   ด้วยการรำพ้อนบ้าง เคียง
ขันชานบ้างด้วยเครื่องดีดีดีเป่าบ้าง   อันมนุษย์ทั้งหลายเป็น
อันมากหากยกขึ้นแล้ว

เมื่อชนทั้งหลายยกขึ้นในขณะนั้นเทียว   ได้เชิญไปแล้ว
เป็นของเบา   ด้วยอำนาจเทวดานุกาบบ้าง   ด้วยอำนาจพระ
ปฏิมานั้นบ้าง   ก็พากันชนขมยนิบัติ   ชนทั้งหลายได้แห่ออก
จากเมืองชยศักดิ์ด้วยเครื่องบูชาต่าง ๆ ทั้งหลาย

ฝ่ายว่าภิกษุสงฆ์ก็พากันมีศภาวนิบัติต่อพระพุทธพิมพ์นั้น
พากันมาส่งไมตรีกระทำมาชวยรอบทิศ   องค์ที่มีจิตโร
ตามแห่พระสัมพุทธพิมพ์ก็ได้   ได้ไปตามมรดก

ส่วนพระสัมพุทธพิมพ์เจ้าดำแดงปาฏิหาริย์ ราวกระว่า
มีชีวิตให้เป็นทีพิงใจต่าง ๆ รุ่งเรืองอยู่ด้วยพระรัศมีทั้งหลาย
ทั้งปวง ประคองคังดวงพระอาทิตย์แดงพระจันทร์อรุณรุ่งเรืองมี
แสงสว่างในนภากาศ

ประชุมชนทั้งหลาย ได้เห็นมหัศจรรย์อันเป็นอจินไตยคัง
นั้น ก็ได้พากันบรรพาศัพทดำเนียงเสียงนฤนาทให้ดังนั้น
อึ่งแต่ซัดไปซึ่งผ้าแดงอาภรณ์ทั้งหลาย บางพวกได้มีจิต
หมายโดยโถมนาการ บางพวกได้ขับขานแต่งความสดุดี
บางพวกได้ โบกผ้าเหนือเกษี่แดงอนุโมทนา บางพวกยก
หัตถ์ขนมมือ บางพวกได้บรรพาศะโพนร่ามนา บาง
พวกประโคมดุริยาทั้งหลาย บางพวกก็เยอกรายด้วยอัน
ยกฉัตรขนแดงอ้อย ฟันพสุ่นธรรณดูว่าหวนไหวด์ทำนตเทอน
บุบผาชาติทั้งหลายก็คกอยู่กตาดเกิดอนในอันใช้ฤตุกาถ แม้
ว่าพน มรคาได้ เรียรายแดง ด้วยทรัพย์ แดงคธา ภรณ์ ทั้งหลาย
ได้มีแล้วโดยรอบ

ถ้าดับนั้นมนุษย์ทั้งหลาย ได้คกแต่ง มรคา ให้งาม วิจิตร
เรียรายด้วยดอกไม้เป็นคัน โดยรอบแต่เมืองชยตักไป ฝ่าย
ว่าโยธาทั้งหลายมีนายความข้างเป็นคัน ได้เชิญพระพุทธ
พิมพนั้นได้ตามมรคาไปแล้วโดยดำดับ

ชนทั้งหลายนั้นครันทำการบูชาต่าง ๆ อันควรแก่น้ำใจ
แล้วก็ได้ยกถงตั้งไว้

ชนทั้งหลายนั้นได้พากันบรรณาการนฤนาทในที่ใด ก็
ได้พากันฟังพระธรรมเทศนามีเรื่องพระเวศน์นครเป็นต้นในที่นั้น
ได้พากันทำอเนกบูชาต่าง ๆ แม้อย่างนี้ทุกวัน ๆ เพื่อ
แสดงการสาธุแก่พระปฐมมา แล้วชนเหล่านั้นก็เชิญพระพุทธ
ปฐมามาถึงพร้อมแล้วซึ่งเมืองเรียกว่านครปุระ ด้วยพระวอ
อันประเสริฐ

ครั้งนั้นมหาอำมาตย์คนหนึ่ง โดยนามปรากฏครั้งหลังว่า
สันช ได้ว่าราชการในเมืองนคร (ตำบล) นั้น ฝ่ายสันช
อำมาตย์นั้นได้ทราบข่าวการแห่พระพิมพ์มากมีใจชื่นชมต่อพระ
พิมพ์เจ้า จึงให้บุรุษทั้งหลายถือของสำหรับบูชาไปด้วย
ทำการต้อนรับพระปฐมานั้น โดยประการทั้งปวง แล้วพร้อมด้วย
ชาวเมืองทั้งหลาย พากันอภิเษกบูชาแล้วเชิญมาสู่เมืองของ
ตน ให้ทำเรือนพระปฐมอันวิจิตรประกอบด้วยฝาอันงาม
ประดับด้วยช่องแกด ฉาบทาด้วยสีต่าง ๆ ทั้งหลาย แล้ว
ให้ประดิษฐานพระพิมพ์ไว้ในเรือนนั้น แล้วพร้อมทั้งชาวเมือง
ทั้งหลาย ได้บูชาด้วยอเนกบูชาทั้งหลายต่าง ๆ เพื่อแสดง
การสาธุเป็นนิตยกาล

โดยกาลล่วงไปแล้วแห่งมหาอำมาตย์สันชนั้น มหา
อำมาตย์คนหนึ่งชื่ออุทรสุโนม ได้ครองเมืองเรียกว่านครปุระ
บัคถยันโต ชูเบตุ โส พิมพ์ปาสาทเจติเย
อิฐฐกาหิ จินาเปตวา ปาสาทเจติยิ สุก

อุทรสุโหมมหาอำมาตย์นั้น เมื่อปรากฏาจะใคร่
 ประดิษฐานพระพิมพ์เจ้าในปราสาทเจดีย์ จึงให้ก่อปราสาท
 เจดีย์อันงามแล้วไปด้วยอิฐทั้งหลาย

คตัม อนิฏฐิตะเยว ปตติ อตฺตํนี้ คหิ
 ภิษชคฺวา อธิฏฐกา สัพพะวา ปตฺตํ ภูมิมิ คทา
 ครนเมอ กาดังก่อพระ ปราสาท เจดียนน ยงมทน ทวาจะ
 แล้วเลย อตฺตํนี้บาดได้ตกฟาดลงมาในท่อนั้น อิฐก่อ
 ทงปวงก็พลอยร่วงห่อ่นแตกตกลงมาสู่พนภูมิภาคขณะนั้น
 สปริโสปี สมฺจโจ พิมพ์อจฺเจรมาวหิ
 นานาปุชาหิ ปุเชติ คตฺเถว ปฏิมาชเว

พระอุทรสุโหม กับบริษททั้งอำมาตย์ ก็ได้พากันบูชาพระ
 พิมพ์เจ้าที่นำมาซึ่งอศฺจรรยด้วยบูชาต่าง ๆ ทั้งหลาย ณปฏิ
 มาฆรนั้นนั้นเทียว (คือให้ประดิษฐานอยู่ในปฏิมาฆรนั่นเอง)

ในกาลแห่งพระอุทรสุโหมดวงแล้ว แม้วามหาอำมาตย์
 มีชื่อว่าสุมนา อันตนได้ชื่อมาแต่เมื่อเกิดเป็นเด็กอยู่นั้น ได้
 ครองเมืองนคร (ถ้าปาง) พระสุมนานนั้นเป็นคนกล้าหาญ
 ถึงพร้อมด้วยกำลังฉลาดในการสงคราม เมื่อครองเมืองนคร
 (ถ้าปาง) นั้น มีพระนามปรากฏว่าพระนรินทร ทรงยินดี
 ประกอบด้วยจริยามิทานแต่คิดเป็นคั้น มีศรัทธาฝังใจในพระ
 รัตนไตรย์ ได้เป็นตั้งขุบัฏฐาก มีพระปรีชาเป็นพุทธมา
 มกชนได้น้อมพระองค์บูชาพระชินพิมพ์เจ้านั้น อันนำมาซึ่ง

อัจฉรย์ต่าง ๆ ด้วยบูชาทั้งหลายมีเทียรรูปเป็นคันเป็นอเนก
 พระศุมนานันให้สร้างวิหารหลังหนึ่ง ประดับด้วยเครื่อง
 อลังการต่าง ๆ เป็นอันงามแล้วด้วยทองเป็นคัน แดงดำแดง
 ด้วยทองเป็นคัน งามราวจะว่าเทวดาในสวรรค์ ภายใน
 วิหารชนทั้งหลาย ก็ได้ฉาบทา คุหางาม วิจิตร ด้วยทอง เป็นคัน
 ทั้งตลอดลายจิตรกรรมทั้งหลาย มีประคูประกอบแล้วด้วย
 เครื่องวิจิตรงาม ได้พากันบูชาพระชินพิมพ์เจ้าด้วยมหาตั้งการ
 ภาณทัตทั้งหลาย กับเครื่องดนตรีต่าง ๆ ทั้งหลายมี เพื่อ
 แดงขบขานเป็นคันด้วย แล้วพร้อมกันกับภิกษุสงฆ์เป็นอันมาก
 ทั้งชาวพระนครเชิญพระพิมพ์เจ้าจากปฎิมาคฤหแล้ว มา
 ประดิษฐานไว้ในภายในคุหา กระทำการบูชาด้วยชาว
 พระนครทั้งหลาย ให้ชนเฝ้าบิณฑประคูกุหาเพื่อจะรักษาให้
 พันโยอันตรายสำเร็จประโยชน์ ครั้นวันบิณฑนรต์จากคฤหที่
 แดอัฐฐมี พระนริศร์ก็ให้เปิดกถอนพระทวารคุหาเพื่อจะ
 บูชาให้เป็นการแสดงตำราการ
 แม้อาตบนั้นชาวพระนครทั้งหลายทั้งปวง ถ้วนเป็นผู้
 นับถือ พุทธศาสดา ก็ได้พากันบูชา พระพุทธพิมพ์เจ้า ด้วยอเนก
 บูชาต่าง ๆ ทั้งหลาย
 ครั้นเมื่อเป็นลำดับมาถึงเช้าแล้ว พระบรินทรนั้นก็
 ให้เปิดกถอนพระทวารคุหา ยกพระพิมพ์พนั้นจากคุหามา
 ตั้งไว้ในวโราศน์อันคนบูดาได้ ในท่ามกถางวิหาร แล้ว

ให้คัดกรองโฆษณาการชาวพระนคร เพื่อพากันมาตั้งโมตร
 ฝรั่งนำพระพิมพ์เจ้า ฝ่ายเหล่าชาวเมืองทั้งหลายได้ทราบ
 แลวดังนั้นพากันชนชมนัด ถือเอาหม้อกุนท์เป็นต้น อัน
 เต็มด้วยน้ำสุคนธ์หมักดินหอมแท้หอมกันไปบูชา
 ถาดับนั้นพระบูรินทรก็มากไปด้วยบริษัท ทั้งชาวพระ
 นครทั้งหลายพร้อมกันหม้อกุนท์ส่งขึ้น พากันทำการบูชายิ่งค่อ
 พระพุทธพิมพ์เจ้านั้น ถาดับนั้นพระพุทธพิมพ์เจ้าก็ดำแดงอเนก
 ด้จรวรอันประเสริฐให้เป็นที่น่ามาซึ่งความเต็มใจ บาง
 ที่ก็เปิดวงรัศมีมีสีดำเขียวแดงบ้าง บางครั้งก็ตั้งเหลียงตั้งชาว
 ฝูงชนทั้งหลายมีพระบูรินทรเป็นต้น ครั้นเห็นแล้วซึ่งพระ
 ปาฏิหาริย์ในกาลครั้งนั้น ก็พากันโมทนาทำสาธารณูปการ
 ต่าง ๆ เทียว แลยังแสดงความรื่นเริงมอญกแผ่นผาชน
 โบกเป็นต้น ในบริเวณนั้นประพฤติเป็นไปแล้ว
 ถาดับนั้นพระบูรินทรทั้งทารกผู้เป็นบุตร และมหาชน
 มีใจยินดี พากันตั้งพระพิมพ์เจ้าองค์ ทเววดาอสูรอินทร
 พรหมบูชาแล้วด้วยน้ำหอม
 ชนทั้งหลายได้มีปรกติเป็นบาป คือฆ่าบิดามารดาแถ
 ฆ่าโค ก็พากันประพฤติแล้วซึ่งความยินดีมีอันโบกแผ่นผ้า
 เป็นต้นในที่นั้น
 ถาดับนั้นพระบูรินทรทั้ง ทารกผู้เป็นบุตร กับ มหาชนก็พา
 กันมีใจยินดี ชนเหล่าใดฆ่าสุกรก็ดี ชนเหล่าใดให้ประหาร

มารดาบิดาแดงพี่ชายก็ดี   ชนเหล่าใดตักตั้งของ ๆ สงฆ์
 ก็ดี   ชนเหล่านั้นได้รดสังข์องค์พระพิมพ์เจ้าด้วยน้ำหอม   ก็
 ไม่อาจเพื่อเทน้ำให้ตกกลง   ไม่อาจยังน้ำมันให้ไหลลงในหม้อ
 แดไม่อาจเพื่อจะให้ประทับโปดง   ชนเหล่าใดเป็นผู้เคารพใน
 บิดามารดา   ทำให้บิดามารดาอดโทษแล้ว   ชนทั้งหลาย
 เหล่านั้นนั่นเทียว   ถ้ามารดาจะยังน้ำให้อาบไปโดยดี   เพื่อ
 ยังน้ำมันให้ตกกลง   เพื่อยังประทับให้ โปดง   ชนเหล่าใด
 เมื่อล้มมีความสำคัญเห็นประจักษ์ อยู่แต่กรรมมีการ ประหาร
 มารดาเป็นต้นก็ดี   เมื่อให้อดโทษแล้วก็อาจจะยังน้ำให้ไหล
 ตกในทันทันได้   อาจเพื่อให้ น้ำมันตกไปได้   อาจเพื่อให้ประทับ
 โปดงได้

พระสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น เป็นวัตถุเทวดา มนุษย์ บุชาแล้ว
 กระทำปาฏิหาริย์อัศจรรย์อยู่   เพื่อจะยังชนทั้งหลายผู้บาป
 ให้รู้บาปทุจริตต่าง ๆ   เพื่อจะยังชนทั้งหลายผู้ ใจบุญให้รู้
 บุญอันประเสริฐสุด

เพราะ เหตุนี้ บุญเป็น กุศล สุดๆ อัน ประเสริฐ ของชน
 ทั้งหลายผู้ ใจบุญ   เหตุนี้พึงให้คนทั้งหลายทำบุญอันเป็น
 เครื่องให้บรมสุขอย่างกระทำบาปเลย

พระพิมพ์เจ้าผู้ประเสริฐ กระทำปราโมทย์แก่ชนทั้งหลาย
 ราวกันว่าพระพุทธรูปเจ้ายังมีพระชนม์อยู่ในโลก.   อวยวทั้ง
 หลายน ๗ สถาน   ที่พระธาตุทั้งหลายอันเรี่ยรายอยู่ด้วยอาการ

ต่าง ๆ ไตรุงเรื่องอยู่เป็นนิตย์เที่ยว ชนทั้งหลายโตปราถนา
 อยู่ซึ่งทพวงเงาะของคนในสวรรค์นฤพานแดนมนุษย์ ก็พึง
 บูชาพระพุทธพิมพเจ้าอันเทวามนุษย์บูชาแล้ว หรือแม้ว่า
 พระธาตุทั้งหลายก็ทำให้เป็นนิตย์เกิด

กโคย นาคเสน พิมโพ อัจฉรมาวโ

มหาชน ปสาเทควา ปาตตีปุตตะเก ปุเร

พระพิมพเจ้าอนนำมาซึ่งความอศักรรยนี้ พระนาคเสน
 เกรเจ้าได้ทำไว้แล้วในเมืองปาตตีปุต เพื่อให้มหาชนได้เลื่อม
 ใสแล้ว

คโค ตั้หพที่เป จ สุมห่านคเรบี จ

อโยฌเยย เพชรปากาเร ชิราเยบี ยถากกม

จำเดิมแต่นั้นมาก็ได้ ไปประดิษฐาน อยู่ในตั้หพ ทวีปบ้าง
 ในเมืองใหญ่ ๆ ที่เป็นสุ่มหานครบ้าง ในเมืองอโยชยแดนเมือง
 เพ็ชรปากาบบ้าง เปนลำดับไปจนถึงชิรายนคร

อิทานิ นครเร สุตควา ปสาเทนโศ มหาชน

นทานาอัจฉรกมกาดิ โดเก พุทฺโธว คิฏฐุติ

เดี๋ยวนี้ได้ประดิษฐานอยู่ในเมืองนคร (ถ้าปาง) ยัง
 ประชุมนิกรมหาชนให้เลื่อมใส ได้สดาดง แล้วซึ่งอศักรรยมีประ
 การต่าง ๆ ปานประหนึ่งว่าองค์พระสัมพุทธเจ้า ยังดำรง
 อยู่ในโลกดนั้น

จารึกเรื่องนภกษผู้มอายุ ๒๓ บวชแล้วได้ ๒ พรรษา
 มีชื่อเรียกว่าพระพรหมราชบัญญัติ อยู่ในวิหาร ณะภูเขาดวง
 ซอเขามหาธรรมราช อันเป็นที่รมณียสถานประดับงามด้วย
 บรรไดศิลาหน้าชั้นชมสำหรับมหาชนได้ ชนลง ได้รักษาไว้แล้ว
 ประดับด้วยฉันทคาถาทงหลายต่าง ๆ สำเร็จลงโดยหาอัน
 ตรายมิได้ แต่เป็นเรื่องที่โด่งดังเล่าต่อ ๆ กันมาแต่สมัยโบราณ
 ข้าพเจ้าจุดแก้วแต่ชาตินี้เทียว ครั้นเกิดแก้วในโลกนี้
 อีกให้เกิดในกระถุนที่สมมุติว่าอุดม เมื่อได้ ๗ ขวบแต่กำเนิด
 มากก็ให้ออกจากฆราวาส บวชในพระศาสนาเรียนพระไตร
 ปิฎกทั้งอรรถกถาอันประเสริฐทั้งปวงเล่าท่องให้ขึ้นใจ แล้ว
 ขอย่าได้มีสติอันหลงลืมเลย พระศาสนาแม้ว่าจะยังบก
 พร่องอยู่ในที่ใด ขอให้ได้ทำความรุ่งเรืองให้สำเร็จประโยชน์
 ในที่นั้นแต่

กถาอันพรรณา เรื่องรัตนพิมพวงษ์ เสด็จมาสู่ เมืองนคร
 (ถ้าปาง) ภิกษุ ๒ พรรษาชื่อว่าพระพรหมราชบัญญัติ
 แต่งไว้เพื่อความเลื่อมใสของสาธุชนจบแล้วด้วยประการนี้
 รัตนพิมพวงษ์จบแล้วโดยอาการทั้งปวงด้วยประการนี้.

อักษรเอกเมกัญญา	โลกนาถัสส ตำนัน
อักษรพุทธชรูบัญญา	สัมเมว ผล ตียา

อักษรแต่ละตัว ๆ ก็ดีก็ชื่อว่าเป็นคำด้นาคำสอนของพระ
 โลกนารถเจ้า อักษรแดงพระพุทธรูปก็ดี ก็ชื่อว่ามีส่วน
 กันเหมือนกัน นิตานพระมรกดคตบัจจยจบแล้ว ด้วยอำนาจ
 ที่ใดเขียนเรื่องนี้ ขอให้ข้าพเจ้าได้เป็นพระพุทธรูปเจ้าใน
 อเนกตเทอญ. ๗๖

คำนำนพระแก้วมรกต
 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
 ทรงพระราชนิพนธ์
 สำหรับอาดักษณอ่านในพระอุโบสถ
 วัดพระศรีรัตนศาสดาราม วันสังวตมนต์เย็น
 พระราชพิธีศรีรัตนสุภาวสถาน

ข้าพระพุทธเจ้า ผู้ได้รับพระบรมราชโองการมาน
 พระบัญชาธุรสถึงหนาท ขอประกาศแก่เทพยนิกรทั้งหลายน
 เปนอาทิ คือโลกบาลมหาเทวราช แดเทพยเจ้าผู้มีฤทธิ
 อำนาจมีทิพยโศครทิพยจักษุอันประเสริฐ ซึ่งบังเกิดประ
 ดิษฐานอยู่ในทิพยพิมานมาศ อันมีนิตย์ในภูมิพฤกษบรรพคา
 กาศกาญจนรัตนราชมณเฑียรเปนอาทิทั้งปวงทุกสถาน แด
 ท้าวเทวราชซึ่งเปนประธานในพระราชวราณาเขตร เปนท้าว
 เทเวศร์ยิ่งใหญ่ แดท้าวเทวราชที่ได้มีทิพยเทวานุภาพเป
 นอันส่องรองลงมา แดเทพยดาซึ่งมีทิพยศักดิ์พิเศษในประเท
 นานา คือพระภูมิตะพยดาอันสถิตยในจังหวัดพระนคร แด
 เคะหวัดฤๅษสถาน คือพระเสด็จเมืองพระทรงเมืองพระหัดกเมือง
 แดพระภาพไชยศรีอันเรื่องฤทธิศักดิ์ แดเทพยเจ้าซึ่ง
 รักษาหนพปด มหาเสวตวรรษัตราดิฉัตร ศิริรัตนราชไสววิทยานิติ

แด่เทพยเจ้า ซึ่งรักษาในจังหวัด พระราชนิเวศน์ บรมมหาสถาน
 เทพยเจ้าอันอภิบาลเกษตรารามตามทิศานุทิศ ทิวเทพนิกร
 ทงปวง ขอจงเจี่ยทิพยโศครดงสดับคำประกาศนี้

อนึ่งขอ ประกาศ ให้ทราบ ด้วยดี แก่ พระบรม ราชวงษา
 นุวงศ์ แด่ ข้า ทูตดออง ชุต พระ บาท ผู้ ใหญ่ผู้น้อย บันดา ซึ่งมา
 สโมสรัดันนิบาตประชุมพร้อม กันในการ เริ่มมงคล ราชพิธี ศรี
 สัจจานกาดอนัน จะขอเริ่มคำประกาศพระมหามณัรัตน
 ปฏิมากรนี้ มีเรื่องในหนังสือตำนานโบราณแต่งเป็นภาษา
 มคธไว้เรียกชื่อว่ารัตนพิมพวงษ์ เด่าเรื่องเดิมของพระพุทธ
 รูปแก้วพระองค์หนึ่ง มีใจความในตำนานพระมหามณั
 รัตนปฏิมากรนั้นข้างต้นว่า พระมหามณัรัตนปฏิมากรองค์
 เทวดาสร้างถวายพระอรหันต์องค์หนึ่ง มีนามว่าพระนาคเสน
 เถระในเมืองปาตลีบุตร จึงพระนาคเสนเถระเจ้าผู้เป็นพระ
 อรหันต์อันมีฤทธิสำเร็จด้วยอภิญญา ได้อธิฐานอาราธนา
 พระบรมสารีริกธาตุของสมเด็จพระพุทธเจ้า ให้ประดิษฐาน
 อยู่ในองค์พระมหามณัรัตนปฏิมากรถึงเจ็ดพระองค์ คือใน
 พระโมฬีพระองค์หนึ่ง ในพระนลาตพระองค์หนึ่ง ในพระ
 อุระพระองค์หนึ่ง ในพระอังสาทั้งสองข้างสองพระองค์ ใน
 พระชานูทั้งสองข้างสองพระองค์ เป็นเจ็ด เนื้อแก้วกับค
 มิตรชนิดสนิท คิดเป็นเนื้อเดียว ดังเดิม ไม่มีแผ่นดินซึ่งแต่เห็นตลอด
 เข้าไปเลย พระมหามณัรัตนปฏิมากรอยู่เมืองนั้นแล้วคกไป

เมืองดงกาทวิปแฉ้วคกมาเมืองกัมโพชา เมืองศรีอยุธยา
เมืองตะโงเมืองกำแพงเพชร แฉ้วภายหลังคกไปอยู่เมือง
เชียงราย เจ้าเมืองเชียงรายหวังจะช่อนแก่ด้ครุ จึงเอา
ปณฑาตงรักบิตทองบรรจุไว้ ในพระเจดีย์ทเมืองนั้น เรื่อง
ตงคนมาจนถึงทน มีเรื่องราวเล่าดยาวไปดจมีคนใครเห็น
เปนแน่ แฉ้วความนนใครทมักเชื่อง่าย ๆ ก็จจะยอมเห็นว่า
เปนจริง ตามคำนานทกถาวมานน ทไม่เชือกก็จจะคิดวิตก
ตงไฉยไปตาง ๆ ว่าพระพุทธรูปองค นฤาฝีมือเทวดาสร้าง
พระพุทธรเจ้า รูปร่างเหมือนอย่างน เปนฝีมือ เทวดาแน่! ดั้วฤาจะ
เปนทตงไฉยไม่คกตงกัน ก็ปรกคคคนโบราณแรกมีหนังสือ
ชนไซ ยังไม่มีหนังสือเก่า ๆ มาก เมื่อแต่งหนังสือเรื่อง
อะไร ๆ นิกจะเขียนอย่างไรก็เขียนไป ไม่คคคว่านานไปจจะมี
คนภายหน้าทมีบุญญาแฉ้วตคตคตครองเทียบเคียงมาก จจะเชือกคำ
ของคั้วฤาไม่เชือนนไม่ใคร่จจะคค

การเรื่องชางคคนนไม่มีพยานมากยกไว้ก่อน จจะขอ
กถาวชอความเรื่องพระมหามณีนรัตนปฏิมากรพระองค น แต่
ทคควรจจะเชือกได้ แฉ้วแต่โดยอนุমানตามตงถักถักคัญ ทมี
ในองคพระพุทธรปฏิมากรนนั้น ว่าเนอนาแกวคคิตาชงเปนพระ
พุทธรปฏิมากรพระองค นอย่างน เห็นจจะมีบอทเกิดชางเมือง
ฉ่ายเห็นชอทคอกนกับแตนจัน เพราะคั้วอย่างเคยเห็นมีมาแต่
ชาร องจันบ้าง ตูกถ่ายแกวอย่างน แต่ทจจะตีใหญ่เท่า

แก้วที่เป็นองค์พระนี้   ก็ไม่เคยได้เห็นแก่ได้ ยินเป็นแน่ว่ามี
ที่ใดอีกเลย

อนึ่งจะว่าด้วยฝีมือช่างที่ทำพระพุทธรูปพระองค์นั้นนเถา
เมื่อพิจารณาเทียบเคียงดู   ก็เห็นเป็นฝีมือช่างที่เอกทีเดียว
ในครั้งหนึ่งคราวหนึ่ง   จะเป็นฝีมือช่างช่างอื่นเคย   คือเมือง
เบงกอลระรัฐ   แต่เมืองแขกพราหมณ์ข้างมัชฌิมประเทศ
ที่ไทยเรียกเมืองเทศนั้นก็มีใช้เลย

อนึ่งจะเป็นฝีมือตั้งหมอนพม่าเขมร   แต่ไทยเหนือ
แต่จนก็มีใช้   ดูฝีมือไม้โกดัดเคียงคล้ายคลึงกันกับพระพุทธรูป
ซึ่งเป็นฝีมือช่างในเมืองทงปวงที่ออกชื่อมาเลย   ถ้าจะว่า
เป็นฝีมือเทวดาตั้งตำนานว่า   ก็เห็นว่าฝีมือเทวดาคงจะผิดกว่า
ฝีมือช่างมนุษย์ทงปวงไปที่เดียว   เมื่อเปรียบเทียบไปโดย
เดียด   ดูเหมือนว่าจะเป็นฝีมือช่างดาวเหนือโบราณข้าง
เมืองเชียงแสน   เห็นคล้ายคลึงมากกว่าฝีมือช่างเมืองอื่น
แต่ถึงจะเป็นช่างที่เมืองดาว ก็จะเป็นช่างดีช่างเอกที่เดียวมิใช่
เดวทรา   ด้วยเป็นของงามดีเกิดยงเกตุมากอยู่ไม่หาย
กาย   เพราะฉนั้นควรจะคาดการแนตามเหตุที่เห็นอยู่รอบ
ขอบว่า   พระมหามณีนรัตนปฏิมากรองค์นี้   คงจะเป็น
ของท่านผู้มีบุญ   เป็นเจ้าแผ่นดินเมืองของชนทนต์พระ
พุทธศาสนามากกว่าฝีมือช่างเทวดาแต่ดทอื่น ๆ   แต่มีบุญญา
นุภาพแข็งแรงมากกว่าเมืองโกดัดเคียงโดยรอบขอบ   แต่แผ่

อาณาจักรได้ ไทใหญ่สมควรแก่เวลา เมื่อมนุษย์ยังไม่ขึ้น
 ใหญ่ขึ้นน้อยใช้ มีแต่ชนุหน้าไม้หอกดาบแหดนหดาว รบ
 พุ่งช่มชกกันด้วยกำลังกายแถพวกพ้องมากเท่านั้น ท่านที่เป็น
 เจ้าของเดิมทีให้สร้างพระพุทธรูปองค์นี้ คงจะมีอานภาพ
 มาก จึงได้แกวก่อนใหญ่ถึงเพียงนั้นมา ไม่มีผู้อื่นที่จะคิด
 ฤษยาช้วงชิงไปได้ แถมีศรัทธาเต็มใสในพระพุทธรุคาคณา
 มากกว่าอยากได้เงินทองแถเกียรติยศตามวิไสยโลก จึง
 ไม่ได้ขายแกวนั้นเสียแก่เมืองอื่นเอาเงินทองก็ดี ฤาจะเก็บ
 แกวก่อนนั้นไวทงใหญ่ ไว้อวดผู้อื่นให้เป็นเกียรติยศก็ดี
 เห็นท่านผู้นั้น จะมีศรัทธา ปลงเห็นว่า ตั้งอื่น จะยิ่งกว่าพระพุท
 รัตนไม่มี ถ้าว่าแกวก่อนนั้นทำเป็นพระพุทธรูปเห็นจะประ
 เสวีรุยยิ่งกว่าเก็บไว้แถจะใช้้อย่างอื่น จะเป็นเกียรติยศใน
 ชาตินี้ แก่บ้านเมืองนั้น แถจะเป็นกุศลให้ผดเป็นประโยชน์
 ในชาติหน้าแก่ผู้ที่ได้สร้างเป็นพระพุทธรูปนั้น จึงสู้เสียสละ
 แกวก่อนใหญ่ ให้มาเด้อยคคมาเจียนจระไนให้ ได้ตั้งฐาน
 แถประมาณที่ควรเป็นองค์พระพุทธรูป แถเพราะเสียตาย
 หนีแกวก่อนใหญ่ จึงให้เหลือเศษไว้ภายใต้พระพุทธรูปปฏิมา
 กรนั้น หาได้ตัดเสียให้ราบเสมอไม่ แถก็เพราะมีพระ
 ราชานุภาพมาก ของแขนักจะคคค่างแก่ ไซได้ โดยยาก
 ก็ยังอด่าให้ทำจนสำเร็จได้ ด้วยฝีมือช่างคนเดียว ฤาหลายคน
 ที่เป็นฝีมือดี ฐูทวงที่ตั้งฐานประมาณทำการโดยพิถี

หมคจคตนิทชิตชมไม่มทคไคณก จนถึงชตฉวชกเงาเกดียง
 เกตาดันชนแมว แก้วจะชตฉวชกเงาให้ ชนให้คตตุดเพียงไค
 ก็ทำไคเพียงนั ความอนุนามเห็นดงว่ามานี้ แต่จะยัณัน
 ความเปนแน่ชคว่าพระมหามณัรัตนปฏิมากรพระองคนี้ เปน
 ของท่านผู้ไคสร้างในประเทศไคคَابดไค แดสร้างในกาตกรัง
 ไคคราวไคณนี้ จะชกำหนดแน่ชคให้ควรเชอไค พันจากคำ
 ที่ไม้นำเชอนนก็ไมไค แต่พิเคราะห้เห็นว่าพระมหามณัรัตน
 ปฏิมากรพระองค นมมเหศรศกคานูภาพเปนอนมาก พระ
 เจ้าแผ่นดินพระองค ไคที่มีบุญญาภินิหารแกกถ่า จึงจะรักษา
 พระมหามณัรัตนปฏิมาพระองคนี้ไว้ไค เมื่อจะดื่บถาว
 ความโบราณในสยามราชพงษาวดารเกำชันไป ถึงสมเด็จ
 พระร่วงทรงพระนามว่า พระเจ้าอรุณ มหาราชเจ้า กรุงศุโขไทย
 แดศรัตชันนาโดย ที่มีพระเกียรติยศกคคคุณรมือภษามาก
 กว่าพระเจ้าแผ่นดินสยามทุกพระองค แต่มีเรอว่าไคพระ
 พุทธสิงคปฎิมาแต่มหาดมุดแตวกค ก็ไมไคความว่าไค
 พระพุทธรัตนปฏิมาพระองคนี้มาไว้ ถึงพระเจ้าแผ่นดินซึ่งไค
 ครอบครองกรุงพระมหานครศรัยอุทชยา ตั้งแต่พระเจ้า
 อู่ทองทรงพระนามว่าสมเด็จเจ้ารามาชิบคตงมา นับพระ
 เจ้าแผ่นดินซึ่งไค ถวดยราชสมบค ในพระมหานคร ศรัยอุทชยา
 ถึง ๓๓ พระองค คอสมเด็จเจ้ารามาชิบคตทหนงเปน
 ปฐม แดพระบรมเอกทศอนุรักษมนตรราชเปนที่สุด แด

ในพระเจ้าแผ่นดินกรุงพระมหานครศรีอยุธยา^๕ พระเจ้า
 แผ่นดินหลายพระองค์^๖ ได้^๕ขึ้นไปตั้งเมืองเชียงใหม่เมืองเวียง
 จันทกหลายครั้ง^๕ หาได้พระพุทธรัตนปฏิมากรอันวิเศษพระ
 องค์^๖ลงมาไว้ในพระนครไม่ แต่ข่าวคราวว่าพระแก้วม้อย
 ก็ไม่ได้ความว่าทราบมาเลย พระนครศรีอยุธยา^๖ก็เป็นพระ
 มหานครอันใหญ่ เห็นจะเป็นด้วยไม่ได้พระพุทธรัตนปฏิมากร
 พระองค์^๖ลงมาไว้ในพระนคร จึงมีข้าศึกต่างประเทศมา
 ประชิดถึงชานพระนครเป็นหลายครั้ง^๕ แลมีเหตุเบียดเบียนเจ้า
 แผ่นดินต่างพระวงศ์ แลชิงราชสมบัติต้องรบพุ่งกันในกลางพระ
 นครก็มี จนถึงศักราช ๓๓๒๘ ปี^๕ เดียกรุงศรีอยุธยาแก่
 พม่า เจ้าตากสินซึ่งเป็นพระยากำแพงเพชร ได้เป็นเจ้า
 แผ่นดินครอบครองในสยามประเทศ อาไศรยกำตั้งสมเด็จพระ
 พระเจ้ามหากระษัตริย์^๖ พระเจ้าสุรสีห์พิศณุวาธิราช ได้ช่วย
 กันปราบปรามยุคเข็ญ^๕ เดียนต์ครู รามคาบ เป็นปรกติแล้วมาตั้ง
 พระนครธนบุรี^๖ ครั้นจุลศักราช ๓๓๔๓ ปี^๕ สมเด็จพระเจ้า
 มหากระษัตริย์^๖ แดพระเจ้าสุรสีห์พิศณุวาธิราช ได้ยก
 พยุหโยธาทัพขึ้นไปปราบเมืองศรีสัตนาคนหุตเวียงจันทน์^๖ ด้วย
 อำนาจพระบารมีสมเด็จพระเจ้ามหากระษัตริย์^๖ ซึ่งควร
 เป็นผู้ครอบครอง ปฏิบัติบูชา พระพุทธรัตนปฏิมากรพระองค์^๖ น
 พระเจ้ากรมชาวเมืองหลวงพระบาง ก็ด้วยความภักดีช่วยในการ
 สงคราม พระเจ้าแผ่นดินกรุงศรีสัตนาคนหุตราชวงษานุกร^๖

แต้นท้าวพระยาดาวครึ่งนั้น ถึงได้พระพุทธรัตนปฎิมากรพระ
 องค์นี้ไว้ ก็เพราะนับถือวิปริตคิดเห็นวักับบูชาเป็นเจ้าของผู้ ดม
 โศกระบือบูชาเชิญให้เข้าคนทรง แม่มคนางท้าวเจรจาพ่อ
 ดวงคนไปต่าง ๆ หานับถือโดยศรัทธาคือพระพุทธรุคุณ
 ตรง ๆ ไม่ จึงทนทานกำลังทหารแดงพระบัญชาบารมีดมเด็จพระ
 พระเจ้ามหากระษัตริย์ก็ได้ก็พาบุตรนัดดาหนีไป ดมเด็จพระ
 พระเจ้ามหากระษัตริย์ได้เมืองเวียงจันทน์แล้ว ก็เชิญพระ
 พุทธรัตนปฎิมากรพระองค์นี้แดงพระบางมาด้วย แล้วเด็ก
 ที่พักบังมาพระนครธนบุรี เจ้าตากสินซึ่งเป็นเจ้าแผ่นดิน
 ใหญ่ในครั้งนั้น ก็ให้สร้างโรงพระแก้วที่หลังพระอุโบสถวัด
 อรุณราชวรารามในพระราชวังเสร็จแล้ว ให้เชิญพระมหา
 มณีนรัตนปฎิมากรนี้ แดพระบางขึ้นประดิษฐานในโรงเสร็จ
 แล้วให้มีการดมโภชต่าง ๆ ครั้นลุศักราช ๓๓๕๒ ปีชวด
 โทศก ฝ่ายข้างกัมพูชาประเทศนั้น แผ่นดินเป็นจลาจล
 ดมเด็จพระเจ้ามหากระษัตริย์กับพระเจ้าสุรสีห์พิศณุวาธิราช
 ต้องยกกองทัพรีบออกไปถึงกรุงกัมพูชาประเทศ เพื่อจะ
 ปราบปรามแผ่นดินเมืองเขมรให้เรียบร้อย ฝ่ายการแผ่นดิน
 กรุงธนบุรีนั้นก็ผันแปรไปต่าง ๆ เพราะพระเจ้าแผ่นดินผเชิญ
 บันดาลเดียดตีไป ประพฤติวิปริตต่าง ๆ ทำให้สมณ
 พราหมณาจารย์แดงขุนนางข้าราชการ ประชาชนทั่วปวง
 ได้ความเดือดร้อนด้วยราชทัณฑ์อันมิควรต่าง ๆ เป็นเหตุให้

ราชภูรณะทั้งเข้าเรือนแดงมิดำเนา หน้เข้าป่าไปเป็นหลายตำบล
 แผ่นดินกรุงธนบุรีได้ความเดือดร้อนทั่วทั้งเมือง พระเจ้า
 แผ่นดินเดี่ยสดีอารมณ ไปหนักชรอยจะเป็นวิบัติเหตุ เพราะ
 ทมิได้ควรเป็นเจ้าของผู้ใดครอบครองปฏิบัติบูชาพระพุทธรัตน
 ปฏิมากรพระองค์นี้ บารมีเจ้าตากสิ้นทรงกำลังศิริของพระ
 พุทธรัตนปฏิมากรมิได้ จึงผเอิญให้คดงโคตเดี่ยพระสดี
 สัญญาผิตวิปตาศ์ไปคังนี้ เมื่อแผ่นดินเป็นทรยุคจนถึงขุนนาง
 หัวเมืองยกไพร่พลเข้าล้อมกรุงธนบุรีไว้ แล้วเจ้าพระเจ้า
 แผ่นดินให้ออกเดี่ยนอกอำนาจในจุดศักราช ๓๓๔๓ ปีชดตุศร์ศก
 ปดาขปี จึงบอกหนังสือออกไปเชิญเสด็จสมเด็จพระเจ้า
 มหากระษัตร์ศึกกตบเข้ามาเมืองธนบุรี เชิญเสด็จให้ทรง
 ชำระเสี่ยนสัศรุแผ่นดินราบคาบเป็นปรกติแล้ว มุขมนตรี
 ปฤกษาพร้อมกัน จึงวอนอัญเชิญเสด็จสมเด็จพระเจ้ามหากระ
 ษัตร์ศึกชนเสวยศิริราชสมบัติ ช้พอพราหมณตงพระราชพิธี
 ปราบตาริเศกเสร์จแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหา
 กระษัตร์ศึกทรงพระราชดำริหว่า พระพุทธรรัตนปฏิมากร
 พระองค์นี้เป็นแก้วอย่างค้วเคษ ไม่สมควรที่จะประดิษฐาน
 อยู่ทเมืองธนบุรีซึ่งเป็เมืองน้อย เพราะเมืองธนบุรีชนแก
 กรุงเทพทวาราวดีศรีอยุธยามหานคร จึงทรงพระราชดำริห
 ว่าฝั่งฟากค้วนอกเมืองธนบุรี เป็นที่ไชยภูมิมงคลอันประ
 เสร์ฐสมควรที่จะตั้งเป็นพระนครอันใหญ่ได้ จึงให้สถาปนา

เป็นพระบรมมหาราชวังตรงฝั่งปลายแหลมในคองแม่น้ำนี้ แด
 ก่อกำแพงล้อมประตูหอระอบพระนครเสร็จแล้ว จึงทรง
 สถาปนาสร้างพระอุโบสถในพระบรมมหาราชวังอันนี้ ประดับ
 งามวิจิตรยิ่งนัก แด้วทำระเบียงรอบบริเวณจังหวัดพระอาราม
 ดุคักราช ๓๑๔๖ บิ่มีโรงฉศก ๓ วัน ๒ ๓ ๔ คำจึงให้เชิญ
 พระพุทธรัตนปฏิมากร จากโรงพระแก้วในวังเก่าพระนคร
 ชนบุรีฟากคว้นคกกลงเรือพระที่นั่งกิ่ง พร้อมด้วยเรือขบวน
 แห่ข้ามฟากมาเข้าพระบรมมหาราชวัง อัญเชิญประดิษฐาน
 ในพระอุโบสถพระอารามใหม่ ครั้นการพระอารามเสร็จ
 บริบูรณ์แล้ว จึงพระราชทานพระนามว่าวัดพระศรีรัตน
 ศาสตร์คาราม ไว้เป็นที่ประชุมข้าทูลลอองธุลีพระบาทถือน้ำ
 พระพิพัฒน์สัตยาธิษฐาน ท้ามกคดการพระราชพิธีบิ่ดะต้องครั้ง
 คือ เดือน ๕ ขึ้นค่ำคร้งหนึ่ง เดือน ๓๐ แรม ๓๓ ค่ำ
 คร้งหนึ่งทุกบิ่มีไคชาด แด้วจึงประชุมพระราชาคณะแด่นัก
 ปราชราชบัณฑิตยย์ ชีพ้อพราหมณคดงพระราชพิธีบรมราชา
 ภิเศก เณติมพระราชมนเทียร แดด่ม โภชพระอาราม กับทั้งพระ
 นครถว้นค้ำรบด้ามวันเพนกำหนด จึงพระราชทานนามพระ
 นครใหม่ให้ค้องกับพระนามพระพุทธรัตนปฏิมากรว่า กรุงเทพ
 มหานครอมรัตน โกสินทร์มหินทรายุทธยาบรมราชธานี เพราะ
 เพนที่ เก็บรักษา พระมหามณั้รัตนปฏิมากรพระองค์นี้ ไว้เพน
 เครื่องศิริ สำหรับ พระบารมีของพระบาท ส้มเต้จพระเจ้า อยู่หัว

ทั้งสองพระองค์ผู้สร้างพระนครนี้ ก็ตั้งแต่กรุงอมรรัตนโกสินทร์
 นมา พระราชวงษานุวงศ์แต่ข้าทูลลอองธุลีพระบาททั้งฝ่าย
 นำฝ่ายใน แด่สมณพราหมณประชากรก็อยู่เย็นเป็น
 สุขทั่วไปในสยามประเทศทั้งปวง ดุศักราช ๑๑๔๗ ปีมีเสง
 ด้ปดศก ฝ่ายข้างประเทศพม่านั้น เจ้ากรุงอังวะทราบว่า
 พระนครศรีอยุธยาผลัดแผ่นดินใหม่เห็นว่าได้ช่องเพื่อจะทำต่ง
 คราม จึงเกณฑ์กองทัพจะมาตีพระนครศรีอยุธยา แด
 กองทัพพม่ายกมาครั้งนั้นมากกว่าทุกครั้งก่อน ๆ กรมพระราช
 วังบวรเสด็จทางทะเลออกไปปราบทัพพม่าก็แตกหนีไป ดุศักร
 ราช ๑๑๔๘ ปีมีเมื่อยสูสก พม่ายกมาอีกครั้งหนึ่งพดห้าหมื่น
 ด้งค้าย หลวงตาบดแม่กระษัตริ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 ทั้งสองพระองค์เมื่อได้ทรงทราบ ก็ให้เกณฑ์กองทัพเป็น
 พดด้กรรจ้หกหมื่น เสด็จยกพยุหโยธาทัพออกไปปราบอริ
 ราชสงคราม ครั้นกองทัพพม่าแตกพ่ายแพ้ พระเดชาานุภาพ
 ฤทธาภินหารแด้วกเสด็จกลับเข้าพระนคร หนึ่งข้าศึกทั้งปวง
 ยกมาเป็นหลายครั้งก็มาจายเข้ามมาถึงชานพระนครได้ ดุ
 ศักราช ๑๑๗๘ ปี แดเมื่อครั้งแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระ
 พุทธเลิศหล้านภาไลยนั้น พม่าที่เป็นข้าศึกจับได้จำไว้ณคุก
 คัดกระบดต่อแผ่นดินก็มีอาจต่อสู้ได้ เผอญให้พ่ายแพ้พระ
 บารมี ดุศักราช ๑๑๘๘ ปี เมื่อครั้งแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระ
 เสด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น อนุเจ้าเมืองเวียงจันท คิดเป็น

กระทบ ก็มีอาจคำนทานต่อผู้บุญบารมีได้ ก็พ่ายแพ้ถึง
 แก่พิณาศ ฤกษ์กราช ๑๕๓๓ ปี พวกจีนที่เอาไศรยอยู่ในพระ
 ราชอาณาเขต คิดกระทบทำตัวเหี้ยแขวงเมืองนครไชยศรี
 แดเมืองฉะเชิงเทรา ก็เผอิญพ่ายแพ้แต่พระเดชาณุภาพมีอาจ
 ประทุษุร่ายได้ มีผู้ประทุษุร่ายต่อแผ่นดินครั้งไร ก็มีที่
 จะสำเร็จเผอิญจับตัวได้ทุกครั้งมิได้ ทำตุกตามไปได้มากแต่ตั้ง
 ครั้งหนึ่ง แดมีเหตุการณ์สำคัญซึ่งจะเป็นช่องอันตรายแก่บ้าน
 เมืองขึ้นอย่างไร ก็เผอิญให้กตบเป็นดีเรียบร้อยไปได้ ก็แด
 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในต้นพระบรมราชวงษ์ จนดับมา
 ก็ทรงพระเดชาณุภาพปราบปัจจามิตรในทิศ ควันตก ควันออก
 บั๊กษ์ได้ ฝ่ายเหนือทั้งปวง แดก็ทรงทำนุบำรุงฝ่ายข้าง
 พุทธจักร ให้พระพุทธรูปสร้างเรื่องบริบูรณ์ แดฝ่าย
 ข้างพระราชอาณาจักรนั้น ก็ทรงพระกรุณาชุบเลี้ยงพระ
 บรมวงษานุวงษ์ แดข้าทูลถองสุดพระบาททั้งฝ่ายหน้าฝ่าย
 ใน อาณาประชาราษฎร์ทั่วไปในพระราชอาณาเขตทั้ง
 ปวงได้ร่มเย็นเพราะพระบารมีพระราชประเพณีคล้ายคลึงกัน
 ควรที่คนทั้งปวงจะรฤกดำริห์ คิดถึงพระเดช พระคุณ ด้วยความ
 กตัญญูโดยพิเศษ ต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระบรม
 มหาไปยกาธิราช ซึ่งมีพระราชอุสาหพิริยภาพทรมาน
 พระองค์ ช่วยคิดราชการฝ่าทนอาวุธข้าศึก เพื่อจะทำนุ
 บำรุงพระพุทธรูปสร้าง แดอาณาประชาราษฎร์แต่พระชนมายุ ๓๒

ยังเป็นมัจฉิมวैयाจนพระชนมพรรษา ๔๗ ถ่วงเข้าปัจฉิม
 วย จึงได้สำเร็จปราบดาภิเศกถวัลย์ราชสมบัติ ทรงสถาปนา
 กรุงเทพมหานคร อมรรัตนโกสินทร์มหินทรายุทธยาบรม
 ราชธานี^{๕๕} แม่พระราชอาณาเขตแผ่เห็นออกตลอดถึงเมือง
 เชียงใหม่เมืองหลวงพระบาง แผ่ควันออกถึงเขตแดนเมือง
 เขมรจนกระทั่งเขตแดนเมืองญวน แผ่ควันคกต่อเขต
 แดนกับเมืองมอญ แผ่ควันถึงเขตแดนเมืองไทรซึ่งเป็น
 มลายูประเทศ การตั้งโคแดงของสิ่งใดซึ่งเป็นประโยชน์แก่
 พระพุทธศาสนาแดพระนครก็ได้ ทรงระดมสร้างขึ้น สำหรับพระ
 พุทธศาสนาแดสำหรับพระนคร แดทรงตั้งพระราชมหายุทธ
 ธรรมสถานใหญ่ น้อย นานาสาตราวุธไว้จะได้ป้องกันราชไพร
 ่มีพระเดชพระคุณแก่ พระบรมวงษานุวงษ์ แดเสนาพฤตมาตย์
 ราชบริดษ อาณาประชาราษฎร์เป็นอันมากถึงเพียงนี้ เมื่อ
 จะเสด็จสู่สวรรคาลัย จึงทรงมอบศิริราชมหิตถวัลย์สมบัติ
 ไว้ ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ด้วยเป็น
 พระราชโอรสร่วม พระราชหฤไทยช่วยทำนุบำรุงแผ่นดินมา
 พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ก็ได้ทรงทำนุบำรุง
 ชุบเลี้ยงพระราชวงษานุวงษ์ แดบุตรหลานท่านเสนาบดีที่
 โดยเสด็จช่วยงานพระราชสงครามในพระบาทสมเด็จพระพุทธ
 ยอดฟ้าจุฬาโลกโดยคุณานุรูป มีตระกูลเจ้าพระยามหาเสนา
 เจ้าพระยารัตนาพิพิธเป็นต้น ครั้นเมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธ

เด็จ หัตถ์ นภาโดย ทรง พระ ประ ชวร เป็น บั๊จ ฉิมกาด จะ เด็จจ
 สวรรคตนั้น ประชวรได้ด้ามเวดาก็เด็จจสวรรคต หาทันได้
 ทรงดำเนินพระราชโองการ โปรดพระราชทานมอบมไห
 สวริยสมบัติแก่พระราชวงษานวงษ์พระองค์ใดไม่ ท่าน
 เสนาบดีทั้งหลายปลุกษาพร้อมกันเห็นว่า ในพระบาทสมเด็จพระ
 พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นพระราชโอรสทรงพระเจริญยิ่ง
 กว่าพระราชโอรสทั้งบวง ทรงพระสติปัญญาเมตตากรุณา
 แก่พระราชวงษานวงษ์ แดเสนาพฤตมาตย์ราชปโรหิตาจารย์
 สมนพรหมณอาณาประชาราษฎร์เป็นอันมาก จึงอัญเชิญ
 เด็จจขึ้นเสวยศิริราชสมบัติราชาภิเศกสืบพระวงษ์ต่อมา พระ
 บาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรง รุกถึงพระเดชพระคุณ
 พระบาทสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช แดพระบาทสมเด็จพระ
 พระบรมชนกนารถเป็นอันมาก ก็ทรงทำนุบำรุงพระราชวงษา
 นวงษ์ แดวงษ์ท่านเสนาบดีที่เป็นข้าหลวงเดิมมาให้ ใหญ่ยิ่ง
 ขึ้นไป แด้วให้ช่างหล่อพระพุทธรูปด้วยทองสัมฤทธิ์ของพระ
 องค์สูงหกศอกข้างไม้ เท่ากันทั้งสองพระองค์ แด้วหุ้มทอง
 คำทั้งพระองค์ทรงเครื่องต้นอย่างจักรพรรดิราชราช ถ้วนตง
 ยาราชาวงศ์ประดับด้วยเนาวรัตนอันมีราคาเป็นอันมาก คิด
 แด้วทองคำเนื้อแปดเศษสองหุ้มพระองค์แดเครื่องประดับ เป็น
 น้ำหนักทองคำองค์ละหกสิบสามชั่งดีด้าตั้งเศษ แด้วจารึก
 พระนามลงไว้ในที่ฐานพระว่าพระพุทธรูปอดฟ้าจุฬาโลก ทรง

พระราชอุทิศถวาย สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชจักรพรรดินารถ
 บพิตรองค์หนึ่งประดิษฐานไว้ทิศเหนือ อีกพระองค์หนึ่งจา
 รึกพระนามไว้ที่ฐานพระว่าพระพุทธเลิศหล้านภาไลย ทรง
 พระราชอุทิศถวาย สมเด็จพระบรมชนกนารถบรมมหาราช บพิตร
 ประดิษฐานไว้ทิศใต้ ในพระอุโบสถ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม
 แล้วพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว แดพระบาทสมเด็จพระ
 เจ้าจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้พร้อมพระราชหฤทัยกัน ทรง
 อัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุซึ่งได้มาแต่ลังกาทวีป มารวม
 ไว้ในพระโกศสูงทองคำประดับเพชรบริบูรณ์ในพระพุทธรูปทั้ง
 สองพระองค์ ครั้นเมื่อพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว
 จะเสด็จสวรรคตนั้นทรงพระประชวรพระโรคเรื้อรังอยู่ถึงห้า
 เดือน ก็ควรจะทรงมอบศิริราชสมบัติ โปรดพระราชทาน
 แดพระราชวงษานวงษ์พระองค์ใดพระองค์หนึ่ง แต่ทรงพระราช
 ดำริเห็นว่าศิริราชสมบัติอันนี้แต่เดิมท่านเสนาบดีได้เชิญเสด็จ
 ขนกรอบครองมไหศวรรยาธิบดี ถวายราชสมบัติราชาภิเศก
 จึงโปรดเกล้าฯ ให้หาท่านเสนาบดีเข้าไปตั้งว่า ถ้าเสด็จ
 สวรรคตแล้วท่านเสนาบดีเห็นว่าพระราชวงษานวงษ์พระองค์ใด
 จะเปนที่พึงรมเย็นแก่พระราชวงษานวงษ์ แดข้าทูลลอองธุลี
 พระบาททั้งปวงได้ ก็ให้มอบศิริรัตนราชไศศวรรยาสมบัติแต่ท่าน
 พระองค์นั้นเถิด ครั้นพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว
 เสด็จสวรรคตแล้ว ท่านเสนาบดีทั้งปวงปรึกษาพร้อมกันเห็น

ว่าพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นพระบรมอรรคราชโอรสอันประเสริฐ ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย แด่เป็นที่นับถืออันยิ่งใหญ่ของคนทั้งปวงโดยมาก จึงพากันไปกราบถวายบังคมอัญเชิญเสด็จพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวขึ้น เสด็จถวญราชสมบัติบรมราชาภิเศกเสด็จแล้ว ก็โปรดพระราชทานยศศักดิ์แก่พระบรมราชวงษานุวงศ์ แด่ข้าทูลถองสุดพระบาทผู้ใหญ่น้อยเป็นอันมาก โดยดำดับถานานุศักดิ์ พระราชทานเครื่องยศแด่เครื่องอุปโภคบริโภคตามสมควร

๑) แต่ก่อน ๆ พระบาทสมเด็จพระเจ้าแผ่นดิน เคยเสด็จออกณพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ให้พระบรมราชวงษานุวงศ์ข้าราชการผู้ใหญ่น้อยเฝ้า ทูลถองสุดพระบาทรับพระราชทานน้ำพระพิพัฒน์สยาม พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชดำริว่า พระพุทธรูปทั้งสองพระองค์ทรงพระนามพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก พระพุทธเลิศหล้านภาลัย เป็นพระในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสถาปนาขึ้นไว้ ณ ถองพระ เศษพระคุณในพระบาทสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช แด่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกนารถทั้งสองพระองค์ ประดิษฐานเป็นประธานในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เหมือนพระเชษฐบิดรซึ่งเป็นถองพระองค์ สมเด็จพระเจ้ารามธิบดีอันเป็นปฐมบรมราชาธิราช ใน

กรุงเทพมหานครศรีอยุธยามหานคร พระบาทสมเด็จพระ
 พุทธยอดฟ้าจุฬาโลกก็เป็นปฐมบรมราชาธิราชใน กรุงเทพมหานคร
 นครศรีอยุธยา แต่ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้า
 ภาโดยเด้า เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก
 เสด็จมาปราบดาภิเษกนั้น ก็ได้เสด็จพระราชดำเนินตาม
 เสด็จมาพร้อมกันแต่เดิมพระองค์เดียว ไม่มีเจ้านายพระ
 องค์อื่นเหมือนเดย ควรจะมีพระเกียรติยศอยู่พร้อมกับพระ
 พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกด้วยกัน เพราะเหตุที่
 ทรงเคารพ แต่พระพุทธรูปปฏิมากรที่ทรงพระราชอุทิศ แต่พระบาท
 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทั้งสองพระองค์นั้น จึงทรงพระราช
 อุส่าห์ เสด็จพระราชดำเนินออกมาให้ พระบรมราชวงษานุวงศ์
 แดงชาทูตของชุดพระบาทผู้ใหญ่ผู้น้อยทั้งฝ่ายหน้าฝ่ายในถวาย
 บังคมรับพระราชทานพระพิพัฒน์ศยาพร้อมกัน การที่ทรง
 พระราชดำริที่ดังนั้น พระบรมราชวงษานุวงศ์แต่ท่านเสนา
 บัติซึ่งเป็นประธานในราชการแผ่นดิน ก็อำนวยความสะดวกโดย
 ความเห็นชอบ แล้วได้ประพฤติเป็นมหามงคลกรรม
 ธรรมเนียมยังย่นมา คตอดเวถารัชกาลที่ ๕ แต่เมื่อพระบาท
 สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระประชวร เสด็จอยู่ในที่
 มีพระบรมราชโองการดำรัสตั้งให้หาท่านเสนาบดีเข้าไปเฝ้าใน
 ที่ มีพระบรมราชโองการดำรัสมอบราชการแผ่นดินให้ท่าน

(ความในระหว่างเลข ๑ ถึงเลข ๒ นั้นเดิมขึ้นในรัชกาลที่ ๕)

ตามแต่จะ คัดจัดสรรพระบรมราชวงษานุกรษ์ พระองค์ใด
 จะควร เป็น ทพง รมเย็น เป็นสุข แก่พระราชวงษานุกรษ์ แดงข้า
 ทูตดอองชุดพระบาท ผู้ใหญ่ ผู้น้อย สมณพราหมณาจารย์ อา
 ณาประชาราษฎรทั้งปวงได้ ก็ให้มอบถวายศิริรัตนราไช
 ส่วริยาธิปัตต์แต่ท่านพระองค์นั้น เชิญเสด็จขึ้นเถลิงถวัลยราช
 สัมบัติครอบครอง ทำนุบำรุง พระราชอาณาจักร สืบ ดำดับ ตรี
 กูตโดยโบราณราชประเพณีสืบไป ครั้นล่วงมาได้ ๓ วัน
 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคต พระ
 บรมวงษานุกรษ์ ท่าน เสด็จมาดี แดงข้าราชการผู้ใหญ่ ผู้น้อย จึง
 ปฤกษาพร้อมยอมถวายศิริรัตนราชยมให้ส่วริยาธิปัตต์ แต่พระ
 บาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นพระบรมราช
 โอรสอันประเสริฐของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
 ให้เสด็จขึ้นเถลิงถวัลยราชสัมบัติครอบครองทำนุบำรุงสกลราช
 อาณาจักรสืบต่อไป จึงทรงพระราชดำริห์ว่า ซึ่งใน
 สัมเด็จพระบรมชนกนาถพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่
 หัว ทรงพระราชดำริห์นั้นเป็นการชอบยิ่งนัก จึงได้เสด็จ
 พระราชดำเนินออกณวัดพระศรีรัตนศาสดารามในวันถือน้ำพระ
 พินิจสัจยาเหมือนแต่ก่อนสืบมาได้ขาด ทรงทำนุบำรุงพระ
 บรมราชวงษานุกรษ์ กับทั้งท่านเสด็จมาดีแดงข้าทูตดอองชุด
 พระบาท ทมความส่วความภักดีซอด้ตยสุจริตให้เดือนยศภา
 คักดีโดยสมควรแก่ความชอบทุกตำแหน่ง แดงทรงสงรว

เครื่องราชอิสริยาภรณ์เป็นเครื่องประดับ สำหรับให้ปรากฏ
 ความชอบแก่ปรากฏลำดับวงศ์ตระกูล พระราชทานแก่พระ
 บรมวงษานวงษ์ แด่ข้าราชการโดยมาก แด้วได้ทรงทำนุบำรุง
 พระนครที่ชำรุดหักพังตั้งซ่อมแซม แด่สร้างใหม่ แด่ขุดคลองให้
 น้ำไหลให้เป็นประโยชน์แก่ไร่นาชน แด้วทรงพระราชศรัทธา
 สถาปนาพระอารามขึ้นใหม่ แด่พระอารามเก่าชำรุดซ่อมแซม
 บ้าง เพิ่มเติมบ้าง ทรงทำนุบำรุงพระราชอาณาเขตต์ตั้ง
 ผู้ประวิบัติชอบ บริบูรณ์ด้วยคุณธรรม ให้เดือนยศศักดิ์
 โดยสมควร ส่วนวัดพระศรีรัตนศาสดารามซึ่งสมเด็จพระ
 บรมไปยกาธิราชทรงสร้างขึ้นชำรุดชำรุดไป แด่ที่สมเด็จพระ
 พระบรมชนกนารถทรงสถาปนาขึ้นไว้ ยังมีได้สำเร็จดังนี้
 ก็ได้ โปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ แด่พระเจ้า
 น้อง ยา เธอเป็นนายดำเนินการโดยแข็งแรง จำหน่ายพระราช
 ทพยเป็นค่าจ้างทำการเป็นอันมากการที่ปฏิสังขรณ์ของเก่าแ
 ด่ที่ทรงสถาปนาเพิ่มเติมขึ้นใหม่ ก็แต่สำเร็จบริบูรณ์ได้ ใน
 ระหว่าง ๒ ปีกับ ๕ เดือน แด้วมีมหกรรมฉลองเป็นการ
 ใหญ่พร้อมกับการสมโภชพระนคร ในการบรรจบรอบร้อยปี
 ตั้งแต่ได้สร้างกรุงแด่สถาปนาวัดพระศรีรัตนศาสดารามนี้^๒ แ
 ได้ทรงคิดแต่งเพิ่มเติมพระราชกำหนดกฎหมายแตรธรรมเนียม

(ความในระหว่างตั้งแต่เลข ๒ ไปจนถึงเลข ๓ เข้าความ
 พระราชนิพนธ์ รัชกาลที่ ๕ ต่อไป)

บ้านเมือง ตระดมเครื่องที่จะป้องกันพระนคร แด่สร้างตั้ง
 ซึ่งจะเปนประโยชน์ถาวรในราชการ แด่เกื้อกูลแก่การค้า
 ขยาย · ทรงพระมหากรุณาทั่วไป ในสมณพราหมณประชา
 ราษฎร ระวังค้ำทุกข์เดือดร้อนให้เปนสุขทุกทั่วหน้า ทรง
 พระราชดำริห์ ในราชการทั้งปวงรอบคอบ ท้วพระราชอา
 ณา เขตตามจารีตศัฎยราชจริยานุวัตตำรง พิภพโดย ยุติธรรม
 บำรุงรักษาทางพระราชไมตรีทุกประเทศ มิให้ เต็มทรม
 ทุกประการ ด้วยทรงเคารพแต่ปฐมบรมราชตระกูลโดยดำค้ำ
 มา เพื่อพระราชประสงค์ให้มีความเจริญในบรมราชตระกูล
 แด่ตระกูลข้าราชการสืบไป การตั้งได้อันจะเปนคุณเปนประ
 โยชน์แก่พระคร ก็ทรงพระอนุสรุ่ดำห้จัดการตามควรแก่การ
 ซึ่งจะเปนไปได้^๓ แด่ได้ ทรงตั้งพระราชประเพณีให้มรัชทายาท
 ดำหรับสืบพระบรมราชสันตติวงษ์ ทรงประดิษฐานพระบาท
 ส้มเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวอันเปน ส้มเด็จพระบรมโอรสา
 ธิราชไว้ในที่มกุฎราชกุมาร ครั้นเสด็จสวรรคต พระบาท
 ส้มเด็จพระมงกุฎเกล้า เจ้าอยู่ หัวเสด็จ เสด็จถึงถวัลยราช ส้มบัติ
 สืบพระราชสันตติวงษ์ โดยความ เรียบร้อย ยิ่ง กว่ากาลก่อนมา
 ทรงตั้งพระราชฤไทยจะทรง ทำนุบำรุง พระพุทธศาสนาแด่พระ
 ราชอาณาจักรตามที่สมเด็จพระบรมชนกนารถได้ ทรงประพฤติ
 (ความในระหว่างตั้งแต่เลข ๓ ไปจนถึงเลข ๕ นั้น เติมขึ้น
 ในรัชกาลปัจจุบัน)

มา มีให้เค็ดอนกตาศ^๕ ส้มควรวที่พระบรมราชวงษานุกรษ์
 แดท่านเสนาบดีมนตรีมุขมาคยาผู้ ใหญ่ผู้ น้อย ฝ่ายนำ ฝ่ายใน
 ทังปวง มีความนับถือโดยเปนราชธรรมเนียมดำรงยืนไปตั้ง
 กาดนาน แด้วตั้งใจส่มาสนมศักดิ์ โมสรช่วยกันทำนุบำรุงราช
 กิจการพระนคร ให้ถาวรวัฒนาตามตำแหน่งของคน ๆ โดย
 ความกตัญญูต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินซึ่งได้มีพระเดช
 พระคุณสืบ ๆ มา ช่วยตรวจตราทำนุบำรุงป้องกันรักษา
 พระนครขอบขัณฑ์เสมาอาณาประชาราษฎร์ ให้ถาวรไปด้วย
 ความศุข จะได้เปนสวัสดิคิมงคลแก่ตน จำเวิญผูกประโยชน์
 สืบตระกูลวงศ์ต่อ ๆ ไปภายหน้า.

๑ ความที่ประกาศมา ขอเทพยดาผู้ใหญ่ผู้น้อยทมหทยา
 นุภาพต่าง ๆ ตั้งได้ออกนามไว้ในข้างต้น จงสดับฟัง
 แด้วรำพึงด้วยเมตตากรุณาแก่มนุษยชนชาวสยามนี้ แด้วจง
 อุดาห์ทำนุบำรุงแผ่นดินกรุงสยามให้ดำรงอยู่ด้วยดีในพระบารมี
 บรม เสดชานุภาพของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎ เกด้า เจ้าอยู่หัว
 โดยศุขสวัสดิคิ แดให้พระบรมวงษานุกรษ์ เสดนาบดีมนตรี
 อำมาตย์ข้าราชการกรมทหารพลเรือนฝ่ายนำฝ่ายใน บันดาท
 อยู่ โกล่บันดาทที่อยู่ โกล่ทัง ปวง มีความส่โม่สรด้ามคคยนคชอ
 ครง คงเคารพนับถือพระเดชพระคุณพระบารมีพระบาทสมเด็จพระ

(ความตั้งแต่เลข ๕ ไปจนจบ เปนพระราชนิพนธ์ใน
 รัชกาลที่ ๕)

พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยสุจริตตั้งคำปฏิญา ในการ
 รับน้ำพระพิพัฒน์สยามันทุกประการ แต่สมัครมานพร้อมกัน
 ทำราชการ ด้วย เห็น แก่ พระ บรมพุทธศาสนา แดการยุติธรรม
 รักษาแผ่นดินโดยสุจริตมากกว่าเห็นประโยชน์คน แต่ขอให้พระ
 บาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวกับท่านทั้งปวงบันดาที่มี
 ความซื่อสัตย์ดีงามมีภักดีทุกคน ดำรงอยู่ในปฏิญาในน้ำ
 พระพิพัฒน์สยามัน แต่ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินสมณพราหมณาจารย์
 ทั้งปวงในแผ่นดินกรุงสยามอยู่เย็นเป็นสุข ปราศจากโรค
 พาชอุบ้ทวันตราย แต่ขอให้วิบัติพาทกตกต้องตามฤ
 กาดให้ ธิญาหารฝนอาหารใน พระราชอาณาจักร นบริบูรณ์ดี
 ทุกปีไป ข้าศึกศัตรูในประเทศนอกประเทศซึ่งจะคิดร้ายเป็น
 อุบายประการใด ๆ ขอจงอย่าได้ช่องโอกาสทำให้ วิบัติ อย่าง
 ใดอย่างหนึ่งได้ ให้วิบัติหนักกลับเป็นคุณแก่กรุงพระมหานคร
 ไป ขอให้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมีไชยชนะ
 แก่อริราชศัตรู แต่ขอให้พระเกียรติยศเชิดชูในพระราชประ
 เเพณีวงษ์ ที่สืบลงมาแต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทั้ง
 สองแผ่นดินในต้นพระบรมราชวงษ์ดำรงคงดีอยู่ เสมอไปอย่าให้
 เสื่อมทรามจากการที่งามที่ดีไปได้ แต่จงเกี่ยวกันการสรรพ
 พิบัติพิบัติทุกประการ ในพระบรมราชประเพณีวงษ์ น
 จงเป็นอนันต์สาธารณสถานาวรทุกเมื่อ เทอญ

๑	ชั้นกรุขยุดนาคชำนัน ทองเทพพนมเนื่องเนา	ถึงทเหยียบหทัยัน
๑	อ่าไฟแผ่นมาศด์รวมเต่า พนักจำหดกตายผจง	กาทกิงพรั้งเพรา
๑	ทวยขรรมนิยมภาพฤชงค์ กระจิงกระจกแจ่มใต้	แบบบัญญัติยง
๑	ชวติคต่ายของทองอุไร ประดิษฐุดำรงทรงมัน	ยอดแก้วเจียรไน
๑	ดาร์ทรพยด์กการกรุภัณฑ์ นัครดั่งรุกขราชี่	เรียงเรียงดศุวรรณ-
๑	ร่ายวนรย้าแก้วก่องศรี ประที่ปอเคอโคมราย	อากาศมณี
๑	รุ่งคำคณเทพยทุกพาย มาโนชจำนงบุชา	นักษศหญิงชาย
๑	สถิตยด์ถานาวาศค์ศาสตร์ วิหารหรืรังสรรค์	ศร์รัตนมหา
๑	พระคุณคุ่มหัด้าดำมัญ เกษมดำราญบ้านเมือง	นครเขตรชันธ์
๑	นिरาพาชปราศข์องเชญเคื่อง ทองแผ่นไผทไฟบุดย	จำรูญรุ่งเรือง

◎ พระมาถกถกก่อเกือกกูด กำเตาบันเทาบิทา	ทอนทุกชาตฺร
◎ แด้วทรงบริรักษรักษา ชิราชทุกบิหนปถพิ	ตัมเค็จกระษัตรา
◎ ค็องค็ไอยกาจับค็ โลกเชษฐภาไชย	ยอกฟ้าจุพาตรี
◎ อิกองค็พระเจ้ากรุงไกร พิภกแก้วกฤษชรหตาย	เค็ศหถ่านภาไดย
◎ แด้วจอมภพผู้เพริศพราย พระนามพระนังเกถ่าประชา	ตัมวงษนาราย
◎ พระบาทบรมเมณฑรมหา นุรักษ์ตำรงชรณ	ตัมมติเทวา
◎ เดีร์จทรงตัมถวถยศุขศรี ยั้งเพญยั้งเพียบแผ่นภุ	ตัมบัตถุม
◎ เถยเด็กเค็กเค็อหมค็ศุ ผตุงพระเศชอดิศวร	เพ็อคุณพระชู
◎ ตัมตั้งตัมค็โดยควร พระคุณในบิหนปฎิมา	เรียงเรียบประมวณ
◎ เดีร์จ แด็ตงตำรังตั้งวินนา อุคมรัตนมณ	ยอยศศาตดา

๑๕	๑	ตั้งรวมขั้พบั้กมยุคุดบาท	บพิตรภูบคัค
		ดกหด้าจุชาชวณิศร์	รัตนราชโกสินทร์
	๑	บ้ารุงบวรรมอยุทธ-	ยยอดศยามินทร์
		จักรพรรดิพงษวชริน	ทรเทพรังผจง
	๑	มาเปนส่มเต้จบรมจอม	ภพนารถในรามวงษ์
		เถถึงฮาคันพระอุณหิศ์ฮารง	รุจินตกรกระษัตร์ย
	๑	มุดมองมไห้สุร์ยยศ	บริพารผู้ภักดี
		โจษจรรจำทูลรชชุต	จรบาทบวิทอง
	๑	ทรงศักคักตั้งวงพิภพเพียง	จตุภักคร์มาปกครอง
		บ้านาญประทานชนกักอง	ประกอบเกอแดเห็ดอตรา
	๑	พระฤไทยชเทียมชดกระแด	สินชซึ่งมहिมา
		แพร์พร้องพระคุณค้อกรุณา	นิกรท่วไผทไทย
	๑	จอมปราชประเศรัฐพระปฏิภาณ	กตก้อจางดงแผ่นไศด
		ทรงทราบส่ว่างบิฏกไตร	พิชชรรรมยรรยง
	๑	อาทรในธรรมทศพิช-	คัคค้ำางตรง
		บรจจากจำแนกจตุรสัง	คหวัดฤทานท่า
	๑	เชิงโหรชเห็นกตคังทิพ	นยนยดนม่นย่า
		เพทางคศาตรคิตปล่า	ฤทชแจ้งจำเวญเรียน
	๑	กตกดอนแดกาพยครโดง	พฤคินนทเพียบเพียร
		ปรีชาณบบบวรระเบี่ยน	รมิดถ้อยบั้นทุรความ

◎ ไต่ยตำครแต่ตั้งตักฤตมา	คชพากย์พยายาม
กัมพูชแต่อัญพจนคาม	ภิตรราบโกษยตร์รพ
◎ การช่างตำหรับพระพิฆเนศวร	ชำนตบาทพระสถิธิกรรม
ตราครวัดในอัครพร	คตมารถมาณไชย
◎ ทรงแดงพระแดงอตุศรา	วุษแนไนทโกถ
คือศรตุตตุรประไโดย	ภพแดงด้วยแรงรุม
◎ เจอดจอมจุธาตถิตใน	ที่นั่งเดินด้วยกตชุม
นาเวศตยามอรตุม	พตอาศน์อดังการ
◎ เรื่องรงคเรื่องมหิทธิเรื่อง	รณกตผลจัญผลดาญ
พระเดชตั้งองค์หริราญ	อริเสี้ยนตยบตยอน
◎ โอภาษพระญาณวียทิวา	กรแดงศศิธร
อาจทราบประทุษฐูชนงอน	แดงำเงื่อนยุบตบง
◎ ใครใดตำรงพิริยภัก	ติพิตุทธิตัจจง
พถันแจงประกักษชกรัง	ตฤษคิเตองระบือนาม
◎ บังควรปกครองพระคุณไต้	ศิริไว้ทุกคั้นยาม
เป็นที่รฎกวิดยงาม	กมตพรงพระพรถวาย
◎ พันพรษขอพระชนมชีพ	พระวรวรรณพรณราย
ทรงศักติเกษมศุขตบาย	ตฤษคิฤทธิแรงรงค
◎ รวบรวมพระยศบรมจอม	จุตจักรพรตพิงษ์
มาโนชในวันวิวัฒมง	คตตคัยแต่ตงตาร

๑๑	๑	○ อหิงพระบรมวงษ์ รับราชกิจการ	อนุวงษ์มากมาน ศุขเสต์พต์วัตดี
	๒	○ ชอบกิจสันนิทนาถ ชาเพียรภักดีดี	ต้นองบาทชุตีปรี กมตมันกระตัญญู
	๓	○ จำงในราชกิจ คัชวทวแม่ญ	สุจริตระไวดู กัษาราบบำรุงใจ
	๔	○ เสนาจุรามุข- บโรหิตวินิจไฉ	อำมาตย์มหาดไทย ยมหาโหราจารย์
	๕	○ พราหมณ์พฤตมิพรหมชาติ อาดกษณพนักงาน	บัณฑิตยปราชญ์ปรีชาชาญ พระนิพนธเดชา
	๖	○ มหาดเด็กบำเรอบาท อุคตทงมมา	เช็ดนถาดด้วยปรีชา รยาคย์อมประยูรพันธุ์
	๗	○ กรมกระดาโหมหาญ แปดเหล่าเคยโรมรัน	รำบาญคี่กัถวณแขงชน อรินรงค์ไพร
	๘	○ กรมพระตำรวจราช พร้อมพระจมนม	พินดามารถในราว ทงจำเจนในราชการ
	๙	○ พดพันชกถันกถา โดยเสด็จจุรชาธาร	ถวณปรีชาชำนาญชาญ อธิบดีนทร์ในรามวงษ์
	๑๐	○ ทนายเตอกกัเท็ดอหาญ มวยปลดากำยำยง	อาจทยานเข้าโจมตีรงค์ อริคาสต์ยบตยอน

๑	ซ้ายชวารักษาพระองค์ เหต่าหนึ่งมีนามกร	บรมนารถคีรีนทร ปรากฏกรมทหารใน
๑	ด้วนผู้กำแหงหาญ ว่องค่องฤทัยไท	ธานีการณรงค์ไว จิราชจอมขเรศศรี
๑	โยชานันดาตมิง กรมท่าเจ้าภาษา	อำมาตย์พงษ์รามัญมี แถมะห่งมนครีตรู
๑	อาต่าจามชำนานูการ ฝรังแม่นับนอย่างครุ	ทเงด้วนมดาญ ยุโรพหัตทหารหาญ
๑	ข้าไต้ชู้ตบาท พร้อมพรักพนักงาน	บรมนารถเพชรญาณ ตำแหน่งน้อยแต่ใหญ่ยง
๑	จิตรตังกตัญญู ต๋นองบาทตมเต้จองค์	กตะเวทิจาง อิศวรรราชเรืองญาณ
๑	พร้อมกันจะเต้พัตต์ย ในอุโบสถถาคาร	หน้าพระพัฒน์มังกดถาร พุทธรัตนปฎิมา
๑	กอบด้วยพระไตรรัตน กฏคุณอดุดยา	ศุภต้วัดดิอันปรา ดิเรกในมังกดวาร
๑๖	หนึ่งข้าทูลถอองบทมาดย์ พุทธาทรรัตนไตรย	พร้อมกันนมัสการ ตัตย์ชื้อต้อใน
๑	โดยจิตรปราโมทย์ผ่องใส จอมเจ้าพิภพกรุงศรี	

◎ พรุ้งนวงนราชพิชิต มหิททิตฤทธิเร็วมา	เชิญเทพยอันมี
◎ คือพระนารายณ์เทพมหา นภาพปราบคัษกร	มหิททิตเรื่องฤทธา
◎ สัมมอถอจกรคทาธร ด้วยอาศน์สุบรรณบินบน	ชรณตั้งจักร
◎ เชิญประสิทธิ์เทววิศณุมนต์ ในศรประไลยวาคชำระ	ให้ฤทธิค่างด
◎ พระบรมเศวตเศด็จทรง ครวครเพชรรำแหง	โคเผือกผ่องผจง
◎ ชำพิชณ์จรรไรร้ายแรง อศคพิภกแดดาญ	นยนเบดงเปนแดง
◎ ถนิมนาคเนื่องเปนตั้งวาด เกกิงด้วยพิศมค่างน	ผกแม่พิงพาน
◎ อวยอศวรรเวททิพยมนต์ ศรอศนิวาคให้อาจหาญ	ประสิทธิ์เทชคด
◎ อิกพรหมชาดาเรื่องญาณ สฤทธิโดกยคินฟ้าดำคร	ไตรเพทชำนาญ
◎ เกดถึงหงษ์หงษ์เห็นจร เชิญมาประชุมชุมนุมชน	เดินโดยอัมพร

- ๑๐ จงดาตพิทยเวทพรหมมนต์ ให้เรื่องพิศพด
ในศรพรหมมาศภานาม
- ๑๑ ตามเทพเรื่องฤทธิทั้งสาม ตามโลกยพิงขาม
อชัฎพิภกฏาแต่ยง
- ๑๒ ตยามเทวาชิราชฤทธิแรง คักคิตตชเข้มแรง
รักษากรุงเทพมหานคร
- ๑๓ อิกเทพผู้ทรงมหิศร ดิงสถิตย์ในวร
มหาเสวตรัตนไตร
- ๑๔ เตอเมืองทรงเมืองเกรียงไกร หลัดกเมืองเทพไท
แดงคัพระกาฬไชยศรี
- ๑๕ ทวเทพยผู้เรื่องฤทธิ มาเปนตักษี
ถ้วนทรงทิพเนตรทิพภรรณ
- ๑๖ แถ้วดาตพิพนคชตั้งขยัน ทุกเด่มพระแดงสรร
พยทุชให้อาจตั้งหาร
- ๑๗ พร้อมชัพ่อพราหมณาจารย์ โอมเวทกถ้าวถาร
เชิญพระแดงแทงนำตงพถัน
- ๑๘ ตงมส์ตวตตัจคาถานิพนธ์ ชาวประโคมพร้อมกัน
บันภาตเวงกาหต
- ๑๙ ไครคิตทุจวิตโดยกถ แถ้วรังชื้อใจมจญ
ประทุษฐแต่เจ้าจอมตยาม

๑๐	ขอจงเทพช่วยชีวิต ให้แจ้งรหัสแต่ไกล	บีตเงื่อนไต้งาม
๑๑	พระคุณอดุยเดชภาไชย แห่งข้าชู้บาทบงศ์	ร่วมเกล้ากตอมใจ
๑๒	พระราชทานยศศักดิ์โดยประสงค์ แต่คิดปศุตรหัตถกรรม	ตามตระกูลดวงษ์
๑๓	สงวนโลกยเดียงหัตถ์โดยธรรม แค้นแค้นนิคมสัมบูรณ์	ทั่วทวยเขตรชัณฑ์
๑๔	เมืองออกอ่อนเกล้ามาทูล เนื่องเนื่องเห็ดอนันคณา	ชู้บาทบดิษฐ์รย์
๑๕	ถวดยราชกรงเทพมหา เกษมเกษตรประเทศไทย	นครชัณฑ์ดีมา
๑๖	ทรงคุณบุญฤทธิฤทธิไกร ราชดำตรประเศรัฐดำรง	แจ้งเจนนิฏกใน
๑๗	ขอเทพยผู้เรืองฤทธิจง พระบาทสมเด็จพระเจ้านุบตี	บริรักษพระองค์
๑๘	ใครประทุษชู้ด้วยกายวาจ ศักรราชอาจให้อันตราย	จิตรค่อภุมิ
๑๙	จะตองกรรมกรรมทั้งหลาย ทั้งเกล้าบหกเหตุเหิน	หนึ่งโรคในกาย

◎ ให้ออกอาตุรดาตเปน	เปตวเพลิงดำเคญ
ตามวันเจ็ดวันบรโดย	
◎ กำเนิดมนุษย์เืองภไป	ตั้งซึ่งพึงใจ
อันใดอย่าได้ โดยจง	
◎ จักร่วมรศรักตั้งประดงค์	แคถ้วคดาศจำนง
บาราศที่รักแรมโรย	
◎ รากเร้าบ้านบ้วนหวนโหย	หวังถวิตคินโดย
ในแดดงเพลิงตามถน	
◎ ตั้งเจียนยาฝั้นคินรณ	เสวยทุกขทั้วจัน
กาถวิบัติชีวตรวัดคปถง	
◎ ผู้ใดกคณญชื้อตรง	ค่อไค้บาทบงตุ้
จอมเจ้าพิภพมโหดวรริย	
◎ ให้เดือนยศไค้รางวัด	เงินทองแพรพรณ
นิวาศฐานอาไศรย	
◎ แม้คายไค้คู้ชคู้ใจ	คุนอนหดับไป
คินชันในทิพยพิมาน	
◎ เปนเทพบุตรโณมตระการ	เสวยทิพยศฤงฆาร
พิจิตรคัวยรัตนาไมย	
◎ แด้นดาวอับศรงามไค้ว	ยัวยวนหญไทย
บำเรอบำรุงเรียงรัน	

๑	จุกิจจากทพิยไธต์วรรัย เกิดใหม่มนุษย์ตระกูลวงษ์	ด้วยบุญครามครัน
๑	เตพศุขต์มบัค้ควรรประสงค์ พอควรอย่าคิดเกินประมาณ	ต่มยศต่มพงษ์
๑	จักเจริญจตุรพรไพศาต เปนศุขต์วัตติดัดถาวร	กอบด้วยศฤงฆาร
๑	ควรผู้บำเพญต์คัยต์ถาทร จอมจักรพรรดิเฉลิมวงษ์	ในบาทมหิศร
๑	ยอดยศตยามินทรไหญ่ยง พิภพตยามตาราน	เย็นเกล้าตารง
๑	ศรัตติธิมริตเคชไพศาต ต่มมติเทพกระษัตริย์	แต่เจ้าจอมปราณ
๑	เรื่องยศพระยศยั้งทวี่ เปนศุขตารานฤไทย	เตวยมยเปรมปรีต
๑	ไชยไชยเคชระภาไชย ตราบตั้นดินฟ้าตากร	พระยศอย่าโทษย
๑	เรียงเรียงฉันทศกเถถากถอน เฉลิมพระยศบริบูรณ	ถวายบาทภูธร

รตนพิมพ์พวตฺสปกรณวณฺณนากถา

— — — — —

นโม ตตฺส ภควโต อรหโต สัมมาสัมพุทฺธตฺส ฯ
 ทยาณาณน สัมบันฺนํ พุทฺธิ พุทฺเชน เทสิตํ
 ชัมมํ ชัมมวโร ทนฺตํ นิตฺวา สัมมัญฺจ สาทโร ฯ
 พิมฺโผ อมรโกเชน นาคเสนฺเถเรน กาวีโต
 อากโต เนกราชฺฐิ ปรมฺปิราวเสนฺโย
 ชฺวามฺปิโต โยนรฺมฺมฺชฺฐิมฺหิ นคฺรวโรหเย ฯ
 สฺวาชฺฐิ นรเทเวหิ ปุชฺชิตอ ยาวชชตฺตนา ฯ
 ปรมฺปิราวคํ ตตฺสํ ทตฺสเสตฺถุ ปุพฺพจาริตํ
 นยวฺทฺฐิ วิญฺญฺหิ สํมภาสําย กาวีตํ ฯ
 ตํ นิตฺสําย กริตฺสํามิ ปาพียา จาริตํ อิมํ
 รตนพิมพ์พวตฺสวํหิ มคฺติยาว ยถาพถํ ฯ
 อโย หิ พุทฺธพิมฺโผ อมฺหากํ ภควโต สันฺติเก
 ตฺถโฆกาตํกุตฺตกรณํ กุตฺเตน บตฺเตนทิกอสฺตราเชน สกฺกชน
 หิตาย กตจันฺทนสํารมยํ พุทฺธพิมฺพํ นิตฺสําย สันฺหิตฺตุม
 บัญฺหาเวยฺยากรณํ กุตฺเตน ฉพฺภิณฺญาปฏฺฐิตมฺภิทาทิเมทคฺคณา
 ตังการาตังกเตน นาคเสนฺตํเถเรน สกฺกโลกหิตาย ชินสา

สนโชนันต์ถัญญ วิปุลบัณฑิต อาหริตวา เทวานมิตน
 ทินนามรโกฏรตเนน กโตว อโหสิ ฯ สัมมาสัมพุทธัสส
 กิร สกตโดเก ฉยาโน โลกุตตรัสส ปรีnipphanโต บัญญ
 สตัสวัจฉรปป์มาณกาเถ อตักกนเต นาคเสนันต์เถโร โดเก
 อุตปาติ ฯ ศัสสูปป์ตติยา อาวภาวณันต์ถ อัย สเชปกถา ฯ

อติเต กิร กัสสปภควโต สาสเน ปวัตตมาเน เอโก
 ภิกขุ สาคตนามนคเร รัชช กาเรนเตน วิชิตาจิณา มหา
 ราเชน กาวีเต สมิเป วิหารเ ปฏิวสติ ฯ โส สัตถวัตต
 สัมบันโน ปาโต อัญญาชย ทิมยัญญู สัมมชชนี อาทาย
 ภควโต คุณ อาวชชิตวา อังคณ สัมมชชิตวา วิปป์
 กิณณ กจวร พย्ह กัตวา เอก สามเนร อามันเตติ
 เอहि สามเนร กจวร ฉัทเทหิตี ฯ โส ศัสส วจน
 อสุณันโตวีย อัญญาตี ฯ ทุคิยัมปิ คคิยัมปิ อามันคย
 มาโน อสุณันโตวีย อัญญาตี ฯ คโต โส อัย ทุพพิจโจ
 สามเนโรติ สัมมชชนิยา ทินเตน ปหาร อทาสี ฯ โส
 โรทันโต ภีเตน กจวร อาทาย ฉัทเทหิตี ฯ ฉัทเทนโต
 ปุน สติ บัจจุบัจจุเปตวา ปสาท อุปปาเทตวา ปัตถน
 มกาตี ฯ

อิมินา ปุญญกัมเมน	กเตน สุกฺขเจตโส
ยาว สิว น สัมปัตโต	ยัตถ ยัตถ ภเว (ภว)
มชฉนตโกวียาทิจโจ	มहेตฺถโก ภาวามิหันติ ฯ

อิทํ ปฐุมปัตถนํ กัตวา นิฏฐิตฺเต กจฺวเร นหํนคฺ
 ฅาย ฅงคาคคฺถํ อคมาตี ๑ นหํคฺวา อุมฺมุขฺชนิมฺมุขฺช
 กัตวา ตํตฺถุเต ฅายเย มํตํตํทริจคฺเต ฅาเต อุมฺมิเวคํ
 คคฺตริยมาณํ ทิตฺวา ปุณ ๒ิตํ อุมฺปาเทณฺโต อหํ เอเตน
 เปตฺโต น อคฺตโน กัมเมนาตี อาริยฺบุชฅายกัมเมน
 อมฺปิโฆ มเมว อนุกัมปาย อโหวต พหุปการิ เอตฺติ
 จินฺเตคฺวา ทุติยํ มํตํถนํ อกาตี ๑

ยาว ติวํ น ตัมมํตํโต ตํตํเว ตํตํว อหํ
 มํญฺหาจिनฺตณมํญฺญาเย ยุคฺโต ยคฺถ ภาเว ภาวํ
 ฅงคฺทกฺกุมฺมิเวคฺยํ อเนโก อตฺตฺเชยฺโย ยถา
 ปฏฺฐิภาโน ตถา เหตฺตํ อิมินา ปุญฺญเตชตํคิ ๑

โศมี ภาคฺชํ ตัมมํชฺชนิตํตํายํ ตัมมํชฺชนํ ฐูเปคฺวา
 นหํนคฺฅาย ฅงคาคคฺถํ ฅนฺตฺวา คคฺตํ มํตํถนํ ตํตํวา
 มหคฺ เอตํ มํตํถนา พุทฺธาทิกุณฺณํ อธิกจฺจํ ตัมมํชฅิตฺตํคคิ
 จินฺเตคฺวา หตคฺ กโรนฺโต เอตํ มม ปโยชิตกัมเมน
 ตัมมํชฅิตฺตํคคิ กิมฺปน มม น ตัมมํชฅิตฺตํคคิ มํตํถนํ
 กโรนฺโต อาท ๑

ติวํ อหํ ยาว น ปาปุนฺนํโต
 เอตํหยคฺถุ มํชฺชามิ ตมคฺถมํญฺโญ
 นิพฺเพชกาตุํ ปฏฺฐิภาณมํตํตํ
 มํตํวา คคฺว อคคํกมิตุํ น ตํกกา

รัตนพิมพ์ว่าด้วยฉันทนา

สัพพะเพว ภิชชนติ ยถุมมิเวคา
 บัญญา มยาเนกนิปฺพนันบัญหา
 บัควา น มยหิมบี คเถว บัญญ
 ยถา ปุริโส ปน เปตกาโร
 สุกตํ วิจฉินัน ชฏิตํ วิกฉินัน
 มุตํ อิทํ อคคฺคฺมทนติ ญตฺวา
 สฺวชเชตฺวา น ชเชตฺติ บัญญโณ
 ตถาบี บัญฺหํ ชฏิตํ นิปฺพนัน
 ทุพฺยาคตํ เทวเนเหติ สฺตฺวา
 บัญญา ย พฺยาคาคุมหํ สฺมัตถโธ
 กมฺมทวเยเนว ภาเว ภาวามิ ฯ

อิติ วจนปณิธานํ บัญฺฐุยิตฺวา อุกฺโก เต ชตฺต
 วรคังคา ตํ วิหารมฺบี คณฺตฺวา ปรมปุริตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
 จริตฺวา อมรนิวาตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
 พุทฺธชฺนฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
 เทวโธเก อฺรบฺบชฺชิตฺตฺตฺตฺต
 เทวปฺตฺโต หุตฺวา นิพฺพตฺติ ฯ ตตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
 ตกฺกตฺตฺต ภาวเน ปาจิโนโต เกตุมตฺตฺตฺตฺต
 เทวปฺตฺโต หุตฺวา นิพฺพตฺติ ฯ ตมฺมาตมฺพฺทชฺตฺต ๑๓
 เวตฺตาราชาทิกุณฺณํ ปฏฺมณฺทคตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
 นิพฺพานโต บัจฺฉา กาเต เทวปฺตฺตฺตฺตฺต ๑๓

เทวโลกโต จิวัดวา มิตินโทนาม ราชา หุคฺวา ชัมพุทฺที่เป
 ตาคณนาม รัชช กาวเรตี ๑ โดมี เกนจิ ชัมพุทฺที่เป
 ทามชวตฺเรน วา สันหตุชุมบฺญหิ ปุจฺจนุบายญาเนน วา
 อตฺทโต หุคฺวา บฺญจตโยชนิเกหิ ปวิคฺโต ปุรณ
 กตฺตปาทโย นตฺตกาเร อุปตฺตงกมิตฺวา ทิวฺฐิวาเทน บฺญหิ
 ปุจฺฉิ ๑ เตสุ โกจิ เตน ตฺทชฺชิตฺตบิตฺตุ กงฺขาปฏิวินศุ
 วา สมตฺโถนาม นาโหตี ๑ ยตฺถ ปน เย เย สมน
 พราหฺมณา วา คณคณาจริยา วา บฺญชิตฺตา พยตฺตา
 วตฺตํ ๑ ตตฺถ เตะ เตะ อุปตฺตงกมิตฺวา นิปฺพนฺณปณฺตานิ
 บฺญหานิ ปุจฺฉิ ๑ เตะ สัพฺเพปิ ราชานํ บฺญหาพยากรเนน
 อโตตฺยิตฺวา เยน วา เตน วา บักกมิตฺตํ ๑ เย ๑
 อญฺญํ ทิสํ น กจฺฉิตฺตํ ๑ เตะ สัพฺเพปิ ศุณฺหภูตา
 อเหตุ ๑ เขภุญฺเยน หิมวันตเมว บักกมิตฺตํ ๑ ตทา
 ทฺวาทตฺตวตฺตานิ ตาคณนคฺรํ สมนพราหฺมณคหปตฺติบฺญชิตฺเตหิ
 สุญฺญวีย อโหตี ๑

ตทา มิตินโท วรฺบฺญญวณฺโต

อชฺชโ อคฺุโต ชวทามุเปโต
 บฺญญานุภาเวน สฺปากโฏ โส
 กาวเรตี รัชช อช ชัมพุทฺที่เป ๑
 ยถา หิ โดเก สฺริยตฺต อภา
 จันท์ปฺปภา คารคณา วิภูตฺติ

น โภจิ สักโก สกรตี โชเตตุ
 กุโต นุ ชฺชโชปนกัสส อภา ๑
 เอวํ นรินทัสส มิตินทรญฺโญ
 รัญฺญาอนุภาโว สกเดว ชีเว
 อชฺชโณคฺคกริ โภจิ น อคฺคโน วา
 บัณฺฑานุภาวํ ฌริตุํ สมัคฺคโถ ๑
 คัสมา ชนา เย กุสฺสเดสุ เจกา
 บัณฺฑานุภาวํ อภิบัคฺคยฺนตา
 ทานาทิปุญฺญํ สคคํ ชนา เต
 สัมมชชกมฺมาทนิ วา กเรยฺยํ ๑

เตนโช ปน สมนเยน โภจิสฺสตา อรหฺนฺโต ทิมวันต
 บัพฺพเต รักชคเตเน วสฺนฺตาํ คํ ปวุคฺคิ ทิพฺพาย โสค
 ชาคฺยา สุตฺวา สันนปาคํ กคฺวา ยุกฺนชรบัพฺพคัสส มุทฺชนิ
 สันนสนฺนา อญฺญมญฺญํ ปุจฺฉิสฺสุ ๑ อถายสฺสมา อสฺส
 คุคฺโค เอวํเต ปุจฺฉิ อคฺคินุโช อากุโส โภจิ มิตินท
 รัญฺญา สัสสปีคํ กงฺขา ปฏฺวิเนตุํ วา ปฏฺวิโถติ ๑
 เอวํ วุคฺคเต อรหฺนฺโต คุณฺหฺญตา อเหตุํ ๑ ทุคฺคิยฺมบี
 คคฺคิยฺมบี เต เตน วุจฺจมานา คุณฺหฺญตา อเหตุํ ๑ โส
 เตสํ อาการํ ญุตฺวา เต เขตทโวจ อถากุโส สักกัสส
 ภวเน ปาจิโนโต เกคฺมุคฺคิวิมานे มหาเสโนนาม เทวปฺคฺโค
 ปคฺวิวสฺติ โส เตน ปฏฺวิโถ มิตินทราเชน สทฺธิ สัสสปีคํ

กังขา ปฏิวเณตุ วาติ ๑ อถโฆ โภฏิสตา อรหันโต
 คัสส วาณํ สุตฺวา หิมวันตบัพฺพะเต อนฺตรหิตา สกฺกสฺส
 ภวเน ปาตุรเหตฺตุ ๑ อทฺทสาโฆ เต สกฺโก เทวานมินฺโท
 ทูโรโต อากัจฉนฺเต ทิสฺวา ปน เยนายสฺมา อัสสคฺคฺโต
 เตนุปลงฺกมิตฺวา . อายสฺมันตํ อัสสคฺคฺตํ อภิวาเทตฺวา
 เขตทโวจ มหาโฆ ภาณฺเต ภิกฺขุสฺสโฆ อหุบฺบตฺโต อหฺมบี
 สฺมสฺส อารามโก กิกรณฺยํ กริสฺสามิตฺติ ๑ อถายสฺมา
 อัสสคฺคฺโต ตํ การณํ อากิจฺชนฺโต อาห ๑

อิทานิ เอโก อสโม นรินฺโท

บญฺญานุเบโตบี มิตินฺทนาโม
 พหุณี สุตฺตานิ อุกฺคณฺหิตอ ๑
 กาเรตี รัชชํ อช ชมฺพทฺเบ
 สเจหิ ราชา อปลงฺกมิตฺวา
 ทญฺฐูหิ วาเทหิ นิปฺพนฺณบญฺหิ
 ปุจฺเจยฺย สฺมํ อช สาสเน โส
 สฺมํ วิโมเจสฺสตี เทวราชาติ ๑

อถ สกฺโก เทวานมินฺโท ตํ ปวฺตฺตํ สุตฺวา
 เขตทโวจ อิตอ จุโต ภาณฺเตบี มิตินฺทราชา ก็ มนุสฺสเสตฺตุ
 อหุบฺบิโนติ ๑ อาม มหาราชาติ ๑ เตนหิ เอโส ภาณฺเต
 มหาเสนเทวปฺคฺโต ปุพฺเพ เตน สทฺธิ กคฺปญฺโญ เตน
 สทฺธิ ปฏิวโธ สดฺดบิคุ กังขา ปฏิวเณตุ วา อหฺนตฺ

มนุสฺสโลกุปรบัตติยา ยาจิสฺสํมัตติ ๑ เหวญฺจ ปน วจิตฺวา
 ภิกฺขุสฺสํ อาทาย เกตุมคฺคิ วิมานํ ปวฺสิตฺวา มหาเสน
 เทวปคฺคิ อาตงคิตฺวา เขตทโวจ ยาจติไซ คํ มาริสฺ
 ภิกฺขุสฺสํ โฆ มนุสฺสโลกุปรบัตติยาติ ๑ คํ สฺสํวา นามํเม
 ภาณฺเต มนุสฺสโลกุปรบัตติยา อิจฺฉามิหิ ภาณฺเต อปรุปริ
 เทวโดเก นีพฺพคเตตฺวา ปรีนพฺพายิตฺตํ อาท ๑ ทฺติ
 ยมํปปี คตฺติยมํปปี โส ภิกฺขุสฺสํเมเน เทวานมินฺเทเน ๑ อภฺยา
 จิตฺ ๑ สฺเส ภาณฺเต ภิกฺขุสฺสํสฺสํ ปรีบฺบณฺโสรุ อคฺคิ
 คมิตฺสํมาหิ ภาณฺเต มนุสฺสโลกุปรบัตติยา ปฏฺญญํ ทคฺวา ตฺถนํ
 อโหสิ ๑ ภิกฺขุสฺสํ โฆ คสฺสํ ปฏฺญญํ คเหตุวา เทเวสฺ
 ตาวคิเสสฺส อํตรหิตฺโต หิมวันตบัพฺพเต รกฺขิตเตเน ปาตุ
 รโหสิ ๑ คทาปปี โส เทวโดกโต จจิตฺวา หิมวันตบัพฺพเต
 กชฺงคตฺนาม พฺราหฺมณคามาเม อเนกวิภวฺสฺสํ โสณคฺตร
 พฺราหฺมณสฺสํ พฺราหฺมณฺยา กุจฺฉิมหิ ปฏฺฐนํชฺชิ คณฺหิ ๑
 คตฺมํ ชเน คโย อจฺฉริยา ปาตุรเหตุ ๑ บัญฺญาตคฺเถน
 สฺฐถาทิสฺสํ ปรีปวาทมภิมททนบัพฺพนิมิตฺตานิ อาวุชฺภณ
 ทานิ บชฺชตฺตํ ๑ คิกฺขณญาเนน กจฺจวรสฺสํปกรกฺชณาปนํ
 บัพฺพนิมิตฺตํ อคฺคิควสฺสํ อภิวสฺสํ ๑ อมโตทกสฺสํบญฺญา
 สกตโลกททยสฺสํคเตมฺยิ บัพฺพนิมิตฺตํ มหาเมโฆ อภิวสฺสํ ๑

อิติ เสนเทโว วรเทวโดเก

วรคคณฺจเจหิ สมนฺจิกฺกุเต

ปวเร วิมานเน สุรเม รมิตวา
 วรเทวนารหิ ปุรกชโคโต
 ชินจกัก ไชเตคุ ปฏิจญญ ทตวา
 วรเทวโตกา สุรัมมา จวิตวา
 วิภเวเน อทเช วรปป์กุกเต สห
 อจณรยพภูตชัมเมหิ นิพพตฺโตติ ฯ

ต่าบี พร่าหฺมณฺ์ ทตมาตจจเยน สุวณฺณง อภีรูป
 ปุคฺคํ วิชายี ฯ ตตฺตํ นาคเตโนติ นามํ กริตฺตุ ฯ เตนไซ ปน
 ตมเยน อายตฺมา โรหโน อมนตฺการตาย อตฺมากเมน
 โทฏิตตอรทฺนฺเตหิ กตทณฺชกมฺโม ตตฺตํ ปฏิตฺนชฺคทณฺโต
 บัฏฺฐชฺราย ทตมาตจจิกานิ สคฺคตวตฺตํานิ ตํ กุถฺตํ บีณฺชทาย
 จรณฺ์โค เหนว กตจจฺญวํภิกชฺ อพุงกมตฺตํ ยาคฺคํ วา
 ต่ามจกมฺมํ วา อตภิ ฯ อตจจฺจถ ภนฺเตติ วากยมตฺตํ
 ตภติ ฯ ตํ ทิวตฺตเยว โสณฺุคฺตพร่าหฺมโน พหิกมฺมณฺตา
 อากจจณฺ์โค ตํ เถวํ อตฺตโน เคนํ คณฺ์ตวา ปตฺกกมณฺ์ตํ
 ทิตฺวา ปุจฺฉิ กิมฺโภ บัพฺพชิต อมฺหากํ เคนโค กิณฺุจฺจิ เค
 ตทชนฺต ฯ อาม ตทชฺ พร่าหฺมณาติ ฯ โส อณฺ์ตคฺมโน
 หุคฺควา ชวํ คณฺ์ตวา กิณฺุจฺจิ บัพฺพชิตตฺตํ ทินฺนํ ตุมฺเหทฺทิต
 ปุจฺฉิ ฯ น กิณฺุจฺจิ ต่ามิ เทมาติ ฯ พร่าหฺมโน ทุคฺยทิวเต
 เถวํ อตฺตโน ชวทฺวาเร ชฺฐิตํ ทิตฺวา เอตทโวจ หิโย ตุมฺเห
 อมฺหากํ เคนเ กิณฺุจฺจิ อตภิตฺวา อาม ตทชฺ พร่าหฺมณาติ

มุตาว่าทอ อวจุตถ ก็ ตุมหากัง มุตาว่าโท วุจจัตติ ฯ อถ
 นัง เถโร พรหมันณัง ตุมหากัง เคเห ทสมาธาริกานิ
 สัตตวตัสสานิ กัญจि นาดภิมหา หิเยน อติจณถ ภาณเคติ
 เอกัง วากยมตตัง ตทช เคน อาม ตทช พรหมณาติ
 อโวจุมหาติ ฯ พรหมโน ตัง สุตวา โสมนัสตปบัตโต
 อยั วจนปฏิสณัฐารมตคัมปิ ตภิตวา ชนมชฌเม ตทชนติ
 วทติ ยทิ อญญัง กัญจิ ตาภัง ตภิตวา ก็ ปน สัตตติ
 จินเคตวา มยหิ ภคตโต นิจจกาดัง กตจณภิกชั อิมัสต
 บัพพิชิตตัสส เตถาติ อาณาเปตี ฯ เถรสตัส อุปตมัญจ
 อิริยาปถญจ บัสตัสตวา ภยโยโส มัตตาย ปตทิตวา
 อมหากัง เคเห นิจจกาดัง ภคตัง ภูญชธาติ เถร นิมนเคตี ฯ
 คโต บัพฐุชราย โส เถโร ทิวเต ทิวเต พรหมันณตัสส เคเห
 ภคตัง ภูญชิ ฯ โสปี ปณัตตัง ขาทนัย โภชนนัย อตคโน
 ปตियตตัง เถรสตัส อทาตี ฯ เถโรปี ภูคตาวัง โอนิตบัตตปาณ
 นิกขมนตตมเย ทิวเต ทิวเต พุททวจนัง โลกัง กเถตวา บักกามิ ฯ
 โส นาคเสนกุมารโ สัตตวตัสสติกกาเดเยว อาจริยตัสส
 สันติเก คโย เวเท อวเตสา สัพพิตปปานิ ฯ นีปตติ
 ปาปุนาติ ฯ

โส สัตตวตัสโสปี มหาทิสปา
 โมกขาจริยตัสส มูเต ติเวท
 สิปปาเวเตตญจ ยทตถิ ญชัย

คณฺญุคฺ หิตฺวา ปริพฺพณฺณบัตฺโต
ยํ ยมฺมี สุตฺวาน ทุญฺยยมฺคถ
บญฺญา ยิปฺโป อวพฺุชฺฉิ คํ คํ
ทุพฺยาคตา เทวนเรหิ บญฺหา
สุพฺยาคตา เคนบี โหนฺติ สัพฺพา ฯ

คตฺตํ หิ สคฺคตาหํ ทวารมฺูเด คโย เวเท
สชฺฌายนคตฺตํ เอกสฺมि คณฺถปเท อคตฺตํ สคตฺตํ สคตฺตํ
ปากฏํ อโหติ ฯ โส อยํ ตาว อหิโต คณฺโถ ปถาสถุสสทิสฺโส
ตุจฺโณ น มคฺคผลลฺุปฺปาทนุปาโยติ จินฺเตตฺวา วิปฺปคิตฺวาริ
นิโหติ ฯ คตฺตํ สมเย โรหนเถโร วัตฺตนิเย เสนาสเน
อสนฺโน กุมารสฺส เจโตปริวิตกกมญฺญา ย คตฺตํ อนฺตรหิโต
โสณคฺตรพฺราหฺมณสฺส เคนทฺวาเร ปาตุโรหติ ฯ อทฺทสาโฆ
กุมารโร ทูโรโต อากคํ เถรํ ทิสฺวา จ ปน โสมนสฺสชาโต
อายสฺมนคํ โรหนํ อุปสํกมิตฺวา เอตทโวจ กิตฺตํ โโก
คฺวํ มาริสฺส เอทิสฺสติ ฯ อหํ ทารก บัพฺพิชฺชิตอนามาติ ฯ
กิ ชานาสฺโฆ คฺวํ สิปฺปนฺติ ฯ ชานามิโฆ อหํ ทารก สิปฺป
โถเก อุตฺตมสิปฺปนํ อคฺคํ สัพฺพํ ชานามิติ ฯ สกฺโกติโฆ
คฺวํ มาริสฺส มมํ สิปฺปานิ สิกฺขาเปตฺนฺติ ฯ สกฺโกมิ อหํ
ทารก คว สิปฺปานิ สิกฺขาเปตฺนฺติ ฯ อถโฆ นาคเสโน
คตฺตํ บัตฺตํ อาทาย ชรํ นิสฺสาเปตฺวา ปณฺเฑนาหาเรน
สทฺทตา สนฺคปฺเปตฺวา สิปฺปวาเรตฺวา กตฺตคฺคกิจฺจํ เถรํ

อิทานิ สักโกสโธ คิว มม สิบปานิ สักขาเปตุนตี ฯ ยทา
 บัพพิชิต ทารก มม เวธ คณหิสต์สตี ตทา สักขิสต์ตามิ
 ตูว สิบปานิ สักขาเปตุนตี ฯ อถโธ มาตาบีคูนุ
 อนุชานาเปตวา คเหตุสตามิโธ อหิ มาริส ตว เวธสิปปานิ
 อุกคณหิตุนตี อาท ฯ อถโธ อายัสมา โรหโน
 นาคเสนทารก อาทาย วัตคณิยเสนานัน วิชัมพุกตถุ คันตวา
 ตคถ เอกรัตติ วัตตวา เชน รัทชิตเตณ เตนุปลังกมิ
 อปลังกมิตวา โกอฐิตานัน อรหันตานัน บุรโต ปาตุรโหสิ ฯ
 ตทา โกอฐิตา อรหันโต ตคถ นาคเสนทารก บัพพิชิต
 บัพพิชิตโธ ปนายัสมา นาคเสนโธ อายัสมันต โรหนัน
 เอตทโวจ คหิตโธ มยา ภาณะ ตว เวโส เทถ เม
 ตว สิบปานตี ฯ อถายัสมโต โรหนันต เอตทโหสิ
 กิณฺุโธ อหิ นาคเสนัน ปฐุม อุกคณหาเปยฺย บันตีโธ
 อยฺ นาคเสนโธ ปฐุมเมว อภิธम्मบีฏก อุกคณหาเปยฺยหนต
 จินฺเตตวา คณหาหิ คิว นาคเสน มม สิบปานตี วัตวา
 อายัสมันต นาคเสนัน ปฐุมเมว อภิธम्म อุกคณหาเปตี ฯ
 กุสตา ธम्मมา อกุสตา ธम्मมา อพฺยาคตา ธम्मมาติ อาทิก
 ติกกทุกกตหิต อภิธम्मตังคณวิภังคชาตุกถาปุกคตบญญตติ
 กถาวตฺถุยมกบญฺฐฐานันปกรณญฺจ สัพพ กเถตี ฯ อถโธ
 อายัสมโต นาคเสนันต อิเมตฺ ติสฺ กุสตาทปเทตฺ สัพพนต
 สตคปกรณาภิธम्म ชานนตมตถ สกิญญเวยว จักขุ อุกปาที ฯ

ติฏฐชฺคฺ ภาณฺเต มา ปุณฺ อุตฺตริ วเทถ เอกฺตํกํเยว
 สํชํมายิสฺสํมํติ ฯ อถ โข อายสฺมา นาคเสนฺโน มณฺฑิตมาถ
 ปวตฺติควา สกถํ อภิธมฺมํปฏิกํ สํคตฺถกถํ สํชํมายันฺโศ
 มนสาภาตํ ฯ โส พุทฺธสาสนฺวเร ปน บัพฺพิชิตฺวา
 สํคตฺตาภิธมฺมํปฏิกํ สกถํ สุนฺติควา บัณฺเญวาคํ กุสฺลตฺติกกปเท
 วิทิตฺวา สํชํมายมาโน ปริสาตฺถกถํ สํพฺพิ ฯ

เตเชน ตัสฺส วสุธา สกถา ปกมฺมํ

เทวา หสฺสํ อตฺติมินาเป สํพเพ

อํปฺ โฉฏยิสฺสํ ปมฺภูฐา ปน พรหฺมกายา

ทิพฺพานิ ปุณฺณา กุสฺมาทนิ โอกิวิธํ ฯ

อถ โข โภฏิสฺสตา อรหฺนํโศ อายสฺมํนํติ นาคเสนํ
 รกฺชิตเตเนเป ปริปุณฺณวตฺตํ อุปตฺมํปาเทสฺสํ ฯ อุปตฺมํบั้นฺโน
 นาคเสนเป อุมฺชํมายมารพฺภ จินฺเตสิ กิณฺนุโข เม อุมฺชํมาโย
 อภิธมฺมเมว ชานาตฺติ ฯ อถ โข สมนนฺตรเมว โรหโน
 ตัสฺส เจตสา เจโตปริวตฺตกกมฺญญาเย เอกทโวจ นานุรูป
 นาคเสน เต วิตฺถกยํ ทวํ เหวรูป วิตฺถกํ วิตฺถกเกสฺสํติ ฯ
 โส นาคเสน อัจฉริยวต โภ อพฺภุทวต โภ บัณฺฑิตโศ
 เม อุมฺชํมาโย มม จิตฺตํ ชานาตฺติ จินฺเตควา ตุมฺเห
 ชมถ เม ภาณฺเต โทถํ น ปุณฺ เหวรูป วิตฺถกเกสฺสํมํติ
 อาห ฯ น โข ตฺยานํ นาคเสน ชมิตฺสํมํติ ฯ อตฺถ
 นาคเสน สํคตํนาม นกรํ ตตฺถ มิตฺนํ โทนาม ราชา รัชฺชํ

กาเรติ โส ปน ราชา เกนจิ ชัมพูทีเป อตโม โหติ
 ทามชวตฺเรน บัญฺหาปุจฺฉนฺญาเยน ๑ ตฺเจ ตฺวี เคน
 ตฺทชฺ ติตฺตบิคุ ตฺกชฺตฺตติ ชฺมามิ เค โทตฺ นาคเตนาติ ๑
 ตฺกฺชฺตฺ ภาเน เเอโก มิตินฺทราชา ตฺเจ ราชาโน
 ตฺกตชัมพูทีเป ตฺเตน ตฺตฺ ชฺเชนฺตา มมฺ บัญฺหิ ปุจฺฉิตฺตฺนติ
 ตฺพเพ เค บัญฺหาวิตฺชฺชเนน ปตฺทาทยิคุ ตฺกโกมิ ชฺมถ เม
 ภาเนติ ๑ ยทิ ตฺวี ตฺกชฺตฺตติ ชฺมามิ เค นาคเตนาติ
 วตฺวา คจฺฉ ตฺวี นาคเตน อายตฺมโต อตฺตคฺคตฺตตฺ
 ตฺนตฺก มม วจเนน ตฺตตฺ ปาทะ วนฺทตฺวา ตฺตตฺ ตฺนตฺเก
 วตฺทหิติ อาณาเปติ ๑ โส อุมฺชฺฉมาเยน เปติโต
 อนฺุพฺเพน อายตฺมโต อตฺตคฺคตฺตตฺ ตฺนตฺก คนฺตฺวา
 อุมฺชฺฉมาเยน วตฺตวจเนน ตฺตตฺ ปาทะ วนฺทตฺวา
 วตฺตปฏฺวตฺต กตฺวา ตฺนิ มาตฺนนิ ตฺตตฺ ตฺนตฺเก วจฺต
 อฺุพฺวติ ๑ เคมาตฺจฺจเยน เอกา อฺุปาตฺิกา อายตฺมมฺนต
 อตฺตคฺคตฺ อฺุปตฺงกมิตฺวา อธิวาเตถ ภาเน นาคเตเนน
 ตฺทชฺ ตฺวาตนาयाติ นิมฺนเคติ ๑ เถโร ตฺตตฺตา นิมฺนคฺน
 อธิวาเตตฺวา ตฺตตฺตา รัตฺติยา อจฺจเยน นาคเตนํ อาทาย
 อฺุปาตฺิกาย นิเวตฺนํ คนฺตฺวา บัญฺญตฺตฺตาตฺเน นิตฺติ ๑ ตฺวบี
 เค ปณฺเฑนาหาเรน ตฺหิตฺถา ตฺนตฺบิเปติ ๑ โส
 ภาตฺตกจฺจวตฺตฺวาเน ตฺวี นาคเตน อิมิตฺตฺตา อฺุปาตฺิกาย
 อฺุนฺุโมทาหิติ วตฺวา อฺุญฺชฺฐายาตฺนา วิหารํ บักกามิ ๑

อถโฆ อายัสมา นาคเสโน คัสสา คัมภีรกาย อนุโมทนํ อกา
 ตี ๑ คัสสา วัธ วัคคตัม ชัมมจักขุ อุตปาติ ยักญิ จิ สมุทย
 ชัมมํ สัพพนคํ นิโรธ ชัมมนคํ ๑ อายัสมา นาคเสโนบี สกัญ
 เญว ชัมมเตสนาปริโยธานเ โสคาบัตคตมตํ ปฏิวิธนิ ๑ อถโฆ
 อายัสมา อัสสคฺคโต มณฺฑลมาเดนิสํทคฺวา ทิพฺเพน จักขุนา
 วิสุทฺทเชน การณํ ญิตฺวา สํชุกาโร กโรนฺโต เหวมาห ๑

เอเกน กณฺเฑน มหฺนคฺกายา

ปทาติตา เทวบี ชนฺคคฺเคน
 คเถว เอกาย กถาย นิโน
 กิเตสฺสโม ๑ อตฺตโนติ ๑
 คัสมิ ชเน เทวคณา ปโมทิตา
 ทิพฺพานิ มาดาทนิ โอกิริสฺสุ
 อุกกัฏฐุสฺสททํ กิริสฺสุ สํชุกํ
 โดเก อภูคํวต โภ ปวัตเตติ ๑

เอวํ นาคเสโน อนุโมทนํ กตฺวา อญฺฐายาสนา
 อายัสมนคํ อัสสคฺคตํ อุตตงกมิตฺวา อภิวาเทตฺวา เอกมนคํ
 นิสฺสํทํ ๑ อถ นํ อายัสมา อัสสคฺคโต จิรฺนิวาสโฆ ควํ
 นาคเสน อิมสฺมิ เสนาสเน คจฺฉ ควํ ปาตลปุตฺตนครสฺส
 อุตฺตรทิสํภาเค อโสการามเก วิหาเร วิหรนฺตสฺส อายัสมโต
 ชัมมรกชคตสฺส สนฺตคเก พุทฺทชวณํ ปริยาปุณาทิ อาท ๑
 คัสสํ วจฺนํ ปฏิสฺสณิตฺวา นาคเสโน คํ อภิวาเทตฺวา

บั๊กคามิ ฯ อนุบุพเพน จาริกัญจรมาโน ปาตตีปุกฺคตฺตนฺคเว
 อโศการามํ บั๊ควา อายัสมันตํ ชัมมรักขิตํ อุปตังกมิตฺวา
 วนฺทิตฺวา เอตทโวจ อัมหากํ ภาณฺเต พุทฺทชวณฺ
 ตีกฺขาเปถาคิ ฯ ตทา อายัสมํ คิสฺสํทคฺ โค
 ตามํพบัณฺณิที่ปโค อิมํ ชัมมพุทฺธิํ อากันตฺวา อายัสมันตํ
 ชัมมรักขิตํ อุปตังกมิตฺวา วนฺทิตฺวา เอกมฺนตํ นิสฺสํทิตฺวา
 เอตทโวจ ทูรโคโข อหํ ภาณฺเต อากโตมฺหิ อัมหากํ
 พุทฺทชวณฺ ตีกฺขาเปถาคิ ฯ อถโข อายัสมํ ชัมมรักขิตโค
 นาคเตนํ เอตทโวจ อิมินา นาคเตน คิสฺสํทคฺ เตน สทฺธิ
 พุทฺทชวณฺ ปริยาปุณาหิ อุกฺโภบี ตุมฺเห สชฺฌายันตานิ
 อุกกัณฺชฺเรยฺยาถาคิ ฯ อถโข อายัสมํ นาคเตโน จ
 อายัสมํ คิสฺสํทคฺ โค จ อายัสมโค ชัมมรักขิตํ สันตฺเก
 พุทฺทชวณฺ ปริยาปุณฺิสฺสุ เอกเณ ทิวเตน เอกเณ อุกฺเทเตน
 ทชฺนิกายํ สชฺฌายันฺตุ ฯ เค อุกฺโภบี คีณิ มาถานิ คิบบิฏฺกํ
 พุทฺทชวณฺ สัพพันตํ พยฺยชฺชนโค มนสา กริตฺตุ ฯ ปุน คีณิ
 มาถานิ เคบบิฏฺกํ พุทฺทชวณฺ สัพพันตํ สํคตฺโค มนสา กัณฺตุ ฯ
 อถโข อายัสมํ นาคเตโนบี วิบฺบัสฺสนํ วจฺทเตมฺตวา
 สหปฏฺฐิมฺภิทาหิ อรหิตฺคํ ปาปุณฺิ ฯ

ตีกฺขิตฺวา บิฏฺกคฺคยํ สํมุติยา วิบฺบัสฺสนํ
 ภาวเตยฺย สัมบัตโค ปฏฺฐิมฺภิทาหิ สห โส
 เตญฺโฐ อรหิตฺคํ อหุ เคเชนฺตํ ปกัมบิตํ

มหิตถ์ สขุพฺภโต
 มัคโค ปหฺญฐุททยา
 คโค บัฏฐาย โส เถโร
 ปากโฏ สัพฺพโตกานํ
 สัคควัสสปริปุณฺเณ
 สริทฺวา อุมฺมํชํยัสส
 กทาสฺสคิสฺสหัสเสหิ
 อคมาตี วิชฺหมหฺนโต
 ตทา ราชา มิตฺถํโท โส
 อูปคณฺตฺวาน คํ เถโร
 บัฏฐํหาพฺยากรเณ เณโก
 สขุมนํ ปุจฺจณฺคบัฏฐํ
 อปากฏาบี ยา บัฏฐํหา
 ตา ๑ สัพฺพา อูปมาว
 คัสส ญาเณ ปตฺธิทิตฺวา
 สาสฺเน บัฏฐชิตฺวาน
 สเชปโต กถาปาย
 มิตฺถนทบัฏฐํคณฺถสฺม

ตาคโร เสติ ภาณคํ
 สพรหฺมณฺทเทวา ตทา
 เมชาวี ชมฺมโกวิท
 คคเณว นิสากโร
 อูปสํมปทโต ปร
 วจนํ โรหนสฺสบี
 ภิกฺขุหิ ปริวาริต
 นครตาคตฺวหฺย
 กุสโต บัฏฐํหปุจฺจเน
 นานาบัฏฐํ อปุจฺจณิ
 นาคเสโน महामุनि
 คํ สัพฺพมบี วิยากริ
 คมภรตถปนิตฺสตา
 นาคเสเนน พฺยากตา
 ปุคฺคํ รัชเช นิชาย โส
 อรหิตฺคํ อปาปุนิ
 ทสฺสเสคฺคํ คัสส ชาตียา
 วิคฺถารโต วิชานียาติ ๗

อิติ สขุมนํปสาทนคฺถาย พฺรหฺมราชบัฏฐญาภิชาเนน
 ทิววสฺสคภิกฺขุณา กตาย รตนพิมพ์วงศ์วณฺณนาย นาคเสนุรูป
 บัคฺคิกถา นิฏฐิตา ๗

เศขตี โกวโท ชินชัมเมตฺ	เถโร โส ชัมมรทฺชโต
มหาชฺฌนาตฺโว เสฏฺฐโร	ตฺัพพตฺโยชนกฺชโย
นิตฺตําย ปวรปุรํ	ปาตตฺปุคฺคนามกํ
วตฺตํย ปวรารามे	อโธการามนามเก
ตฺกตโมปนุโท	นรฺวโร โสมบฺัญโญ
คิมิรปทาติโต	นิตฺตปเถ นิตฺตากรว
ชินปวรสํสาตเน	อติปากโฆมฺบี เถโร
ปหิณมตคโคณ ๑	ปรินิพฺพุโต อโหสิ ๒

คตฺตมิมฺมบีเถเร ปรีนิพฺพุเต โส

จันเตสฺส เถโร ปน นาคเตโน

กถํ วิโรเจตฺตํคิ พุทฺธจกฺขุ

อนาคเต คมฺมบี ทิรํ ภเวยฺยํ

อถํ ปเสฏฺฐํ ชินพิมพ์เมตํ

มยาว กาคุ ชินจกฺขุ โชคุ

ตฺเจ กริตฺตํามิ อหํ ชินตฺตํ

พิมพ์ํ ปเสฏฺฐํ รชฏโธวณฺณเนน

พหุหิ โปราณราคโทตฺโมหา

นตฺถํ กริตฺตํนคิ อนาคเต

คตฺตมา กริตฺตํ รตเนน พิมพ์ํ

เตชานุกาเวณ ทุปชิตฺตเนนาติ ๑

คตฺตมิ ชเน เถรวจฺฉินคิตฺตํ

ญตฺวาน ตักโก ตติโวจจรตฺวา
 ตํ วิตฺตํกมฺเมนุปลงฺกมิตฺวา
 อภิตฺถุชฺชมาโน ภาณฺเตนุชฺช โลกหิตาย เตชฺฐํ
 มนุสฺสํเตเวหิภุชฺชนํ
 ตมฺพุทฺธพิมพ์ํ รัตนเนน ตุมฺเห
 กโรถ เตชฺชนาติ ตํ อโวจ ๑
 อหฺรติ ตักกมฺมํ อโวจ เถโร ๑
 เทวานมฺินฺโทปํ อโวจ เถรํ
 ยเทว ภาณฺเต วิปฺลฺลตา บัณฺฑุโร
 มณฺเฑมาหฺรติ วิตฺตํกมฺเมนาติ ๑
 เทวานมฺินฺโท อิติ วจฺนํ วจฺวา ตํ วิตฺตํกมฺมํปน

อาณนาเปตี

ตวฺ ๑ ตาต คณฺตวา วิปฺลฺลตา บัชฺชตฺนตํ
 เตชฺชนุเปตํ มณฺเฑมาหฺรติ ๑
 โส อโวจหํ วจฺเนน คณฺตวา
 ตํ คณฺหิตุํ น ตักกญฺเญยฺยํ
 ตตฺมํ หิ กุมฺภณฺฑคณฺนา วตฺนฺตา
 มมมฺมํ ทิตฺวา น มณฺเฑ ทเทยฺยํ
 ตํ ตตฺมา มหิตฺตฺวโรคฺคํ คเหตุ
 ตทฺช มยา คจฺจณฺถ เวปฺลฺลตํ
 ตตฺมํ หิ เทเวหิ วิปฺลฺลตคเต ตํ

ทิสฺวาน เต ตํ รตนํ ททเทยฺยุนฺติ ฯ

อถ โข เทวราชา ตํ วจนํ สุนฺตีควา วิสฺสํกมฺมุนา
 ตํ วิปฺตุตฺตวํ คณฺตีควา มณฺริรทฺทกฺกมฺภณฺทมิ ทิสฺวา รตนํ
 คเหตุํ อโวจ วาจํ ฯ

อิธ อากมาหํ มณฺชิไซตินามํ

รตนํ คเหตุควา ชินพิมพ์ กาคุ

วรํ นาคเสนํตฺตํ ตํ ททเทยฺย

รตนมฺปิ ตุมฺเห มม เทถ โภณฺโตติ ฯ

อถ เต จ กุมฺภณฺทคณา สุนฺตีควา วจนํ มหิณฺทตฺต
 อโวจํ ฯ

ตํกํก มณฺชิไซตินาม รตนํ อิทํ

วรจกฺกกรณฺโย ปรีโภคภูตํ

ติสฺทตฺตมฺคเตหิ มณฺหิ เจว

ปรีวาริตํ เตชมหานุภาวํ

รตนํ ยตถ ชินามิ ตตถ

วรจกฺกราชา ภวตฺติโวจุนฺติ ฯ

เอวญฺจ ปน วตีควา ปภิสฺสํรณฺตีวณฺณนํปี อมรโกฏ

รตนํ ทตฺตเสนฺโต เทวานมินฺทํ เอตทโวจํ ตเจ มหาราช

รตนํ คเหตุควา สฺราสฺรมหิตํ วิจิตฺตํ ชินพิมพ์ กาคุกามตฺต

นาคเสนเถรตฺตํ ททเทยฺยาถ อิมมฺปน ปรมจกฺกวัตฺติปรีโภคภูตํ

รัตนพิมพ์วงศ์วณฺณนา

อินฺทาทโย มรคณา อถ พฺรหฺมกายา
 คณฺธพฺพรกขตฺตํ ๑
 มาตาทิกาหิตกฺวา อติคฺฤๅญฺจํคฺตา
 ตฺมากตา ชินฺรุมํ อภิปุชฺยํตํ ๒
 ตํพุทฺธสํวากกณฺา ตคโกฏิตฺชยา
 ชินฺาตวามิ ชินฺาตํนโชคฺกามา
 เต นาคเสนปมฺุชา อติปิตฺรฺุปา
 ตฺมากตา ชินฺรุมํ อภิปุชฺยํตํ ๒
 ราชา ๑ ราชนฺปริตํ ๑ มหาชนา ๑
 นานามาตาการากุสฺมาทิกคหิตคฺตา
 นานาทิสํหิ ปมฺุชฺฐา ๑ ตโมตฺรํคฺตา
 คํ พุทฺธพิมพ์ปวรํ อภิปุชฺยํตํ ๒
 เหวํ นรามรคณฺหิ ปวคฺคตฺมาเน
 ปุชฺาวิชาเน นิชฺโงว ชินพิมพ์เสฏฺฐํโฐ
 ชฺโงว ปาฏฺิหริยํ วิวิชํ อเนกํ
 ตคฺคตาหตววิปกาตนิรํคฺตรโถ
 อาภามि คตฺตํ สรฺวา อภินิจฺฉริตํ ๒
 ชาวนโย ฆมรํคฺคตฺมา นิตา ตา
 โถวณฺณบคฺคทริตาตฺมา บิตาภา
 อฏฺฐิตพาดตฺตริตํ โถหิตาภา

สัตตวิจิตต์มณีกาชเน ๑ ชูปาเปกัว สัพเพตมุปริ สุตัน
ชูริตวิจิตต์คานมณีกาชเน ชินชาตุโย ชูเปติ ๑

โธ นาคเตโนบี ชันนาดวา ๑

พรหมันทเทวา สุตนา ๑ สัพเพ

ปตน์นิจิตตา มุนิราชธาตุ

คนเชหิ มาเดหิภุชยิตวา

นानาวิธึ มุทฺทชคฺคณึ วทนต์ตา

ตาชาทิสกกรวิธึ กิรนต์ตา

คณชมพฺพุณเณ มณีกาชเน ตา

สํพุทฺทชธาตุ อภิสัญญายิตฺ ๑

คณชมพฺพุณเณ มณีกาชเน ตา

โธวณเณหังสาว มุนินทธาตุ

ฉพพณเณรตฺหิ วิโรจมานา

ชาวิตฺ ๑ ชาวิตฺ ๑ ปทกฺขิเณ ๑

ชันนาดวา พรหมมหนันทเทวา

ราชาทิมัจจาบี ๑ ปาฐิเทร

ทิสฺวา ปโมทา วรตฺชาการ

กริตฺ ๑ โถมิตฺ ๑ มุนินทธาตุ ๒

อถ ชินโรโธ สกถโลกทฐึชูกาเมน วรตฺตักฺกพิมพ์

สทริตฺต สัตตกาเน ทสพตชธาตุโย สุนเรหิ อภิวทฺทนิโย

ชูบีคฺคุมกาตี สัจจกิริยว นาคเตโน ๑

คัตตํชาธิฐานุภาเวน	นาคเตนํสํสํ สํคฺคฺโน
พัพพํสํสํ สํคฺคฺชาเนตฺ	ปคฺคฺฐุหิตฺ ชาติโย
คาเตวกา โมพียาฐฺฐาติ	นถาเวกา ปคฺคฺฐุหิ
นาภิเยกา ปคฺคฺฐุฐาติ	เอกา ปทกฺกฺชเณ กเว
วามหํคฺเถ ๑ ชาเตวกา	เอกชาณุมฺหิ ปทกฺกฺชเณ
วามชาณุมฺหิ ๑ ชาเตวกา	พัพพํสํสํ ๑ ปคฺคฺฐุหิ ๒

อิมํสํ ฐาเนตฺ มุนินฺทชาติโย
 ปคฺคฺฐุหิตฺวา คค.ณ อุกฺกํจนิตา
 สฺเตรตาภาว วิโชตภิรณา
 สํพุกฺชพัพพํหิ ปุโนตริตฺ
 ชินาตฺวา มรคณา ๑ เทวตา
 คเมว ทิสฺวา ปมฺฐุฐาภิปุชิตา
 อุกฺกํฐุสํททมฺบิ อกํตฺ สํชุกาวิ
 ชิปิตฺ วัตถาทิปุชานิ เต สํทา ๒
 โส นาคเตโน ปน เปตฺยิตฺวา
 อนาคตญาณปวารํ วิตฺกํ
 โดกสํสํ สํพัพพํสํสํ หิตฺตฺ ๑ ทิสฺวา
 พฺยาภาติ พิมฺพํ อภิปุชนํยํ ๑
 กัม โพงฆวํเต ๑ มถานวํเต
 สํยามํสํสํ วํเตติ อยมฺบิ พิมฺโพ
 คเตวว วํเตตฺ วิโชตมาโน

โตเก ธรณ์ ไควีย พุทธเสฏฐ์ โฐติ ๑

กิริ พิมพ์ โฟ เสฏฐ์ โฐ วรเทศวัน ไค
อชัโว สชัโหววีย ปาฏิเหร์

กรุ ชาติเสฏฐ์ โฐ วรเทศวัน ไค
อชัโว สชัโหววีย ปาฏิเหร์ ๑

มุนิราชเสฏฐ์ โฐ สชัโหว ธรณ์ ไค
วรปาฏิเหร์ วิวิธั กโรน ไค

อมคั คโต ฐาปยิ โส ชน่าน
หิตสาสนั บัญจสหัสสวัตต์ ๑

อถ ปุชิตา เย ธรรมานพุทธั
วรชาติพิมพ์ อถ ปุชิตา เย
สมจิตตาเยว สมนั วิปากั

ชินชาติพิมพ์ สคคั กิปุเชติ ๗

คทา เย มนุสส์สา วรชาติพิมพ์ปถันนา อเนกัมบี
ปุชั กโรนตา อโค ชนัชเภทา วิมานเ สุรเม
วราหิ คณาเหว ปุณเณ ฤทธิสุ ๑

คทา เย อรหันตา นิวัตถั นิคคณหา มุนินทสส์
จกั กั วิชิตุกามา วเร ชาติพิมพ์เพ ปถันนา อเนกั กรา
สาชุกาวิ วิโมกขั คคาคิ ๑

อิติ สุนทรปสาทนคตถาย พรหมราชบัญญัติภาษาเนน
ทิววิสดกภิกขุณา กตถาย วจนนาย รัตนพิมพ์ปกกรรมกถา
นิฐฐิตา ฯ

คโค บัญชราย โส เถโร นาคเสน มหาโย
ปากโธ สัพพะโลกานัน คคณน นิสากโร
ห็นควา โมห็นชการ โส เถริทชญาณวิติยา
อุฐฐิตโค ตาตนากาเด โพชาเปนโค ชินพิมพ์
ปุเชควา ยาว ชีวันค สัพพะโยชนกชโย
อนุปาทีณเณเตตถาย ปรีนัพพานชาตุยา ฯ

คโค บัญชราย สัพพะเพมี ปาตตีปุตควาตีโน
ราชาทโยภิปุชิตุ ปฎิมันค ปรมปรา ฯ

คโค บัญชราย สัพพะเพมี ปาตตีปุตคตนครวาตีโน
ราชมหามัจจาทโย ปรมปราวเสน ค บุษาสักกาเรหิ
อุฐฐิตุ ฯ คโค อปรภาเค เอกา บันทรราชตีต
นคตา คักกดาชัมมราชานาม ปาตตีปุตคตนคร เวรัช
กาเรตี ฯ โส กิร ยาว สัมพุทชตีต ปรีนัพพานโค
อฐฐิตควัตตีตปริปุณณา ค อมรโกฏมยพิมพ์ อุฐฐิตนโค
อโหตี ฯ

คตีตัจจาเยน เอโก ตีริชัมมกิตติราชานาม ค
อุฐฐิตาตี ฯ คตีมี กิร กาเด คตีถ มหาตังคาโม
บัจจุฐฐิตโค อโหตี ฯ

ดหัตถ์พุทฺทชวเร	กัศฺวา	ฐุเปติ	๑	เคนาห	๑
อักษรมบี	เอกเมกัญญ	พุทฺทชรูปตม	ตียา		
คัสมาหิ	บัณฺฑิตโต	โปโต	ติกฺเขยฺย	บิฏกคฺคย	
จตุราตฺตคัสหัตถ			ปริมาณา	ตถาคตา	
ฐิตานาม	ภวิตฺตํ	นคิ	คิฏฐุนฺเต	บิฏกคฺคย	
อักษร	พุทฺทชรูปญญ		ผลเมว	ตม	ตียา
คัสมา	หิ	ติกฺขาเปยฺย	โปฏฐุเก	ชัมมเจตฺติเย	
คิบบิฏกานิ	ตัพพานิ		อักษรานํ	ปมาณโต	
ทวตฺตคตฺตยาชกญฺเจว			จตฺตโต	ตตฺตโกฏฺโถ	๑
เย	บิฏกานิ	ติกฺขณค	กโรนคิ	ปฏฺฐิมาวีย	
ทวตฺตคตฺตยาชกญฺเจว			จตฺตโต	ตตฺตโกฏฺโถ	ติ

เอมาทินเยน โสอนุรุตฺตรราชา ชัมมติกฺขานิตฺต สุตฺวา
 สกถํ เตบิฏกํ มนสา ติกฺขาเปตฺตกาโม หุตฺวา ปริยคฺคิ
 ชัมมชเว พยคตบณฺฑิตเต สกถํ เตบิฏกํ พุทฺทชวณํ วิจา
 เรตฺวา อมฺหากํ กิณฺุชเ เตบิฏกํ วิรุตฺตํ อุตฺทาหุ โนติ ปุจฺฉิ ๑
 อถ เต อมฺหากํ เทว เตบิฏกํ พุทฺทชวณํ วิรุตฺตํ ตังกา
 ทเป น วิรุตฺตณคิ อจฺจิกขตฺต ๑ คํ สุตฺวา ราชา ตังกา
 ทมฺปิ คณฺฑิกกาโม เตนหิ โภณโต เตบิฏกํ ติกฺขาเปตฺตํ ตังกา
 ทมฺปิ คมิตฺตํมิตฺติ วตฺวา คมนตฺตชช วิจาเรตฺวา พยคต
 บัณฺฑิตตาทโย มหาชเน นาวยํ อารุเปตฺวา ตามํพบฺบณฺนิ
 ทมฺปิ อุตฺโยเชตฺวา ตยมฺปน อชานนิตฺตชวํ อภิวุทฺทิตฺวา

อาภาเดเนว คันควา ดังกาที่บ่ การณ สัมปาปุนิ ๑ คักถ
 สัมบัตเต มหาชเน พหิณคเว นินาสาเปตวา บัณณาการณ
 สัทธี ดังกนทตต์ รัญโญ ส่าสน อารโเจตุ ราชทูต
 เปเตตี ๑ โส ราชทูโตมี ดังกนทตต์ รัญโญ สันคิก บัณ
 ณาการ ทควา อากมนการณ อากิจขันโต อาห

อิทานิ อากโต เทว ดังกาที่บ่ ชนาธิป

ดิักขาเปตุ อุนรุทโธ เจตสา บิฏกคคยันติ ๑

คํ สุตวา ดังกนทราชา คุญฐูมานโส หุตวา ส่าช
 ส่าช ภาเน ราช อุนรุทโธ เตบิฏกํ ดิักขาเปตุ ดังกาที่บ่
 อากัจฉติ มยัมปน สัหพวาตีโน ดิักขากาเว เตบิฏกํ ดิัก
 ขาเปตวา คุมหากํ ทตต์สามาติ อาห ๑ คํ สุตวา ราชทูโต
 อุนรุทรัญโญ สันคิก คันควา คํ ปวคคิ อารโเจตี ๑
 สุตวา คทา อุนรุทโธ ราช ดังกนทราชา ยทิ ดิักขากาเว
 ดิักเขยัย ชัมมํ สัหพักขราย ส่าชบิ โน รุจิคेम น
 โน ดิักขาปยิตต์ตาม มยบิ คํ โน ภาส่าย วัณนาย
 ชินตต์ ชัมมํ อัจเจว วัควา สกมกขราย ดิักขาเปตี ชัมมํ
 สกถํ อวเตตต์ ๗ โส หิ ราช อาห นินุคคิตต์เทน จคัพ
 พิชํ สกถํ คิบบิฏกํ โปฏฐูเก มนสา ดิักขาเปตวา เทว
 นาวาโย สัชชาเปตวา คาสุ เอกาย เทว บิฏกานิ อาร
 เปตวา เอกาย เอกํ บิฏกํ สนิรุกคิตต์ทัญจ อารเปตวา
 ปุชาตักการํ อกาตี ๑ โส กิร ราช อมรโกฏมยชินพิมพ์

พัดต มหัทธานุภาวํ สุตฺวา ตํ อหฺราเปตฺกฺกาโม ตํ หพรานํ
 ยาจิตฺวา ปุชฺชาตํ กการํ กตฺวา เอกาย นาวาย บิฏฺเณ
 ตํทชฺช อหฺราเปตฺวา เทวํ นาวาโย เอกโต อโยโยเชตฺวา
 ตํบิณฺณอชานนิตฺตํ อภฺริยุทฺติตฺวา มถานนคฺรํ . อากาเสเนว
 อคมาตี ๑ เทวํ นาวาโยมิตฺตํ มุทฺทมชฺชเณ ตํบิณฺณคตฺกาทโต
 วาตเวเคน บิณฺณทตฺตา อญฺญมญฺญํ วิโยคํ คตา หุตฺวา
 นานาทิตฺตํ บิณฺณมิตฺตํ ๑ คาสฺสุ ทิ เอกา บิฏฺเณนา
 มถานนคฺรํ ตํปปาปฺณิ ๑ คทา มนุสฺสํ มหานิชนิตฺตํ
 รัญฺโญ ตํบิฏฺเณพิมพ์นาวาย อากตภาวํ อโรจยิตฺตํ ๑ อถ
 มหานิชนํ โท ตํ บิณฺณคตฺติ สุตฺวา อตฺตมุตฺตจิตฺโต
 ปุชฺชณฺฑาทาทิกาทํ มหานิชนปฺริตตํมุตฺตญฺจ ตํพฺพโต คเหตุวา
 มหานิชนคฺรฺมํหา นิवासนโต นิกขมิ ๑ ตํบิฏฺเณ ชินพิมพ์
 ปุชฺชิตฺวา นมิตฺวา นิชปฺรฺมฺพเนตฺวาน ปุชฺชณฺฑเทหิ
 นานารตฺนมยบิณฺณตํเก มณฺฑิตบิณฺณตํ มชฺชเณ อาสเน มหิภพฺพ
 พุทฺธพิมพ์ ชูเปตี ๑ อถ ปฏฺฐิมาวโร จิตฺตชฺชโวมิตฺตํ ปาฏฺฐิเห
 สุตฺชนปตฺตาทนาถากการํ อกาตี นิจฺจํ ๑ คทา ปวฺรณปการาบี
 เมชปคตา ตํเตรตาว ปวฺรํ ชินพิมพ์ตํรํรา อภินิจฺจนิตฺตํ ๑
 เหวํ ราชา ตํถตปฺริตํ นาคราบี ตํพฺเพ จรฺนิตํ วิวิช
 ปวฺรํ พุทฺธพิมพ์พัดตํ ทิตฺวา ตํทชฺชา ชาคา มุทฺติคหทยา
 ปุชฺชณฺฑเทหิ นานาปุชฺชนตฺตา ตํ ปวฺรํ ปฏฺฐิมํ นิจฺจกาด
 อเหตุ ๑ โส อนุรुทฺทราชา อตฺตโน มถานนคฺรํ ตํบิณฺณคตฺ

เอกบิฏกนาถ ทิศวา เอก อทิสวา ตัสสาคมนัน บัจจาตัสสันโต
 อโหติ ฯ โส เอว คเต กาทะ กาทกัมโพชปะเทเต
 มหานิชนคเร ราชานาถาภิฏกั ชินพิมพ์ ติฏทวา อตคโน
 นคร เนตวา ชูปะตวา ปุชาตักการ กโรตติ สุตวา
 อาชานียตัสซอ อภิรุษิตวา อากาเตเนว มหานิชนคร
 คันตวา สฆารามนามกั เอก อาราม บัตวา อาชานียตัสซวา
 โอโรทิตวา อตคโน บัตตัง อกตัม ปาสาณคเต
 ปุคเตติ คตัม ชเน คตัส บัตตัง ต ปาสาณคต
 นิวิชตติวา เหฏฐา ปติ ฯ ตทา ต อัจฉะรภูต ทิตวา
 เอโก ภิกขุ อุปาสก ตัง มหิตธานุภาโวติ กถันนุ ตว
 นามโคตติ ชานามาติ ปุจันติ ฯ อถ ราชาน อตคโน
 ราชภาว อชานาเปนนโต อหิ ภาเนเต มถานนคเร อนรุทช
 รัญโญ ปุริโสมหิตติ วตวา กิมตถายาคโตตติ วุคเต
 อนรุทชราชา สามีโก มยหิ ม ภาเนเต มหานิชนครราเชน
 ตทชบิฏกั คณหาเปตุ เปเตติ ตทตถายาคโตมहित อาห ฯ
 โสปี ภิกขุ ต สุตวา สฆารามะ วตัสตัส มหาสามีตัส
 สันตัก คันตวา ต ปวคตติ อาโรเจติ ฯ อถ มหาสามี
 ต ปวคตติ มหานิชนครรัญโญ อาโรเจติ ฯ อิทานิ
 มหาราช มถานนคเร อนรุทชราชา อตคโน ปุริส นาวาย
 ตยา ตทชบิฏกั คณหาเปตุ เปเตติ คตมา ตยา ต
 บิฏกั คตัส เปเตตุ วุฏฐตติ ฯ ต สุตวา มหานิชน

นครินทร์โท ราชา อหํ คํ มม ปุญฺญเณน ตถามิ คัสฺสํมา
 คํ น กัสฺสํจํ ทสฺสํสมาติ ปฏฺวิจํ เปเสติ ฯ มหาสํมา
 คํ ปวคฺคํ คัสฺสํ อารุเจติ ฯ คํ สํคฺวา อนุรุทฺธราช
 อยทณฺเฑน ปทคณฺงคฺกุฏฺโฐวีย ภูชคฺนฺโท พทวโกโช หุคฺวา
 มหาชนํ คชเชตฺตกาโม อปคคคจฺฉนเวพุเปตฺติกาย เอกํ ชคค
 กคฺวา เสตปฺนฺเณน อตฺติชฺรชารํ มกฺเชตฺวา อชานียตฺนฺชวํ
 อภฺรุษหิตฺวา บัตฺตํคตฺสํเสว มหาชนตฺสํ อากาเสน ปาเชนฺโค
 วาคเวเคน มหานิชนครปกากรํ คิกชคคฺ ปทกชณฺ กคฺวา
 เสตปฺนฺเณนํกชิตาย ชฺรชาราย สํกถนคฺรวาตฺนํ ชนानํ
 คิวายํ เดกขํ อกคฺมิคฺวา สนฺคชเชติ สํเจ มม คํ บิฏฺกํ
 น เทถ อหํ อิมินา สัพเพ ตุมฺเห เอกปฺปหาเรน
 มาเรตฺสํมา สํเจ เม วจํ น สทฺททถ ตุมฺเห ตุมฺหากํ
 คิวํ ปรามตฺถาติ ฯ คัสฺสํ คํ สํคฺวา สํกถนคฺรวาตฺนโน
 อตฺตโน คิวํ ปรามตฺติคฺวา เสตปฺนฺเณนตฺญฺญาเย สํกคิวายํ
 เดกขํ ญฺตฺวา มรณภยคชชิตา หุคฺวา ตฺริตคฺริตา มหา
 นิชนคฺรินทตฺสํ รัญฺโญ ราชงคเณ สนฺนิปตฺติคฺวา .โอบกํ โภ
 สํมกํสุ สํเจ โภ ราชา มหาราช อิมตฺสํ อนุรุทฺธราช
 ปุริตตฺสํ คํ บิฏฺกํ น เทถ โส อมฺหากํ สํกถนคฺรวาตฺนํ
 ชฺวิตํ น เทติ อยํ หิ มหาเตชานุภาโว เอกปฺปหาเรน
 อมฺหากํ ชฺวิตกชยํ ปาเปยฺย คัสฺสํมา มหาราช อมฺเห

อนุกรมปา คัม บิฏกั เทถาคิ ฯ เคตัง วณัง สุคฺวา ราช
คัม บิฏกั คตฺตัง เปเสตติ ฯ

อถ ราชเสฏฺฐโฐ อนุรุตฺตราชา
บิฏกั ตภิกฺควาบี ปโมทมาโน
ชินพิมพ์เสฏฺฐุํ น อนุตฺตวันฺโต
บิฏกั คเหตุวา อภฺรุษฺหิ อตฺตัง
คคณน คณฺควาน ปุริ สุรมฺมิ
ตํกัม บีคฺวา สุภโนตติ ชมฺมิ
อติ คตฺถ ชมฺมิ ชินตํสนฺนิ วา
อติไซคฺมานํ อชฺฐนาติ ยาว
คตฺตัม ชนา เย กุตฺเตตฺตุ เณกา
ไซเตคฺคกามา ชินตํสนฺนํเต
ชินพิมพ์ํ กโรนฺตํ เสฏฺฐุํ ติกฺเขยฺยุมฺปิ ชมฺมิ ฯ

ไถ ปน ชินพิมพ์โ โพ กัม โโพชปเทเต มหานครวาตฺตี
ราชาทิมหาชนกาเยหิ นิจฺจกาดํ ปุชฺชิตอ อโหตติ ฯ อปร
ภาเค ปน มหานิชนครวณฺญโญ ปุคฺโต เอโก ราชกุมารโ
กิตฺตํโด หุคฺวา นิตมกฺชกคณน กิพนฺตํถาย โปเสตติ ฯ
เอโกบี ราชปุโรหิตตฺตัง ปุคฺโต มกฺชกพฺยคฺชคณน กิพ
นฺตํถาย โปเสตติ ฯ คตฺตัง มกฺชกพฺยคฺชคณนา อาชาวณฺตคา
วิชาวณฺตคา ราชกุมารตฺตัง มกฺชเก ชาทณฺตคา พยตฺนํ
ปาเปตฺตุ ฯ ราชกุมารโบี อตฺตโน มกฺชเก มรณมฺบีคฺเต

ทิดัว ปรีเทวิ ฯ ตทา ราชกุมารปาดกา มนุส์ดา
 คุริตคุริตา มหานิชนครรณัโญ สันตักิ คันตัว ฮาโรเจตุ
 มหาราช อิทานิ ปุโรหิตตัสต ปุคตตัสต มกัชิกพิยคฆคณา
 คุมหากั ปุคตตัสต นัตมกัชเก ชาทนต์ตา พยตน์ ปาเปนต์
 เตน คุมหากั ปุคโต อติวิยปรีเทเวตติ ฯ ตั สุตัว
 มหานิชนครราชา พตวโกโซ หุตัว ตั ปุโรหิตปุคต
 ต่าปนามเก ชดาเย นิมพัชชาเปตี ฯ ตทา ราชปุโรหิต
 อตคโน ปุคต มรณมบัตติ ทิดัว พตวโสกาภิกูโต
 หุตัว นายั ชัมมิโก ราชาคิ รัญโญ โกอั อูร์ปาเทตัว
 อตคโน ปุคตทาวั สเหตุัว อัญญั ปเทตั ปตายติ ฯ
 ตทา นาคราชา ตั การณั ญัตัว กุชฌิตัว ตั มหา
 นครั มโหทโกเชน อัสโณคตกราเปตี ฯ ตทา ชูเปตัว
 นาวิกเก ชเน อวเสต่า สัพเพ วินาตั ปาปุนันตัส ฯ

    ตทา มนุส์ดา ปน นาวิกา ตั
 นาเวย พิมพ์ อภิโรปิยิตัว
 อเนกปฐั วิวิธมบี กตัว
 เนตวาน อัญญัตริ ชูเปตัส ปเทตัส ฯ
 ตทา สُرเมวีย เทวโดเก
 อโยชฌนาเม นคเรบี รัชชั
 กาวเรตี เอโก วรณุมิปาโด
 อาทิจจนาโม กุสเสตัส เณโก

ยุกุชาย คณิศวาน มหาปุณิศ
 สัมพุทฺธพิมพ์ ปวร ฤทฺธวา
 ปุชฺฌี กศฺวาน คมานยิตฺวา
 รเม อโยชฌานคเร ชูเปตี ฯ

สัพเพ สันตา อโยชฌาปุเร พิมพ์ ทิสฺวา ปมฺทา
 บัฏฺฐชฺยันตา สักเค โมกฺเช สฺขเสฏฺฐิ มนุสฺสเถ พิมพ์ปุชฺ
 อติเรกํ กริสฺสุ ฯ เหวํ โส ภูมิปาโต วิวิชนิฏฺฐิตฺ
 ตาวคิเสว รเม ปุณิศโท อโยชฌปุเร สฺรณรปทิตฺ พุทฺธ
 พิมพ์ ชูเปตีวา กศฺวา พิมพ์สฺส ปุชฺ วิวิชนตทานตฺถิตฺ
 วา มาเนนฺโต ฤทฺธสฺสํ ปวรสฺสํ ชรฺ บัฏฺฐเยเหว นิจฺจํ ฯ
 ตโต ปรํ ภูปคินาม ราชา วชิรปาการปุเรมี รัชชํ กาเรตี
 เอโก ตตฺถ ราชา วชิรปาการาติ ปากโฏ ฯ

โส เตชานุภาวํ ปฏฺิมาเย สฺตฺวา
 ตํ สัมพุทฺธพิมพ์ อภิปุชิตฺกาโม
 ปุชฺชาติคาหํ ปุริสํ คเหตุวา
 คณฺวา อโยชฌานคเร สฺรมฺมํ
 อเนกปุชฺ วิวิชมฺมํ กศฺวา
 สัมพุทฺธพิมพ์ วรมานุภาวํ
 ปุชฺชาติ เนกาหิมิ อานยิตฺวา
 วชิรปาการปุเร ชูเปตี ฯ

เตชานุกาจิ ปฏิมาย ทิศฺวา
ตฺัพเพ มนุสฺสตาบิ ปทัญฺชรูปา
หิตตฺถกามา วรชินเตญฺจ
กริสุ ปุชฺช วิวิชฺช อเนกํ ฯ

อิติ วร ชินพิมพ์ วชิรปากการปุเร ตกตชนนิวาเต
ฐาปยิตฺวา นรินฺโท กุสฺตถกรณํ เณโก ภิกฺขุสฺสโข วิวิช
จรมเนกํ พิมพ์ปุชฺช อกาตี ฯ

อปรหมฺหิ กาดมฺหิ ฯ ชัมมราชา

กุสฺสเดสุ เณโกบิ โยนกรทฺฐเช
ปวเร ชิรายปุเร สฺฐมฺเม
จรมฺมิโก รัชชมกาตี เณโก
จรมานุกาจิ ปฏิมาย ตฺุคฺวา
จรมุทฺถพิมพ์ อภิปุชิตุกาโม
จรมุชคาหิ ปุริสฺส คเหตุวา
จรมเพชปากการปุริบิ คณฺศฺวา
วิวิชฺช อเนกํ ชินพิมพ์ปุชฺช
ปุริสฺสเอหิ กตฺวา ปฏิมํ นมิตฺวา
วิวิชาหิ ปุชาหิบิ โยน
กรทฺฐชิรายปุเร ฐาเปตี ฯ
คตฺมบิ รัชฺเช ปมุญฺฐา มนุสฺสตา
จรมโกศุกามา กุสฺสเดสุ เณกา

วิวิธ อเนก ชินพิมพ์บุษ

อกรุ คทา ทานต์ดาทิก วา ๑

เอว ราชา กุสต์ตกุสต์โต ชัมมราชวิหโย โสชาเปตวา
คํ รัตนปฐิม โยนกรฎฐ:ชู ชิราเย กคฺวา บุษ วิวิธ ปวร
พุกฺขพิมพ์พิตต์ วิกขุตฺ:ฆ อပ္ปฐฐาตีมี จตฺติกาเหว วัตถุหิ
นิจจ ๑ อติ สฺชนปสาทนต์กาย พรหฺมราชบัญญัติภาชานเน
ทวิ วัตตักกภิกขุณา กตาย รัตนพิมพ์วงศ์วณณาย ปรม
ปรามตกกา นิฐฐิตา ๑

จาริตคตต์ต่านุตาเรน	ยาว ชิรายมาทิตโต
ฉนทวคฺตาเนกา ตฺตา	คากาหิ ปฐิมฉนคิตา
กตา เม พรหฺมราชเสน	รัตนพิมพ์วณณา
ยกา สฺฉนคิ เม อาตา	คกา อฺฉนคฺ สัพพทา ๑
กุกฺกฏวตต์เต เชฐฐูมาเต	ทตฺเม สุกกบักชเก
พรตฺวาเร รจิตาตย์	นิฐฐิตา โหติ สัพพโต ๑
ชิรายปรโต คตต์	นวิตฺนคฺวตต์ หิ
ไปราณเยโต ทานิ	กเถตฺตํมิ นย สุก ๑

คโต บัฏฐาย กิร โส ชัมมราชา อมรโกฏมย
พุกฺขพิมพ์ วิวิชบุษาดักกวเรหิ นิจจเมว ปุเชตี ๑ อปร
ภาเค ปน โส คํ พุกฺขพิมพ์ มชฺชนวนิตตฺตุมวาทูกาตุตติค
ปุนฺเนหิ ติมปาเปตวา คตต์ตฺตฺปรวิคฺชนิยาเตน มกฺเชตวา
สฺวณณบคฺเตน ติมปาเปตวา ชิรายนคฺวตต์ ปุพฺพทิตาย

เอกสัม ญรูกัชวณารามะ เสดิฐุชกมยัม เจตยัม จินาเปตฺวา
 วิวิชปฺฐาตักกาเรหิ สัทฺธิ นานา อตังกคเจตยคัพเพ ปตฺติ
 ฐาเปตฺวา ยาวชฺฉิ ปฺฐาตักการัญฺจ ทานตฺถาทีปญฺญญฺจ
 กตฺวา กาลมกาสี ๑ คโค ปฏฺฐาย ปรมฺปรายนครวาตีโน
 ราชมหามัจฺจาทยอ สัพเพ ธนา นิรันตรํ ปฺฐาตักการํ
 กริสุ ๑ เอวํ จิรกาลเอ วิตฺติวตฺเต เจตยัม สยเมว ภิชี ๑
 คทา มนุสฺสตา เสดิฐุชเก เนตฺวา ตํ พิมพ์ํ ทิตฺวา
 อมรโกฏมยภาวํ อชานนฺตาทา ตํ อาทาย ตสฺมึ ญรูกัช
 วนารามเก วิหารเอ พุทฺธรูปตฺถสฺส ปุโรโค ชุทฺทกพุทฺธรูปเอหิ
 สัทฺธิ ฐาเปตฺวา ปฺฐาตักการํ กริสุ ๑ อปเรเนว กิร
 มหาราชวหฺยตฺถสฺส รัญญโณ นวิตินคเร รัชชํ ปตฺติฐิตกาเด
 ตสฺมึวตฺเต ตตฺถเสโก มหามัจฺจโ จ ตสฺมึ ชิรายนคเร รัชชํ
 กาวเรตี ๑ ตสฺมึ ปน กาลเอ เทวตಾಯो สกถมหาชนํ
 ปากฏภาวํ กาคุกามา ๑ สํถนํ โชคุกามา ๑ ตตฺถ
 เอกกณฺณคคคเต ปน จุณฺณํ ปาเตตฺวา พิมพ์ตฺถสฺส อมร
 โกฏมณิมยภาวํ ทตฺถเสตฺถ ๑ คทา เอโก อารายิกปุริโส
 วิหารํ ตสฺมึชชิตฺวา พุทฺธรูปานํ ปฏฺฐคคณํ กโรนฺโค
 ตตฺถ อปคคกาเด ปน จุณฺณฐานํ ทิตฺวา รัตนมยพิมพ์
 ภาวํ ญิตฺวา ปมุทิตจิตฺโต หุตฺวา ตสฺมึ อาราม
 มหาต้ามิกปมุชตฺถสฺส ภิกขุตฺถสฺส อารโจะตี ๑ ภิกขุตฺถโฆบิ
 ตํ สุตฺวา ตุญฺฐูปหฺมฺโฐ วิหารํ ปวตฺติตฺวา พุทฺธพิมพ์ตฺถสฺส

รัตนมยภาวํ ญัตถวา สัพพะเตปนจุนฺณํ อนนเวตฺตํ อปเนตฺถวา
วิสุทฺธิภาวํ อกาถิ ๑

สํชัวมาโนวีย พุทฺธพิมพ์โพ
วิโรจมาโน หทยังคโม โส
มหาชนานํ ปตฺตาทาวหํบี
นानาวิธํ อาจริ ปาฏิเหริ ๑
คํปป์ปาฏิเหริมํปน ภาทฺทํชุตฺโต
ทิสฺสวา ปหฺมฺมํโร อภิวณฺณยํนํโต
สํมํพุทฺธวณฺณํ อธิปิโสติ อาทิ
โกเมติ วันฺนเทติ นิรฺนํตรนํคํ ๑

คทา ภาทฺทํชุตฺโต อมรโกฏุมยพุทฺธพิมพ์สํสํ ปากฏภาวํ
ชिरายปฺรุณํทํสํสํ อารojaเปติ ๑ อิมํสํมิ ญรูกํชวณาราม
อมรโกฏุมณิมโย พุทฺธรูปโป นํดํบํคโตหิโตทาทคํมญฺเชฏฺฐู
ปภํสํสํรํสํหิ วิโรจมาโน ปาตุภวคํคิ ๑ ชिरายปฺรุณํโทบี
รัตนมยพุทฺธพิมพ์ ปาตุภวํ สุตฺถวา บํคิภริคททโย หุตฺถวา
คททเวอ อเนกํปํปการํ ปุชํสํคํกการํ คาทาเปตฺถวา มาดาท
ปุชํสํคํกการํ คหิตํ พตฺนิกาเยหิ ปริวคฺโต นครโต นิกข
มิตฺถวา ญรูกํชวณารามํ คณํควา วิหารํ ปวํสํควา ฉัพพิช
รํสํหิ วิโรจมานํ อมรโกฏุมณิมยํ พุทฺธรูป อทํทํสํสํ ๑
ทิสฺสวา ๑ ปน อติเรกตรํ ปมุกฺทิจิตฺโต วิวิชปุชํสํคํกการเห
ปฺรุ อกาถิ ๑ คทา ฉัพพิชรํสํหิ วิโรจมาโน อมรโกฏ

มณิมโย เอโก พุทธรูป ญรูกัชนารามะ ปาตุภวคิตติ
 สกตนครเว เอกโกตาหต อโหสิ ๑ นครวาตีโนบี ปมุก
 จิตโต ที่ปฐุปลันธมาดาทีนึ คเหควา ญรูกัชนารามะ
 พุทธรูป อภิปุชยิตุ ๑ ริกขุสโฆบี สกตทิตาภาเคหิ
 สันนิปคิตวา คัสส ปุชาสัถกการุ อกาสิ ๑ เอว สันนิ
 ปคิตเต มหาชนกาเย ๑ ริกขุส.ฆ ๑ ชิรายปุรินโท ปน
 คัน โชทเกน คัม พุทธรพิมพ์ อภิตัญจิ ๑ สกตนครวาตีโนบี
 คัม คัน โชทเกน อภิตัญจิตุ ๑ เตสุ ปน เย ปริสัทธ
 สัทธาतिकุณยุดดา วา ทานสัถาทีปญญกา วา มาตานิตุ
 บัญชายิกา วา กุเต . เขมฺมฐาบัญชายิกา วา พุทธรพิมพ์
 อภิตัญจมานา เคหิ อภิตัญจิตอทกานิ พุทธรพิมพ์กาย
 อชฺ โฉคัถริตุ ๑ เคหิ สิญฺจิตเตตานิ ปทักกบัตเต ปคิตุ ๑
 เคหิ ชติคทปานิ สัมมาปชตัสสุ ๑ เย ปน ปาปกา ชนา
 มาตานิตุชาฏกปหรณาทีกัมมยุดดา เคหิ สิญฺจิตอทก
 เอกวินทุมตคัมบี พุทธรพิมพ์กาเย น ปคิติ ๑ เคหิ
 สิญฺจิตุ เตถ ปทักกบัตเต น ปคิติ ปทักกบตี ชดาเปตุ
 นาสกขิตุ เย ปน อคคณา กค ปาปกัมม สริตวา
 บัญจกขโทถึ ญตวา มาตานิตุอาทีนึ ชมาเปตวา ปุณา
 ภิตัญจิตุ ๑ เคหิ สิญฺจิตอทก พุทธรพิมพ์กาย อชฺ โฉคั
 ถริ เคหิ ชติคทปานิ สัมมาปชตัสสุ ๑ อิติ ปวรพิมพ์โพ
 วิคคตชวาว ชิว ทุจจวิตจรณานัน นิคคณันน โทว ปาป

สุกฺวิคจฺรณานํ คณฺหิณฺโฑว ปุญฺญํ วิวิชวรูปเนกํ อัจฉริยํ
 อกาตี ๑ วิปุลฺลมนุชโลเก เทวโลเก สีวาปรตฺฐํ ปเนตํ
 บัคฺคยฺหิโธ ชนา เย ปมฺพุทฺติมนสา เต มาคฺคบุชฺฐาติกมฺมํ
 วิวิชํ วาปี กเรยฺยํ ทานตฺถาทิกํ วา ๑ ชิริยานคฺริณฺโท
 ตฺถชาทิกุณฺตยฺคฺโธ เอวํ ปุชฺชํ กิริคฺวา เตน ตฺถชํ นวิตี
 นคฺเร รเม ภูมิปาตตฺถํ ตฺถคิกํ มหาราชาภิธานตฺถํ เปเสตี
 ตาตฺถนวรํ ชิริยานคฺเร ทานิ ญฺรูกฺขวนารามเก อมรโกฏ
 พิมพ์โพ โธ ชาโต อัจฉเรมาวโหติ ๑

คโต นรินฺโท นวิตีตฺถามิโก

วิตฺถุชตฺถํ โช รตนตฺถเย 'วเร
 สุนฺนํพิมพ์ตฺถํ อูปบัตฺติ ตาตฺถนํ
 ปโมทิตโธ ปิตี ฌริตฺถมานโธ
 ตมานุภาวํ วรพุทฺธพิมพ์กํ
 สกํ ปุริ อานํคฺมิจฺจมนโธ
 มหาชนญฺจ มคฺคชานิกานิกํ
 ปุชฺชาหิ ตฺถชํ วิวิชา เปตฺถยิ
 คณฺคฺวาน ชิริยาปฺรตฺถํ ปุริโธ
 อาโรจยิตฺถวาน ตํ นวิตีตฺถตาตฺถนํ
 ตมฺปฺชยิตฺถวาน พิมพ์กํ วรํ
 ปุชฺชาหิ นานาวิวิชาหิ โมทิตโธ

ชเชหิ นานากุตุเมหิอดังกค
มคค กริตวาน ชิรายปรโต
ตุทนต์หิตถิตต อตังกคปฐฐิ
ตัมพุทชพิมพ์ วรมาตวัน โค

ทิตาตมันตโค กัตวา ปุช อนุคันตมานโต
ตัมพุทชพิมพ์ ปฐฐิ อัญชต อภิโรเปย
พิมพ์ังคมาทาย ปรโต นิกขम्म อเนเกหิ อตังกค
ปุปฺผากิกิณณวาตูกาหิ ตันฐิต วิจิตค ปฐฐิเต

ค ภาทชุตโฆบิ ปหฐฐิสุมานโต

ตโมตวัน โทว ทิตา ตมันตโค
กัตวาน ปุช อนุคันตมานโต
ตัมพุทชพิมพ์ ปฐฐิ อัญชต

ปุชาหิ นานากุตุมาทิกาหิ เต
คัมปุชยิตา คิตวาทเตหิ วา
โอโรเปยยุ ยคถ ชินตต พิมพ์ก
เวตตันตริ คคถ ตุนต สาทริ
กัตวาน ปุช วิวิช ทินเนน

ค อานยิตวา คชปฐฐิฐิยา เอก ปุ

บัตวา ชยตักกนามก นวติปฐฐิเร ฐิต ๑

ชิรายนครโค กิร ยาว ชยตักกนคร ทิชตม

คาเวตคาชิตคตโยชานานิ ๑ ชยตักกนครโค ปน ยาว

นวิตฺนกรฺ คาวุตฺตาคาริกบฺญฺจโยชนานิ ๑ อิติ ชิรายนกรโต
ยาว นวิตฺนกรฺ อมตฺยคาวุตฺตาคาริกทฺวาทสโยชนานิ ๑

นวิตฺนกรโต ยาว นครฺ คิคาวุตฺตาคาริกบฺญฺจโยชนานิ ๑
ชยตฺกกโต ยาว นครฺ เอกาทสโยชนานิ โหนฺติ ๑ โอโร
ปยิตฺวา คชบิฏฺฐิสฺยา คหิตฺ สุวปยิตฺวา อภิรฺูปยิตฺวา ปุณ
หิตฺถบิฏฺฐิสฺยํ อารอเปยฺยํ นวิตฺนกรฺนฺตเร ๑ เทวานุภาเวน
ศโต หิตฺถิ โส คณฺคํ น ตฺกโก ทิมฺโตว ภูมฺยํ ปตฺติวา
สฺหิตฺุ นวิตฺตฺสฺหิ เภรวํ โภญฺจรวํ ภานาทฺสฺ ๑ ทิตฺวา ตมฺจ
นริยมพฺภุคฺ ตทา สฺพเพ ชนา วิมฺหยมชฺฉมฺคฺ ตมฺหิ โอโร
ปยิตฺวา ปตฺติคฺมฺปิ เปสฺยคฺตํ สํสํนํ นวิตฺนทตฺต สฺนฺติกํ ๑
คํ ปวฺคฺติ มหาราชา สฺตฺวา วิมฺหยมานโส เปสฺตฺ
สํสํนํ เตสฺ อานตฺกฺกามตฺาย คํ ๑ เอวํ สฺนฺเต มม
วิฏฺฐู ปุรานิ ยตฺตฺกานิ ๑ เตสฺ นามฺปิ ติกฺขิตฺวา
นวิตฺนกรตฺตํ กิตฺวา ตฺเมหฺ สฺตฺกํว อธิฏฺฐฺวาเนน คณฺหฺก
สุวปิตฺุ รหตฺ ยตฺมํ คํ นามฺปิ ติกฺขิตฺเร ๑ มหาราชตฺตํ
เต สฺตฺวา สํสํนํ ตฺฏฺฐฺสุมานํ ติกฺขิตฺุ นครานญฺจ นามํ
สฺพพญฺจ โปฏฺฐฺสุเก นวิตฺนกรตฺตํเก ชิรายนกรตฺตํ หริภุญ
ชยนามญฺจ นามํ พยวปฺรตฺตํ มิถกฺขปฺรตฺตํ นามญฺจ ๑
นามํ นนฺทปฺรตฺตํ ๑ ชยตฺกกกตฺตํ นามญฺจ นามญฺจ
นกรตฺตํ ๑ อิจฺเจวมาทฺนํ นามํ ติกฺขิตฺวาน ยถากกมํ
กิตฺวา สฺพพตฺตกญฺจ เอกมฺนฺเต สุเปตฺุปิ ๑

ภาคฺขุสฺสโฆ สฺมาคณฺวา นานาทิสฺสา สมนฺตโต
 พุทฺธปุชฺชํ กริตฺวาน โภเมติ สฺตฺถุโน คุณฺ ๑
 เอกํถํ อุตฺตราสฺงคํ กิตฺวา เต ราชปุริสฺสา
 อญฺชติ ปักฺคเหตฺวาน ปุเชตฺวาน ยถารหิ
 พุทฺธคุณฺญํ โภเมตฺวา อิตฺปิโสติ อาทกํ
 พุทฺธวรมฺหา อธิฐฺฐานํ กิตฺวา คณฺหิตฺุ ตานปิ
 ฌภิตฺวาน สฺตถากนฺเต นามกํ นครสฺสํ ๑
 ทุคฺยํ คคฺยํ สฺทธา ตเถว คุญฺฐูมานสฺสา
 นวิสฺนคเร วรมฺเม มหาราชสฺสํ สฺนคิกํ
 สฺทธาทิกุณฺยุคฺตสฺสํ ตํ ปุรคฺคมีปิ เปเสยฺยํ ๑
 นวิสฺนครินฺโท ตํ ปวุคฺคิ สฺถนิตฺวา ปมุตฺตททโย
 โส เปตยฺนฺโต ปวุคฺคิ ยถิ สฺกถปุรานํ นามกํ ฌภิตฺถ
 นครนามํ สฺจจกฺจจาภาวํ ๑ เวเนยฺยชนสฺมฺหํ ยคฺถ ทิสฺวา
 สฺชิวอ ภาวนิสฺสรณํ กาคุ คคฺถ คณฺตฺวาน พุทฺธโฆ ตทนุ
 รูปํ อคฺคยํ เทสฺยิตฺวาน ชมฺมํ รูปยิ อริยมคฺเค สฺพพ
 เวเนยฺยสฺสคฺเต สฺรนรปหิตฺพ โฟ พุทฺธพิมพ์ โฟ ปนายํ สฺกถชน
 หิตคฺถ คณฺตกาโม คหิโฆ วิวิชรรมเนกํ พุทฺธปุชฺชํ กริตฺวา
 สฺวจิตฺตวิถียา ตํ เนถ คุเมหิ คหินฺติ ๑ สฺกถชนมณฺญญุคํ
 ปวุคฺคิ สฺถนิตฺวา ปมุตฺตททยา เต อถงฺกริตฺวา มนุสฺสํ
 นครคมนมคฺคิ มาถถาชาภิกิณฺณํ อุตฺตฺตวิวิชรชนสฺนฺชิตฺ
 วาถุภาหิ วิวิชรตจิตฺคํ โสวณฺณํ อถงฺการโสภสฺกถชน

มนารบิ สิวักิ เตัญชฺยานิ พหุชนวหิตัพพิ สัชชยิตฺวาน
 เอกิ สุรณรบีตฺนํคํ คคฺถ ฬิมฺพิ สฺรฺเปตฺตุ ๑ สฺรฺปาปยิตฺวา
 ปฏิมิ คหิตฺเต ปุชฺชิ กริตฺวา กุตฺตฺมาทิกเกหิ นัจฺเจหิ คคฺเตหิ
 ๑ วาทิตฺเตหิ อุกฺกขิปยตฺติ พหุมาเนหิ ๑ เทวานุภาเวเน
 มีตานุภาเวเนปี ตาวเทเว อุกฺกขิปยันตา ตหุภํ วหิตฺวา
 คฺฤทฺฐหฺฤทฺฐา ชยตฺกักโก เต ปุชฺชาหิ นานาอภิณิกขมิตฺตุ ๑

คํ ภิกฺขุสงฺโฆ ๑ ปหฺฤทฺฐรฺูโป

สโมตฺรณฺโตว ทิสฺสา สมนฺตฺตา
 กตฺวาน ปุชฺชิ อนุคฺชนฺตฺกาโม
 สัมพุทฺธพิมพ์ิ ปฏฺิบบชฺชิ มคฺคํ ๑
 สัมพุทฺธพิมพ์ิโพ ปาฏฺิเหเร
 ชฺชิโวว กตฺวา วิวิชมนุญฺญํ
 สัพฺพาหิ รตฺตีหิ วิโรจมาโน
 อาทิตฺยจันโท นเภ ปภาหิ ๑
 ทิสฺวา คมฺจฺเจรมจันตฺนียํ
 อุกฺกฏฺฐนาทํ อกริตฺตุ มัจฺจา ๑
 ชฺชิบิตฺตุ วัตถาภรณานิ เอเก
 โถมิตฺตุ เอเก กุตฺติคฺเคเตเก หิ
 วัตถานิ สตีเส กัมปยิตฺตุ เอเก
 โปเถตฺตุ พาหุ มุทิงคาปเก เหนวชฺชิตฺตุ
 เอเก คฺริยานิ นานาอุกฺกขิตฺตคคฺเตหิ ชารยิตฺตุ

วจุณฺชรายํ จติคา สันตคา
 อกาตปุรฺปฺมานิ ตทา อเหตุํ ๑
 ขเนหิ วจุถาภรเนหิ อากิณฺณํ
 สมนฺตโต มคฺคตตมฺบิ อโหติ ๑
 ตโต มนุสฺสา ชยตฺกกโต ปุรา
 วิจิตตมคฺคํ กุสุมาทิสฺสนฺชุตํ
 ปุรฺกชิตํ หิตฺถิทยาทีโยชิโน
 ตมาทียิตฺวา ปฏิบฺบชฺชยฺตุ ๑
 เต กตฺวาน ปุชฺชํ วิวิชฺชํ มโนรหํ
 อูโรปยิตฺวา ชุပ္ปยฺตุ ยตฺถ
 เต นาทํ นทิตฺวา วรชฺชมฺมเทตฺถนํ
 สํวิตฺตุ เวตฺถสฺนฺตฺรมาทิกํ ตทฺหิ ๑
 เขวมฺบิ กตฺวา วิวิชฺชํ ทิเน ทิเน
 ปุชฺชํ อเนกํ ปฏิมาย สํชุกํ
 ตํ อานยิตฺวา วรตฺถิวกาย เต
 สมนฺปาปุณฺณํ นกรวฺทฺหยํ ปุริ ๑

มหาสมฺมจฺโจ ตทา เอโก กาเรติ รัชชตมฺบตฺติ โส ตตฺถสํกมฺนํ สุตฺวา ปุชาภินฺทํ สปุริเต ตํ บัจฺจุกฺกมฺนํ กตฺวา	สมนฺโฆ บัจฺฉนาภิธานโต ตตฺถมฺ นกรนามเก ๑ พิมพ์ตฺถํ ตุญฺชฺชฺชฺมานโต กาทาเปตฺวาน สัพฺพิโต สทฺธิ นกรวาตฺถิ
--	--

ภวนทตฺวา ปุชฺยิตฺวาน
 วิจิตฺตภิกฺคิ สํยุตฺตํ
 นานาวณฺณเณหิ กาวเรตฺวา
 สุวปยิตฺวา ตหิ ฬิมฺพํ
 นานาปุชฺชาหิ เนกาหิ
 ตตฺตํจฺจเยน มหามัจฺจโจ
 กาวเรติ รัชชตมฺบตฺตํ
 บัฏฺฐสุยฺนฺโต สุเปตฺตุ โส
 อธิฏฺฐกาหิ จินาเปตฺวา
 ตตฺมํ อนิฏฺฐิเตเยว
 ภิชฺชิตฺวา อธิฏฺฐกา สัพฺพา
 สปริโสเบยฺยํ สมัจฺจโจ
 นานาปุชฺชาหิ ปุชฺเชติ
 กุมารชาตียา ตทฺชํ
 นครเว รัชชตมฺบตฺตํ
 โส ตฺสุโร ภามตมฺบํนฺโน
 ตตฺตํเถว รัชชํ ภาเรนฺโต
 ทานตฺตํดานิสํยุตฺโต
 ภิกฺขุสฺสโฆบัฏฺฐสุวโก ฯ
 ปุชฺเชติ ชินฬิมฺพณฺตํ
 นานาปุชฺชาหิอเนกาหิ

อานยิตฺวา สกํ ปุรํ
 วาตปาณาติสงฺกตํ
 วิจิตฺตปฏฺฐิมาฆรํ
 สทฺชํ นครวาตฺตีหิ
 นิจฺจํ ปุชฺเชหิ สํชุกํ ฯ
 อุตฺตรสฺสโนมนามโก
 ปุเร นครนามเก ฯ
 ฬิมฺพํ ปาสาทเจตฺติเย
 ปาสาทเจตฺติยํ สุกํ
 ปตฺตํ อสฺสํ ตหิ
 ปตฺตํสฺสํ ฐมฺมียํ ตทา
 ฬิมฺพํ อัจฺฉเรมาวหํ
 ตตฺตํเถว ปฏฺฐิมาฆเร ฯ
 สุมณฺนา โมคทจฺจเย
 มหามัจฺจโจเบยฺยํ การยิ
 สงฺคามโกวิทอ (อหุ)
 นครินฺโทติ ปากโฏ
 สุตฺตํทฺโฆ รัตนตฺตเย
 สมนฺญํ โณเย พุทฺธมามโก
 นานาอัจฺฉเรมาวหํ
 ทปฺปชฺฐปาทิกเหหิ ฯ

การาเปตวา วิหาร โส	นานาดังกตโสภิต
สุวณณาติมย ภูมิภ	ตักเค เทวตภวีย
คัสต อันโต บินาเปตวา	คุห โสวณณจิตตัก
จิตตกัมเมหิ สญญนน	วิจิตตทวารโยชิต
มหาตักการภณเทหิ	นัจจคตาทิเกหิ ๑
วิวิชคุริเยเทว	ปุเชตวา ชินพิมพ์ก
มหตา ภิกขุตแซม	ตัทธิ นครวาสโน
อาเนตวา ปฐมา เกหา	ฐูเปตวา เกหมันตเร
นานาปุชบี กตวาน	ตัทธิ นครวาสหิ
รักษนตถ คุหาทวาร	บิททาเปตี ตาชุก ๑
บั้นณรตี จาคุทตตี	อัญฐุมยิ นริตตโร
ปุชนตถ คุหาทวาร	วิจโรเปตี ตาชุก ๑
คโตบี นาครา สัพเพ	พุทฺธตาสนمامกา
นานาปุชาหิเนกาหิ	พุทฺธพิมพ์ ภิปุชยุ ๑
อนุสวจันเร บัดเค	ปุรินโท จิวราปย
คุหาทวารมบี คุหโต	พิมพ์ โส อุตฺตรเปย ๑
วิหารมชเฒ บัญญุกเค	ฐูปาเปตวา วราตเน
สญฺจนตถาย พิมพ์ต	ภริญฺจาราปยิ ปุเร ๑
ค สุตวา นาครา คุญฺฐา	คเหตุวา กุณฺฑิกาทโย
สุคณฺชวารินา ปุณฺเณ	นานาปุเชตวา อคมต
คโต สปริโส คณฺควา	ตัทธิ นครวาสหิ

ขมาบีตา มาคูปิตุ คารวา เย
 เตเยว สักกา อุกกั สุปาติตุ
 เตถ ปัตติตุ ปทปป์ ขดาบีตุ
 มาคูปหาราทิกโต สัมคคัน โค
 บัจจกขมัญญา ๑ เย ขมาบีย
 สักกา ๑ เต ปาตยิตุ ขถ คหิ
 เตถ ปาเตตุ ปทปป์ ขดาเปตุ

เอต สัมพุทฺธพิมพ์ โโพ สุนรมหิโต อัจฉริย กโรน โค
 ขานาเปคุมบี ปาป วิวิธตุจจริต ปาปกานัน ขานัน ขานา
 เปคุมบี ปุญญัน ปวารสฺจริตปุญญกานัน ขานัน คัสมา ปุญญัน
 ปวารสฺจริตปุญญกานัน ขานัน คัสมา ปุญญัน กเรยฺยู ปรม
 สฺจขทานัน มา ๑ ปาป กเรยฺยู พุทฺโธ โธเก ฐนฺโตวีย
 ปมุกกโร พิมพ์เสฏฺฐโฐ ขานัน ขาคุนัน สัตตฺฐานา วิวิธวิกิ
 รณา ปชตฺนิตาว นิจจํ สักเค โมกฺเข มนุสฺสเส สักกปติ
 สรณัน บัฏฺฐุยนฺตคา ขนา เย ปุชฺเชยฺยู พุทฺธพิมพ์ สุนรม
 หิตํ ขาคุโย จาบีนิจจํ ๑
 กโตยํ นาคเสเนน พิมพ์ โอะฉเรมาวโห
 มหาชนัน ปสาเทตฺวา ปาตตฺปุตฺตเก ปุเร
 คโต สหพทฺเป ๑ สุมหานคเรบี ๑
 อโยชฺฌเมย เพชปาการา ชีราเยบี ยถาทกม
 อทานิ นคเร ฐุตฺวา ปสาเทนฺโต มหาชนัน

นทานาอจเณรมกาดิ	โตเก พุทโชว คิฏฐุติ ๑
ปริดชนา เย รัมเม	เตเต โดปาณโศภิตะ
รัมมนิเย มหาชम्म	ราชาภิชานบัพพะเต
วิหาเว วตโต พรหม	ราชบัพพะณูวิหเยน ๑
ทวิวตตีเกน เตวต	อายุนา ภิกขุณา อิม
จาริตัง รจิตัง นานา	ฉนัทธคาถาหิ ตังกตัง
ตีชฉมติ นนตราเยน	ไปราณนยโต สุตัง
ภิมินา ปุณฺณกัมเมน	จุโต อิตถว ชาตिया
อิเชว นิพพตคตวาน	กุกเต อุตคตมตัมมเต
ชาตिया สัตตวตโตโสหน	นิกขमितถวา สกา ชวา
สาตเน บัพพะชิตวาน	สาตถกถัง บิฏฐัง วร
สัพพะ วาจุคคตัง กัตถวา	อปมูฏฐาย สติยา
สาตหน ยัตถ โอหนัมมิ	โซเตยยามิมิ สาชุกนติ ๑
อิธิ สุตชนปสาทหนตถาย	พรหมราชบัพพะณูภิชานเนน
ทวิวตตีภิกขุณา กตถาย	รตนพิมพ์พวตวันฉนายน นคราคต
กถา นิฏฐิตา ๑	อิติ สัพพะภากาเรน รตนพิมพ์พวโต นิฏฐิตโต ๑
อักษรเอกเมกญฺจ	โลกนาถัสส สาตหน
อักษรพุทธรูปญฺจ	สมเมว ผล สติยา ๑
นิทานพรมรกกฐบัจจโย	นิฏฐิตโต ๑
อิมินา ลิกขิตคเตเชน	พุทโช โหมิ อนาคเต ๒

